

H.V. 4

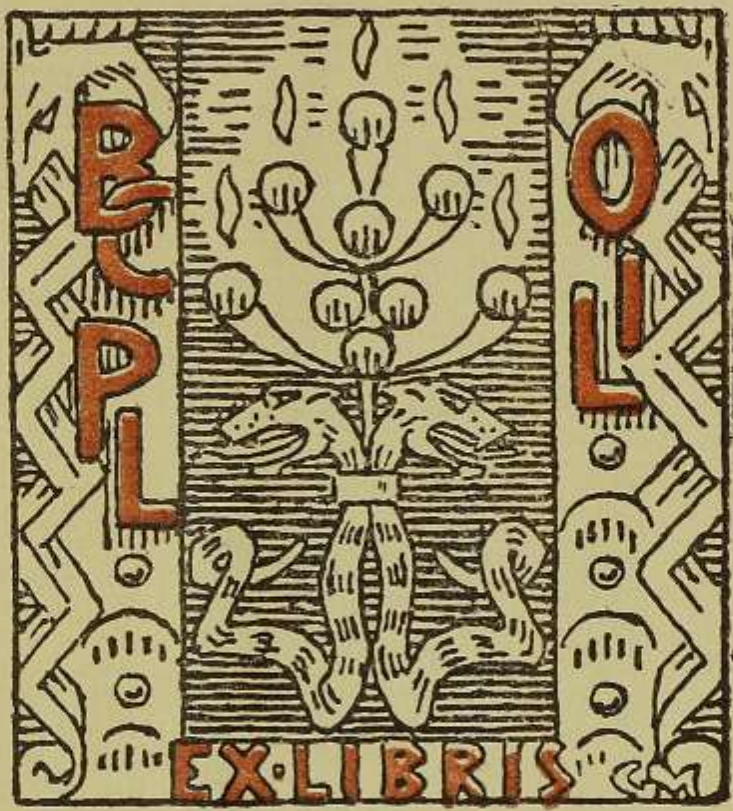
Holby

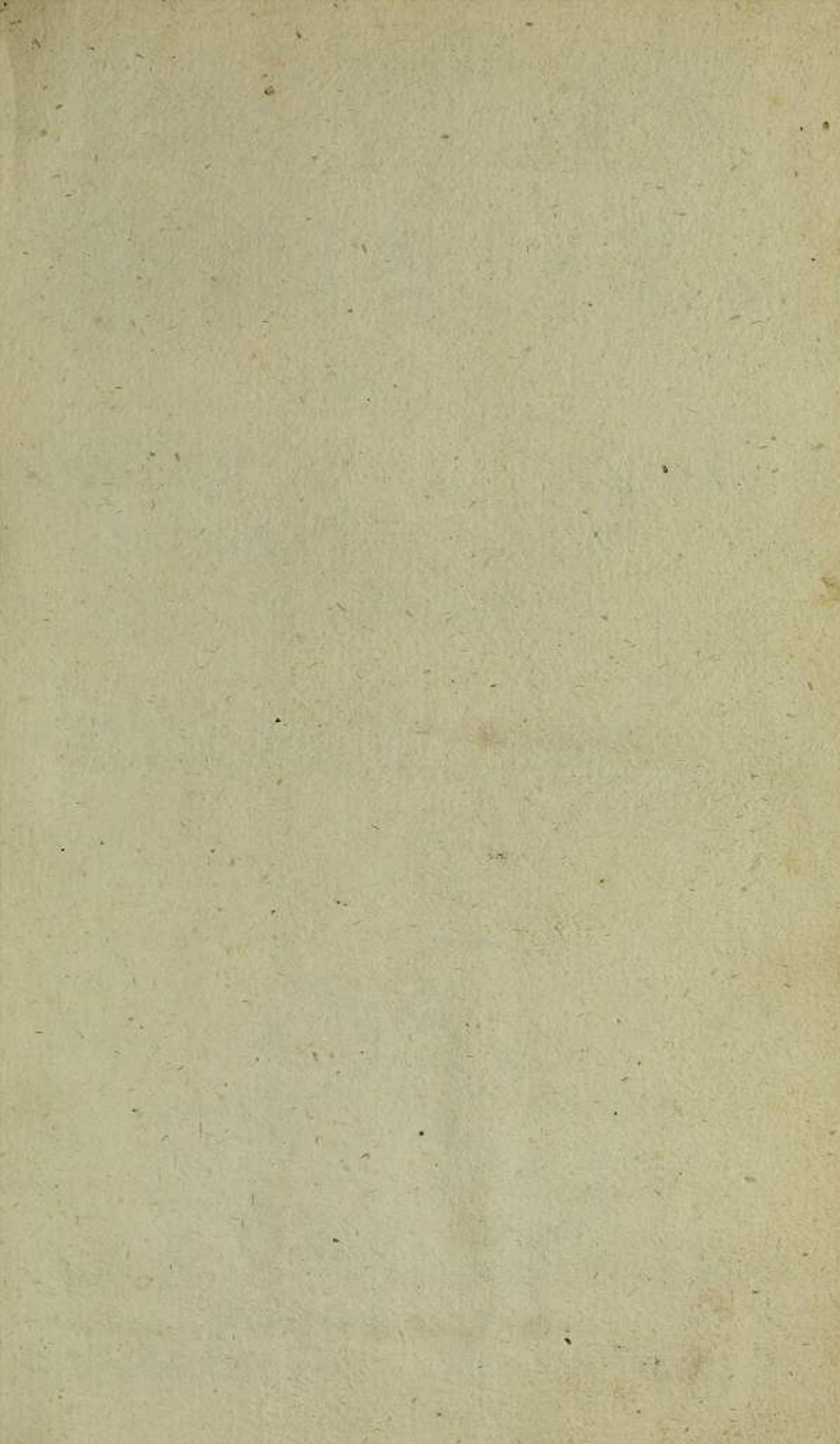
Epistola

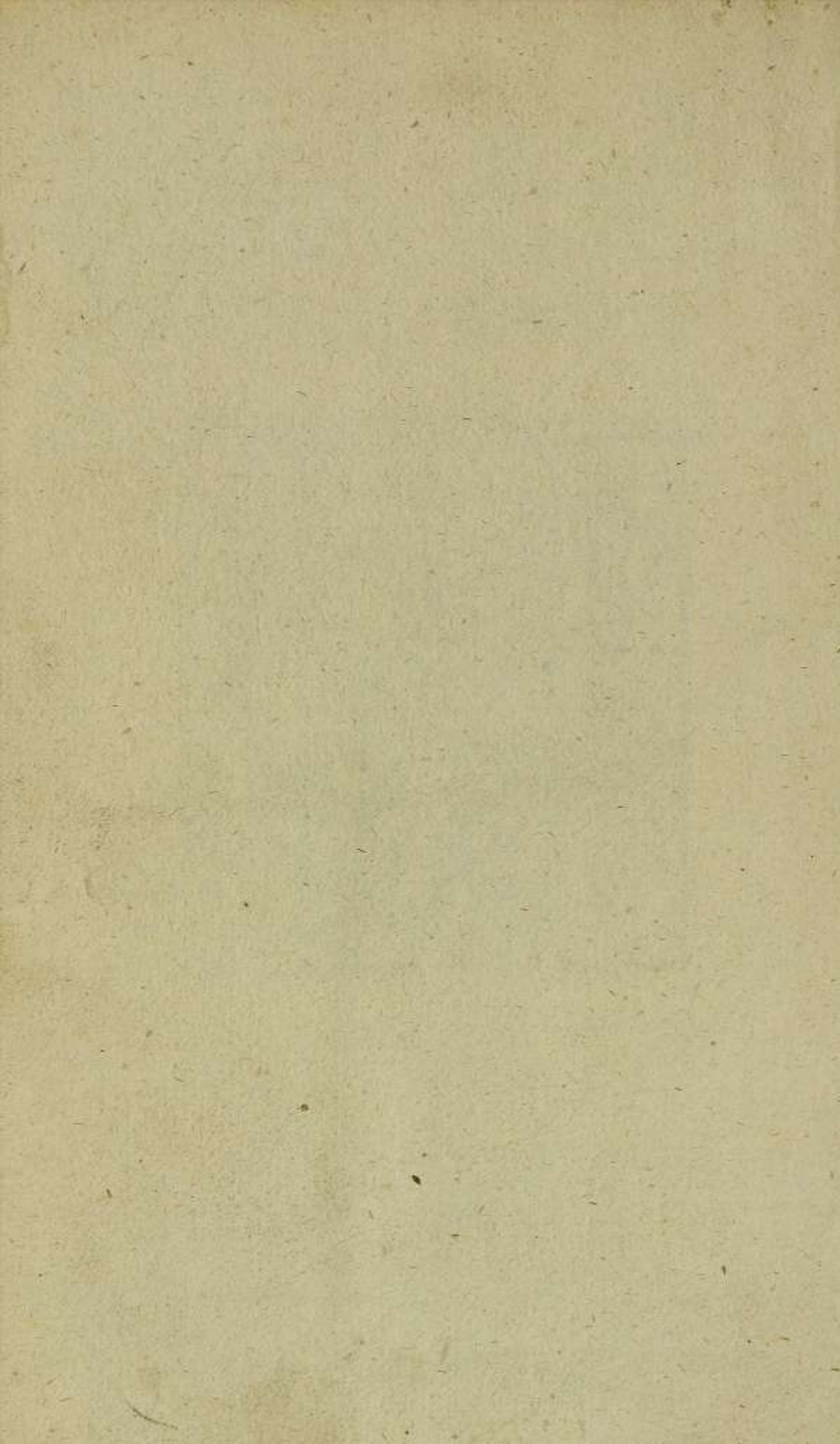
6

1754

98d028220/04d014628

BARON
LUD. HOLBERGS

Spistler,

Befattende

Udskillige historiske, politiske,
metaphysiske, moralske,
philosophiske,

Item

Skienksomme Materier.

Kiøbenhavn, 1754.

Trykt paa Otto Christ. Wenzels Bekostning.

Deres Høngrevelige
EXCELLENCE
Høyvelbaarne

Greve og Herre,

SEER

Adam Gottlob

Greve af Stolcke,

Ridder af Elephanten, Ge-
heime-Raad, Ober-Hofmarschal,

Greve til Grevskalet Bregentved,

Friherre til Friheriskaberne Lin-

denborg og Høgholm, Herre

til Tryggevelde, Alslev

ic. ic.

)(2

Raad

Raadigste Herre!

At elske og forfremme Wiisdom og boglige Kunster, er en Caracteer, som i alles Dyne ophøyer endog de Dphøiede ved Kongers Throner; At Deres Høngrevelige EXCELLENCE er en Herre af første Rang iblant slige Mecænates, er en Sandhed, som min ringe Pen ikke behøvede at erindre, da saa mange Leiligheder tale herom med levende Beviiser. Men da denne Deres distinctive Caracteer boer tillige i et ædelmodig Hierte, som antager sig de Faderløse og Forsladte med milde Dyne og en hielpende

pende Haand, saa er min Driftighed
herved blevet opmuntret til her at
ledsage en Faderløs frem for saa
stor en Mands Dyne. Faderen er
død, førend hans efterladte fik
Klæder og Mæle til at lade sig see
udi, og tale med for alles Dyne.
Fosteret er vel endnu i sin spæde
Alder, men Deres Høngreve-
lige EXCELLENCES Raade og
Bevaagenhed kand give det Styr-
ke og Anseelse, ja det kand herved
see sin Faders Navn og Ære meere
udbreedt. Jeg som en ringe og u-
lærdt Person har dristet mig til at
ledsage det til Deres Høngreve-
lige EXCELLENCES Dørre, og
tør ikke tale meer, da jeg haaber
dets Navn, det lærde og velta-
lende

lende Tunge selv skal tilloffe sig
nogle milde Dyekast og en gunstig
Anhørelse. Herved bønhøres jeg,
som med uafsladelig Bøn ønsker
at den Allerhøyeste alt meere og
meere vil lade sine Belsignelser
grønnes over Deres Høygreve-
lige EXCELLENCES høye Per-
son og Høygrevelige Huus
og Familie. I hvilket Ønske
jeg med dybeste Erbødighed hen-
lever

Deres Høygrevelige
EXCELLENCES
Høyvelbaarne
Wærdigste Herres

Kjøbenhavn,
den 17 Septembr. 1754

underdanigste ringe
Tjener

Otto Christopher Wenzel.

Fortale.

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit.

aalænge berømmeli-
ge og store Mænd
leve, viiser Mis-
undelse og Had
gjerne Tænder imod dem; men

naar de ere døde, blive de be-
 friede derfra. Hvorvidt disse
 Ord fand passe sig paa vores
 vidtberømte store HOLBERG,
 vil Tiden lære. Den danske
 MOMUS er en besynderlig Kra-
 bat; han er sig selv saa ulig,
 som en PROTEUS: Han har
 adskillige Tunger i Munden;
 med nogle siunger han Lovsange
 over de Fremmedes utrættede
 Gliid i at opfylde Boglader og
 Bogsale, og laster de danske
 Penne, fordi de ikke gjøre dyr
 Tiid paa Blæk og Sværte; Men
 neppe seer han et Skrift paa sit
 Moders Maal træde frem, før
 han

han væmmes derved, og hans spidse Tunger vide ikke, hvad Hul-
 ler de ville gjøre, og hvad stiklende
 de ville fremføre. Man behøver
 ikke at skære ham for Tungebaand,
 men, om jeg saa fandt sig, for
 Tunger; Dette har og vores
HOLBERG tidt prøvet paa,
 skjønt forgæves; thi de ere af den
 Beskaffenhed; at, naar een skæ-
 res af, groe der tvende ud igien.
 Hvad kunde da en Hans Mik-
 kelsens Penne-Kniv udrette
 her, hvor **HOLBERGS** selv en
 beed til gavn? Min Læser seer
 vel, hvad jeg vil sige: Jeg er en
 eenfoldig Mand og af liden Skion-

Fortale.

somhed: Forlæggeren til disse Epistler vilde have en Fortale: I denne Fortale burde MOMUS revses, men, hvad meener man, han fiærer sig om mig? Turde han for gaae Kiempen under Dyne, hvor skulde han en ansee mig med Foragt? Jeg er altsaa færdig at plante Gevær, og lader MOMUS være den, han er.

Jeg vil alleneeste sige, hvad jeg og mine lige dømme. Vi læse HOLBERGS Skrifter med stor Fornøielse: Vi ere ham megen Tak skyldige, at han ikke alleene har prydet vor Moders Maal ved
sin

sin muntre og artige Pen, men endog ladet os see adskillige Ting for Lyset, som ellers til uimodsigelig Skade, endog for de lærdes Republicque, havde død med ham: Vi ansee dem, som deylige Enge og Hauger, hvor vi, naar vi ere trætte af Arbejde og Forretninger kand hvile og fornøye Sindet, da vi en med de Lærde kand søge fremmede.

Wil nogen siige, at Plutor hist og her har igientaget hvad han før har skrevet, da svare vi, man bør holde ham det til gode,

Fortale.

gode, som en Mand, der har skrevet sine sidste Skrifter i en høy Alder, hvor Hufommelsen lettelig kunde slaae fejl, og maae man da forundre sig saa meget desto meere, at hans Klar og Svaghed ikke har svækket hans levende og lystige Skrivemaade. De deylige Ansigter hans Tanker viiser sig frem med, kand man jo sagte taale at betragte i adskillige Klædedragte. Skulde nogen disputere ham Navn af Philosophus, da i hvorvel sligt kommer os underligt for, driste vi os ey til at dømme herudi, vi synes han har selv sagt

sagt et Sted at han en gav sig ud derfor ; Efter vore Tanke tænkte han artig og grundig endskjønt han en vilde

Jurare in verba Magistri,

Dg uagtet han ikke bragte sine Tanke frem i scientifiske Kiæder ; Han kom dog lige saa vidt med sin Tænkraft som Metaphysici, af hvilke vi veed han vilde have endeel Aareladte paa Panden. Vil nogen sige, han fremsørdte adskillige Ting, som ikke vare af stor Betydenhed, da meene vi hans

Af

Afverlinger ere behagelige, og et
 Brevs paa de store Gaver, denne
 Mand besad i at føre sin Pen til
 Publici Fornøielse. Man læs-
 ter jo ikke Naturen fordi den læs-
 der Bonde-roser opvoxe iblant
 Neglifer og Hyacinther, eller en
 Maler, naar hans Pensel for-
 staaer at uddeele Lys og Skygge.
 De, som altsaa af en utiudig Dad-
 lesyge vil forringe en saa berømt
 Mand's Navn og Ære; De, som
 forlange, at enhver Side i
 et Skrift skal frembringe en
 Quintessents af Visdom
 og Indfald, dem ville vi bede at
 gaae

Fortale.

gaae bort, og give os noget bedre.

Vore Landsmænd see nu her den 5te Tome af hans Epistler; De øvrige, som med første skal komme for Lyset, vil udgiøre tvende Tomer. Denne navnkundige danske Scribent døde i Kiøbenhavn den 24 Februarii efter Midnat Anno 1754. Hans Liig staaer endnu i vor Frue = Kirke indtil hans Monument bliver færdig i Sorøe.

Efter

Efterfølgende Elogia over
ham findes her indrykkede for
at fornøye dem som ey have læst
dem før.

Kiøbenhavn,

den 17 Septbr. 1754.

Dans Reichelsen.

Hoy

✠   ✠   ✠

Hønhædle og Velbyrdige Herr
Justitz-Raad ANCHERSENS Inscription
som blev graveret paa Pladen
af Lügkisten.

Alt det, Døden,
Uf den store,
Velbaarne, og Hønhædle
B A R O N
Ludvig af Holberg,
Kunde røve og gjøre til Bytte,
Da den
den 27 Januar. efter Midnat Anno 1754.
Befriede hannem fra den Gield,
Han var Naturen skyldig,
Dg leverede hans Siæl til GUD igien,
Fyldeer kuns lidet udi denne Kiste.
Men den ædelste Deel af hannem,
Som undgik Døden,
Hans lykkeligste og arbejdsomste Genie,
Opfylder den heele lærde Verden,
Dg høres udi den:
Hans store og mange Verke,
Med hvilke han beruigede og prydede sit Fæderne
Land,
Endog indtil Misundelse og Forundring
hos Fremmede,
De belee Døden og Graven.

Hol

Holberg lever og er i alle Folks Munde,
 Hans Rygte grønnes altid,
 Og skal vore hos Efterkommerne,
 Det han haver forhvervet sig ved sit Genie,
 Ved hvilket,
 Under Guds Forsyns naadige Direction,
 Han, hvis Fader var Obriste,
 Og er fød i Bergen i Norge Anno 1684
 Fra et Fader- og Moderløs fattig og forsømt Barn,
 Da han
 til det Kongelige Ridderlige Academie i Sorøe,
 Haver legeret sit Baronie og Herregods,
 Over for 70000 Rdlrs. Værdie,
 Rand holdes som en anden Fader for saa stor en
 Adelig Ungdom:
 Af en ugift Mand, som han altid levede,
 Ved at testamentere 16000 Rdlrs. Capital
 Til Udstyr af Kenterne for fattige Jomfruer,
 Vil blive anseet,
 Som han havde efterladt sig en stor og ritig Afkom:
 Af en,
 Som paa sine Udenlandske Reiser maatte saa
 godt som betle sig frem, og gaae til Fods,
 Blev han Professor Anno 1714
 Ved det Kongelige Kiøbenhavnske Universitet,
 Kiig og bekiendt ved sine Skrifter,
 Og tilsidst af ringe og Middel- Stand
 Blev han d. 6 Mart. A. 1747
 Ophøyet i den Frieherrlige Stand og Baroniseret.

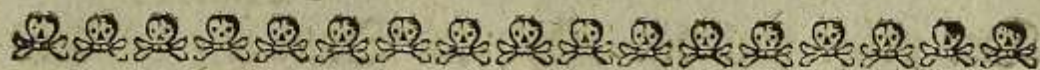
Man lever ved sit Genie
 Alt det andet er dødeligt her i Verden.

Sin afdøde Ven til Vreminde opsat

af
 hans Ven.

MON:

MONSIEUR
Andreas Benjamin Poulsens
Danske Vers.

Den store Holberg dør, men ey hans store
Navn,
Ehi i den lange Nat og Gravens mørke
Laaage
Skal Æres = Fakler staae ved Mandens Kiste =
Laaage,
Som ingen Tiid og Grav skal faae i graadig
Favn.

Hans efterladte Børn, den Hiernesfødte Flok,
Som her paa Jorden om i mange Klæder
vandre,
Og fra sin Fødestavn er reist omkring til andre,
Hans Monumenter er, trods Marmor, Steen og
Stof!

Er nogen iblant dem ey som de andre fød,
Er disse Gødsfender af Ansigter ulige,
Da tænk! Naturen selv er ulig i sit Riige,
Et Menneske er bleeg, et sort, et andet rød.

Fra Danske Kongers Grav, hvor Ære = Skove
staaer,
Fra Nordens Helte = Flok, hvis Niske Blomster
giver,
Dit Navn, o! Holberg! i dit Støb beæret
bliver,
En Ære = Dvist fra dem Du til din Urne faaer.

See!

See! Sorøe Muser svor, og svær dit ædle Navn
Med ævigt Kiendetegn i deres Egn skal tegnes,
Saa mange Foster-Børn, saa mange Støtter
regnes,
Der priise skal din Dyd til Danner = Landets
Gavn.

Een Krank fra Nympherne man Hymen bringe
ge seer,
Som blant Cypresserne ved denne Grav skal
legges,
Og mangan Ludvig vil med Tiden fikaledes
ges,
Naar de ved dette Navn i Kulle-Buggen leer.

Kom frem du Klippe-Søn, kom! bryst dig af
din Mand!

Klip Neglerne af dem! som paa hans Kiste
kratte!

De Nordens Buurmænd, som saa slet og ringe
ge skatte

Den Dyd, der findes fand i deres Føde-Land.

Glyd Helicon i Graad! hold Muser Sørger
Nar!

Skriv Danske Moders Maal din Mand til
ævig Ere.

Døm heele Verden! hvad vor Norden fand
frembære,

Et herligt Træe gif ud, hvor andre fleere staaer.

Epistola

Epistola 447.

Sil * * *

Sin Herre skriver, at gode Venner ønske, at see en Fortsættelse af mit Liv og Levnets Historie, og at have en Liste paa de Skrifter, som siden den 3die Latinke Epistels Publication ere komne for Lyset; Der kand intet stort siges hverken om det eene eller det andet, hvor udover jeg intet videre haver villet føre i Pennen: Dog, efterdi min Herre udi sin sidste Skrivelse for sin egen Fornøielse saadant forlanger, vil jeg udi dette Giensvar meddeele ham en kort Beretning, saavel om Skrifternes, som Skribentens videre Skiebne. Hvad min Person angaaer, da seer min Herre af mit Arbejds Fortsættelse, at jeg ved min Stands Forsandring ikke haver forladt mine sædvanlige Occupationer, men tvert imod, at jeg som Proprietarius og Baron har cultiveret Studerint-

ger fast med større Iver end som Professor, og at jeg efter andres Exempel ikke har betient mig af Fri. Herres Titel for at være orkesløs. Men, ligesom mine beste Gierninger ofte blive mest censurerede, saa findes de, som holde saadant for ingen Merite, sigende, at mit Arbejde sigter kun til at forsøge mine Midler, helst saasom de bilde sig ind, at ved hvert Skrift nedregner Penge udi Hobetal. Jeg nægter ikke, at jeg ved mine Skrifter jo noget haver vundet; men det er ikke nær saa meget, som Folk forestiller sig. Gevinstene har aldeles ikke svaret til Arbejdet, thi en Procurator fand ved en eeneste Sag, og en Doctor ved en eeneste Feber vinde meere end jeg ved nogle Aars Skriverie; Og fand derpaa tiene til Beviis de store u-soldte Op-
 lage, som jeg endnu haver paa Halsen. Ja jeg tør sige, at en eeneste liden Bog kaldet den Bedende Kiæde og Müllers Postill have givet flere Renter end alle mine Skrifter. Ellers er herved at mærke, at udi disse sidste Aar Debiten paa Danske Bøger saaledes er aftagen, at mand fast ikke uden Skade fand oplægge en Bog meere, Aarsagen er, den u-hørlige Mængde af Danske Skrifter, som nu komme for Lyset. Da, saasom Almuen ikke skionner mellem gode og slætte Skrifter, og de fleste Stands Personer læse heller Vølse-Snak paa Fransk end de grundigste Skrifter paa deres Moders Maal, saa er det ingen Under, at de beste Danske Skrifter blive liggende u-soldte. Dette vises tydeligen af Er-
 faren

farenhed, og derhos gives tilkiende, at jeg udi
 gandste anden Henseende end som mange indbil-
 de sig bliver ved at fore Pennen. Hiulet, som
 alleene driver mig, er alleene mine Benners Op-
 muntringer, endeel ogsaa den Algt, som mine
 Skrifter have erhvervet sig udenlands, og hvor-
 af vore Boghandlere alleene ved Oversættelser
 profitere. Og, lad være, at Sigtet ved mit
 Arbejde har været at erhverve Midler, saa bør
 saadant heller lægges mig til Roes end til Last,
 da mand seer, at de erhvervede Midler anvendes
 til Publici Brug og Nytte; og at jeg heller
 kand ansees som en Regnskabs Mand eller Cas-
 serer for Publico end som en Ejer af min egen
 Formue. At mine Midler for 16 Aar siden ha-
 ve været beskikkede til Publici Nytte, kand de
 med mig vidne, som have underskrevet mit første
 Testament: Det samme sigtede til et lærd
 Societets Stiftelse, i sær for det Danske Sprog.
 Ved saadant Forsæt fremturede jeg udi nogle
 Aar, indtil jeg merkede, at adskillige saadanne
 Stiftelser skeede, og at Danske Skrifter begyndte
 at nedregne udi saadan Mængde, at der for vo-
 re Skribentere behøvedes heller Capson end Spo-
 rer. Jeg lod mig deraf bevæge, til at cassere
 min første Disposition, at formere en staaende
 Capital, hvis Renter skulde anvendes til fattige
 Gensruers Udstyr. Efter at dette nye Testa-
 ment var forfærdiget af mig selv, samt af nogle god-
 de Benner undertegnet; gav jeg underhaanden
 en og anden saadant tilkiende; Men, saasom alt

hvad Nytt og usædvanligt er, beleees, saa mere
 kede jeg, at de fleste ingen Smag derudi havde:
 Ja der fandtes de, hvilke ansaae saadan Stiftelse,
 som en Auction, hvorved fattige Jomfruer
 Kulde bydes tilfals. Denne Koldsindighed for-
 aarsagede, at jeg ogsaa begyndte at vakle i mit
 sidste Forsæt. Just da jeg svævede i denne Tvil-
 raadighed, blev det Ridderlige Soröiske Acade-
 mie stiftet. Nogle af mine gode Venner, som
 af mine Skrifter havde seet, hvor inderligen jeg
 havde ønsket, at see saadant Academies Stiftelse
 og de Motiver, hvorpaa jeg saadant Vn-
 ske havde grundet, meenede, at jeg intet bedre
 kunde gjøre end ved mine Midlers Donation et
 saadant Verk at understøtte og bestyrke. Jeg
 bifaldt uden megen Betænkning strax saadant
 Forslag, thi det var som man siger *Calcarea spon-*
te currenti addere, helst saasom mit Jordegods
 udi Faveur af det nye Academie blev privilege-
 red og til et Friherkskab erigeret. Denne min
 Donation blev anseet med meer og mindre
 gode Djen, ligesom dette Academies Stiftelse
 var meer og mindre yndet: Thi, skont et
 Ridderlig Academies Stiftelse i henseende til
 de vigtige Aarsager, som jeg udi mine andre
 Skrifter tilkiendegiver, burde være alle beha-
 gelig, saa fandt den dog hos alle ikke lige Bi-
 fald. Nogle meenede, at et saadant Academie
 var usornødent: Andre tvivlede om dets Frem-
 gang; andre meenede, at det var for nær ved
 det

det Kiøbenhavnſke Univerſitet, andre fældede andre Critiqver derover; Men den paafuldte Succes tilvevebraate først en Tausked, ſiden en almindelig Approbation. Man begyndte derfor efterhaanden ogſaa at dømme lidt mildere om denne min gjorde Donation til Academiets Beſtyrkelfe. Dog fandtes der mange ſom dømte derudi ingen Merite at være, ſaaſom Donatio- nen ikke ſkulde fuldbyrdes før end efter min Død: Og var det ſom før umuelig bevægede mig til deels at exeqvere Legatum udi levende Live paa den Maade, ſom jeg har anført udi en af mine andre Epiftler, hvorudi jeg taler ogſaa om andre Bi- Aarsager til ſaadan Reſolution, og viſer hvilke Critiqver derover bleve fældede. Si- den den Tid informerer dog ingen ſig ſaa nøye ef- ter min Helbred, ſom tilforn, og ſpørger om hvor ſnart jeg agter at døe, ſaaſom man ſtrax haver udi Hænderne, det mæſte ſom man tilforn ifkun havde i vente. Ellers er min Helbred bedre end ſom jeg har kundet vente efter ſaa mange ud- ſtandne Svagheder, og udi den Alder, hvilken er et Aar ſtorre, end ſom tilforn ſaavel af frem- mede Skribentere ſom og af mig ſelv har været antegnet; Thi jeg er fød udi det Aar 1684. Det er Kulde, hvilket foraarſager, at jeg den ſørſte Deel af Vinteren maa holde mig inde. En an- den Incommoditet, ſom jeg paa nogen Tid har fundet, og ſom jeg regner blant Alderdommens Fruyter er detentio urinæ, ſom foraarſager, at jeg ikke kand være udi nogen Forſamling, eller

paa noget Sted uden hvor jeg strax fandt Komme ud igien. Dette sidste er en Aarsag, hvorefter jeg har nogen Tid holdet mig fra høytidelige Forsamlinger, skjønt adskillige have tilskrevet saadant enten til Lædshed, til Forsømmelse eller andre Aarsager. Adskillige andre Ting, som hos mig criticeres, reyse sig alleene af mit Begjems Constitution og Delicatesse, saa det er ikke Villien, men Legemet, som gjør mig til non conformist. Dette har jeg holdet fornøden at antegne saavel til min egen Forsvar, som til andres, som ere udi samme Situation, og for at til intet gjøre vrang og ugrundede Domme, som ofte af Uvidenhed sældes over Folk, hos hvilke ingen Brøde er, og hvilke heller bør ynkes end fortales. Fra den Tid, jeg er bleven Baroniseret, og ophøjet til Herre-standen, fandt regnes en ny Epocha udi mit Liv og Levnet; skjønt intet udi min forrige og sædvanlige Levemaade er forandret. Dette er dog merkeligt, at mine Gierninger og Skrifter have siden den Tid i Almindelighed ikke bifaldet saa meget, som tilforu: Om saadant reyses sig deraf, at der forlanges meer Capacité og Skrive-Konst af en Baron end af en Professor, eller om det er en Virkning af Alvind skal jeg en forvist kunde sige. Det er alene vist, at mine Gierninger og Skrifter meere ere blevne examinerede end tilforne; Hvad som var høidt er bleven sort, og hvad som var ræt er bleven knortet. Mine Bøger tabte strax meget af sin sædvanlige Debit, og mine Skuespil

spill, som tilforn vare forestillede med stor Succes, begyndte hos nogle, at blive meer og meer affsmagende. Jeg drister mig ikke, at tilskrive saadant Misundelse over min Stands Forandring, thi saasom jeg fast er den ældste Embedsmand, som nu er i Tieneste, og dette er det eeneste og første Trappe-Trin, som jeg efter henved 40 Aars Tieneste har gjort, da de fleste af mine Medborgere, have udi den Tid faaet saa mange nye Skikkelser, at de fast ere blevne u-kiendelige, jeg desforuden er af en god Familie, har i mange Aar distingveret mig ved mit Arbejde, saavel uden som indenlands, og endelig givet til Publici Nytte, alt hvad i saa lang Tid ved Arbejde har erhvervet, saa kand jeg ikke hensefere saadan Koldfindighed til Jalousie; men heller til andre mig u-bekiendte Aarsager. Saadant har dog ikke kundet bevæge mig til at forlade mine forrige Occupationer, alleeneste, at jeg sætter mine Ord og Skrifter meere paa Skræver end tilforn, saasom jeg har mærket, at de paa en Tid have været nøyere examinerede. Ingen kand fortænke mig, om jeg herefter slaar mig til Rolighed, og overlader deslige Occupationer til andre, som have meere Kræfter der-til, og burde jeg saadant at have gjort længe tilforn; thi jeg har aldrig haft meere at bestille end i min høye Alder. Jeg har fremturet i at skrive Bøger, og været oecuperet med Univer- sitetets Oeconomie og et stort Landgods Administration, hvoraf enhver fører ikke alleene Ar-

beyde, men ogsaa Betyrning med sig: Frugterne deraf have været tvende Processer, som ikke lidet have forurologiet mig, helst som jeg i all min øvrige Tid haver derfor været befried. Den sidste var mod en af mine Fogder, hvilken jeg for Exempels Skold og for min egen saabelsom andre Proprietairers Sikkerhed var tvungen til at actionere, helst saasom jeg mærkede, den slette Birkning som min Lemfærdighed mod de forrige Fogder havde foraarsaget: Enhver bør vel tage sig vare for Processer, men man bør dog derhos see til at Folk ey kommer i de Tanker, at man haver en u-overvindelig Afsky derfor, thi der ved gjør man sig til Priis, og aldrig fand vente, at faae nogen tro Tiener eller Guldmægtig.

Univerfitetets Oeconomic bliver meer og meer vanskelig, og det i henseende til de publicke Penges Udsættelse, thi Coniuncturerne ere udi disse sidste Tider hos os saa forandrede, at, da man tilforn kunde tiene Folk med Penge-Laan, maae man nu lede efter de Laanende. Adskillige Aarsager gives hertil. Nogle ansee det som Beviis paa Landets Velstand, hvilket jeg vel ikke vil modsige, thi man fand ikke nægte, at ved vore Fabriquers Stiftelser jo store Penge-Summer forblive udi Landet, som tilforn udfortes; Men Hoved-Aarsagen er de mange Cassers Foundation, saasom de publicke Penge, som forhen laantes paa Jordegods og Gaarde udi Kiøbenhavn nu indløbe udi saadanne Casser. Hertil fand lægges,

ges, at strax efter den store Ildbrand begikkes den Feil, at Stadens Borgere ikke rettede Huuse efter Indbyggernes Proportion; Thi endskönt Staden nu haver en flere Huuse, end den havde for Branden, saa haver den dog engang saa mange Kiokkener og Værelser; og, saa som de samme ikke med Beboere kand besættes, saa kand meere ikke svares Renterne for de paa Gaardene laante Capitaler, hvilket sees af de mange Auctioner, som aarligen skee paa saadanne Huuse, hvilke Creditorerne maae lade sig tilslaae. Men ligesom Stadens Huuse og Gaarde ved saadanne Coniuncturer eller Forandringer tabe deres Priis (a) saa forsøges den derimod paa Landgodsset, thi uanseet den langvarige Dvægsyge, som syntes at ville bringe Herres Gaarde og Bønder-Gods udi ingen Værd, mærker man dog, at de aldrig haver været udi større Priis. Aarsagen dertil er, efterdi de som have Capitaler af reede Penge drister sig ikke meere, at sætte dem udi Kiøbenhavns Huuse formedelst de mærkelige Forliiser de derved have haft, og derfor kappes om at kiøbe sig Landgods; Sees heraf, hvi mod ald Formodning Jorde-Gods uanseet det store Nederlag, som er skeet paa Hornqvæget, hvorved Indkomsterne formindskes, ere komne udi Priis, og at Kiøbenhavns Huuse og Gaarde, uanseet de ere bleven affecur-

(a) Nu mærker man dog, at Priisen paa Huuse begynder først at stige.

rerede, og derfor kunde holdes for at være langt sikrere Pandter end tilforn, have tabt fast den 3die Deel af sit Bærdie, og at man nødes til at sætte dem herefter udi Handel og Fabriquer, med mindre man vil have, at de skal staae frugtesløse: Saasom derfor Universitetets Qvæstura bliver meere og meere vanskelig, og jeg tager til i Alder, maa ieg overdrage det til andre, som dertil kand være beqvemmere, og som med meere Activitet saadant Embede kand forestaae.

Hvad mine Studeringer angaaer, da anvender jeg endnu ligesaa mange Timer om Dagen paa Læsning som udi min Ungdom. Men endog jeg læser ligemeget, lærer jeg dog ikke ligemeget, endeel, efterdi Ihuksommelsen slaaer feil, endeel, og efterdi de nye Skrifter, som komme for Lyset indeholde fast intet andet, uden Opkaagning af det jeg forhen har læst: Og, saasom jeg glemmer det jeg selv har skrevet, saa giennemlæser jeg ofte paa nye mine egne Skrifter, sær Danmarks Historie, samt den Jødiske og min Kirke-Historie. Jeg anvender en Time om Dagen paa at læse Græske Autores in Originali, og haver jeg nu endeligen bragt det saavidt, at jeg fast med samme Facilitet kand læse en Græsk Historie som en Latinsk. Jeg haver ogsaa paa nogen Tid lagt Bind paa det Islandske eller gamle Nordiske Sprog, saa at jeg nogenledes forstaaer Snorre Sturleson, undtagen de Vers, som deri findes; Thi det er at mærke ved det Islandske

ffe Sprog, at Poëſien derudi differerer ſaa meget fra løs Stil, at det synes at være et gandske andet Sprog: Man finder vel udi alle andre ſaavel gamle ſom nye Sprog, at Poëſien er vanſkeligere, men ikke udi den Grad, ſom det gamle Nordiſke. En lærd Iſlænder, ſom jeg derudi har raadſort mig med, har ſagt, at hvad ſom gjorde den Iſlandſke Poëſie ſaa u-kiendelig beſtaaer derudi, at Poëterne betiene ſig af gamle antiqverede Ord, ſom ikke ere meere brugelige udi daglig Tale og løs Stil.

Saaſom vore Skue-Spill efter 20 Aars forløb ere igien blevne fornyede, ſaa har jeg i Beſyndelſen haft at beſtille med deres Iſtand-ſættelse, men ſtrax derpaa overladt Directionen til andre. Man holdt det vanſkeligt, at faae beqvemme Acteurs og Actricer, helſt ſaadanne, ſom vi havde for 20 Aar ſiden, da her fandtes adskillige Franſke Perſoner, der vare vante til Comœdier, og ſom vare opdragne udi det Danſke Sprog, da vi og iligemaade havde en gammel anſeelig Franſk Acteur, der i Grund havde udstuderet Theatret, og ſom var i Stand til at danne gode Acteurs. Dette u-afſeet er denne nye Skue-Plads bleven forsyned med ligesaa gode Acteurs, ſom den forrige, og domme adskillige, ſom have ſeet dem begge, den ſidſte at være bedre.

Dette er alt hvad jeg har fundet antegue om
MIII

min egen Person udi disse sidste Aaringer: Min Herre seer, at det er saa maavert, at det ikke fortienet, at føres i Penne. Thi jeg haver stedsse siden opholdt mig enten udi Staden eller paa mit Landgods; Da tilforn Nysgierighed, at besee fremmede Steder har gjort mig til et Perpetuum mobile. Saadan Nysgierighed er ved Alderen forsvunden i saadan Grad, at om Constantinopel laae udi næste Province Syen, tog jeg udi Betænkning, at reyse over Beltet at besee samme Stad. Resten derfor alleene, at give en Fortegnelse over mine Skrifter som siden den sidste Latinske Epistels Publication ere komne for Lyset. Det sidste Skrift, hvorom jeg i min Latinske Epistel har meldet, var den Jødiske Historie. Kort derefter nemlig udi det Aar 1745. udkom min Heltinde Historie 2 Tom. Octav. Til dette Skrift opmuntrede mig den Behag, som Publicum havde fundet udi Helte-Historien. Den sidste er i alting indrettet efter den førstes Plan, thi for hver sammenparret Historie er en Forberedelse, som indeholder et Morale, som passer sig paa efterfølgende Heltinders Bedrifter, hvorpaa følger Sammenligningen. Det eene saavel som det andet Skrift blev strax oversat paa Tydsk. Aaret tilforn nemlig 1744. komne for Lyset mine Moralske Tanker. Dette Skrift, saasom jeg udi mine Moralske Betænkninger gemeenligen gaar udaf den alfare Bey, forarsagede fast ligesaa mange Bevæggelser, som den Underjordiske Reyse. In-
 tet

tet af mine Skrifter har haft større Afgang, skiont ikke saa meget til min Fordeel, som til andres, der have besorget nye Editioner og Oversættelser deraf. Den første Oversættelse paa Tydsk blev giort udi galop, saasom een Boghandler iilede dermed for at forekomme den anden. Men, uanseet de Feil, som fandtes udi samme første Version blev dog Oplaget udi en Hast soldt. Den anden Oversættelse ved Hr. Profess. Reichard er uforligneligen bedre, hvorover man mærkede, at det første Oplag ingen Afbref gjorde udi det sidstes Debit. Skriftet blev siden oversat paa Fransk af Mr. Parthenai, at det samme ikke havde den Afgang, som de Tydske Oversættelser reysede sig deraf, at Oplaget blev for stort, nemlig af 3500 Exemplarier, hvilket forarsagede, at det tabte sin Priis, thi man fand ikke tilskrive dette andre Aarsager, saasom Oversætteren har distingueret sig ved mange Franske Skrifter, og allevegne er bekiendt for en habil Skribent. Jeg for min Part fand ikke dømme anderledes derom, skiont de, der forstaaar begge Sprog holde for, at Originalen er alt for presse fuldt, og at Versionen havde blevet bedre, hvis Oversætteren havde tiltaget sig meere Frihed og ikke havde bundet sig til en saadan literal Oversættelse, hvilken udi sinde drige Skrifter er ufornoden, thi hvad som er Ziirlighed udi et Sprog er ofte Banheld udi et andet, og hvad udi det eene berømmes som en naturlig og angenem Simplicité, heeder i det andet Korthed og Magerhed, hvor udover man holder

holder for at Oversættere af sindrige Skrifter maa have samme Talent, som findes hos dem der forfatte Originaler. Samme Critique er ogsaa falden over de af mine Comœdier, som paa Fransk ere oversatte, iligemaade over nogle af mine andre Skrifter, som paa Tydsk ere oversatte, i sær over min Metamorphosis. Derom haver jeg forhen talet udi nogle af mine Danske Epistler, og ellers tilstaaet jeg, at det er vanskeligt at faae Danske Skrifter vel oversatte paa andre Sprog, efterdi der findes kun ganske faa Fremmede som have naaet nogen Fuldkommenhed i det Danske. Udi det Aar 1746. kom for Lyset min Oversættelse af den Græske Auctor Herodiano med en vidtløftig Forberedelse. Saa som jeg udi samme Forberedelse har stræbet at udfinde en særdeles Aarsag til Roms u-maadelige Fremvegt, og viiset, at de forhen af andre Skribentere anførte Gisninger ikke ere tilstrækkelige, have skionsomme Skribentere derudi fundet særdeles Behag, og regnet Bæret at være et af dem, som best er udarbejdet. Denne Forberedelse blev strax oversat paa Tydsk af Hr. Cancellie - Assessor og Syndico udi Lybeck Georg August Detharding, hvilken har verteret adskillige af mine andre Skrifter, og det med den Klid, at hans Arbejde overalt har vundet Bifald; Men hvad Herodiani Historie i sig selv angaaer, da er der udi i min Danske Oversættelse ikke fuldt, hvor udi jeg presse har efterfuldt den Græske Original, og udi Bredden overalt citeret de Vanskeligste

ffeligste Stykker af den Græske Text. Dette
 har jeg fundet fornøden at antegne i henseende
 til den Critique, som en vis Journalist har feldet,
 for at vllise, at samme Critique er den Danske
 Oversættelse u-vedkommende. Udi det Aar
 1748. bleve trykte de tvende første Tomer af mine
 Danske Epistler over adskillige Materier, og
 Aaret derefter mine Latinske Epigrammata udi
 7 Bøger, Item en nye Edition af Dannemarks
 og Norges Beskrivelse under den Titel af Dans-
 marks og Norges nu værende Staat. Derudi
 er adskilligt forandret efter disse sidste nærværende
 Tidens Tilstand. Udi det Aar 1750. blev pu-
 bliceret en Fortsættelse af de Danske Epistler,
 iliaemaade udi 2 Tomer, saa at af samme E-
 pistler ere 4 Tomer, hvilke indeholde befattende
 udi alt 446 Breve. Jeg fand her ikke forbigaae,
 at melde noget om den Tydske Oversættelse af
 Ped. Paars. At samme Oversættelse stikker ikke
 saa meget i Dynene, som den Danske Original,
 er ingen Under, thi deslige Skrifter tabe all des-
 res Dyd udi fremmed Klædning. Det vilde gaae
 ligesaa til med den Engelske Hudibras og andre
 Skrifter af samme Natur, hvilke derudover ikke
 blive oversatte. Jeg laster ikke Oversætterens
 Arbejde. Jeg er ey heller beqvem nok til at døms-
 me om det Tydske Sprog. Jeg vil kun alleene
 sige, at deslige comiske Poemata ingen Anseelse
 have uden i hiemgjorde Klæder, hvorudover jeg
 stedse haver raadet fra dette Skrifts Oversættelse.
 De Domme, som ere feldede i udenlandske
 ff

ske Journaler over mit Arbejde ere saadanne som
 jeg i Almindelighed bør være fornøjet med, jeg
 siger i Almindelighed, saasom mine Skrifter al-
 deeles ikke have været skudfrie. Jeg har forhen
 udi mine Latinske Epistler viset de adskillige Cri-
 tiquer, som derover ere giorte, og tilligemed til-
 kiendegivet, hvi jeg ingen har besvaret. Af alle
 mine Skrifter har min Rigs Historie dog været
 mindst anfægtet. Alle have dømt, at jeg der-
 udi har nøye efterkommet en Historie-Skrivers
 Pligt, saavel i henseende til Stilen som til Ma-
 terien. De have fundet Stilen tydelig og le-
 vende, og udi Materien er mest magtpaaliggen-
 de Ting omstændeligen udforte, hvad Upartisk-
 hed angaaer da har man holdet for at den er saa
 meget i Algt taget, som mueligt skee kand med
 Historiske Skrifter der staae under Revision. In-
 gen Historie er ey heller meere forsynet med Cita-
 tioner, saavel af troværdige Bøger, som tilfor-
 ladelige Manuscripter, hvorudover man har maat
 forundre sig over en ubekjendt Svensk Auctor,
 der har afmalet Skriftet som en Poëtisk Digt
 og characteriseret dets Auctor som en Fabelhans:
 Saadanne Domme kand ikke sætte nogen i Be-
 vægelse. Det haver ey heller forarsaget mig
 mindste Uroelighed, allerhelst saasom jeg har for-
 nummet, at hans egne Landsmænd der udi har
 fundet Mishag. Jeg lader derfor saadan Cri-
 tique være ubesvaret, og dette endeel af Respect
 og Taknemlighed mod den Svenske Nation, hos
 hvilken mine Skrifter har fundet stor Yndest:

Udskillige meene, at samme Auctor er ikke andet end en Bogtrykker, hvilken skriver ikke af nogen Fiendtlighed, men alleene ved slige Critiquer søger at skaffe sine trykte Bøger nogen Debit. Jeg misunder ham ey den Fordeel, som hand derved kand have, ønsker alleene, at hand vil fortsætte sin Handel heller paa andre end paa min Regning. Jeg haver forhen tilkiendegivet, at jeg ikke indvikler mig i slige Tvistigheder, men at jeg lader mine Skrifter forsvare sig selv, aldermindst hveser jeg min Pen mod en Autor, der afmaler mig som en Fabel-Hans, og beskyl-der mig for Uvidenhed i Historien, efter at jeg udi fulde 50 Aar har dagligen excoleret det Historiske Studium og læset Historien med critisk Oye. Hvad som ellers kand bringe en Læser paa de Tanker, at jeg ey nøye haver i agt taget Upartiskhed udi den nyere Danske Historie, synes at være dette: Det forrige Seculi Nordiske Bedrifter har været forfattede fast eene af Svenske Skribenter, som af Puffendorf og andre der har udcopieret ham, og intet er i den Tid kommet for Lyset af Danske Skribentere. Herudover haver saadan Tausshed været anseet, som en Tilstaaelse af de forhen publicerede Beretningers Rigtighed, og hvad som dermed er uovers-eensstemede, bilder man sig ind, at være ilde grundet. Alle ere eenige der udi, at Puffendorf iblandt de sidste Tidens Nordiske Historie-Skrivere er en habil Skribent: Men hvad Oprigtighed og U-partiskhed angaaer, da bliver hans Historiske

Skrifter samme Domme underkastede, som andres, der lade sig hverve nu i et nu i et andet Land at skrive Historier. Men, hvorvel hans Forsæt har været at skrive de Svenske til Behag, saa findes dog her og der adskillige Bidnesbyrd, som tiene til den Danske Nations Forsvar. Af slige Bidnesbyrd har jeg betient mig, og til Bestyrkelse anført hans egne Ord. Andre Ting har jeg corrigeret efter de tvende Franske Gesandters Beretninger, hvis høye Principaler stode udi nær Forbund med Sverrig. De Original-Documenter, som jeg overalt har citeret, fand ikke være opdigtede, saasom de fleste, foruden de Manuscripter, som findes i Archivet ere udi mange Folkes Hænder. Men med alt dette drister jeg mig ikke at sige, at jeg til Punct og Prikke har fuldt de Regler, som jeg andre Historie-skrivere har foreskrevet. Men dette tør jeg dog tage mig paa at beviise, at ingen af vore Nordiske Skribentere have ladet see større Upartiskhed, og faae Historier, som staae under public Censur ere skrevne med meere Oprigtighed. Udi det Aar 1751. komme for Lyset mine Moralske Fabler, hvoraf udi samme Aar skeede tvende Editioner foruden den Tydske Oversættelse; Samme Fabler ere mestendeels Originaler, og ere skrevne paa løs Stil, hvortil jeg har givet Aarsag udi Fortalen af samme Fabler. Jeg har ver ellers udarbejdet 5 nye Comœdier, som endnu ikke ere publicerede deraf er den første et bekiendt Moralsk Stykke udi 5 Acter, som fører

det

det Navn af Plutus eller Procces imellem Rigdom og Fattidom; Førend denne Comœdie blev forestillet paa den Danske Skue-Plads, lod jeg den af adskillige læse for at høre deres Betænkning. De fleste af dem holdt den for at være et af de anseeligste Stykker, som nogen Tid har været forestillet, men saasom det indeholder et sterkt, alvorligt og paradox Morale, saa heller ønskede de end haabede, at det maatte forestilles med Succes; men dømte, at det vilde have samme Skæbne, som Molières Misantrop, hvilken med Admiration læses, men med Koldsindighed af Tilskuerne sees (Laudatur & alget.) Jeg var dog stedse af andre Tanker, og haabede, at Præsentationen skulde ikke blive mindre behagelig end Læsningen. Mit Haab slog mig ikke heller feil, thi intet Stykke er med meere Succes bleven spilled. Man frygtede, at Pöbelen, som ikke finder Smag uden i Harlequinerne, skulde have bragt en Comœdie af saadan Natur, og at den i sær vilde mishage dem, som holde for, at intet Skue-Spil kand være uden Elskov, og uden Kammer-Pigers og Tieneres Intriguer, ja saasom meene at et Stykke er mod Reglerne, naar det ikke er indrettet efter de Franske Comoedie-Skrivers Plan. Dette altsammen havde jeg for Djene, og dog blev ved mit Forsæt for at forsøge hvad Virkning et saadant usædvanligt Skue-Spil hos Tilskuerne vilde have, og som Udfaldet har været efter mit Ønske, meener jeg derved at have banet Vejen for an-

dre Comoedie-Skrivere, til at forfærdige Comoedier af samme Natur, og at afkaste det Nag, som vore Tidens ugrundede Sædvane Skribenter har paalagt; Jeg siger vore Tidens ugrundede Sædvane, thi de gamle Grækere og Romere have ikke bekymret sig om saadanne. Nogle af Plauti og de fleste af Aristophanis Skue-Spil ere uden Ekstrov, og mig synes at man burde for længe siden kiedes ved, at see Comoedier ndi samme Tone, og hvor udi stedse sees en Inurborn Fader, en forliebt Søn, en skalkagtig Tiener, og som endes ved Giftermaal: Anledning til denne Comoedie er tagen af Aristophanis Pluto, men man kand sige, at derudaf fast intet er taget uden den pure Titel, og at Stykket derfor er en oprigtig Original. Strax derpaa fuldfærdigede jeg et andet lidet Stykke udi en Act kaldet Sganarels Rejse til det Philosophiske Land; Argumentet er taget af Klims Underjordiske Rejse. Udi samme Skue-Spil skiemtes med de fleste Philosophiske Secter, sær med deres Gramacer. Den tredie Comoedie fører Titel af Huus-Spøgelse eller Abra Cadabra. Stykket kand passere for Original, endskjønt Materien er tagen af Plauti Mostellaria, og en Fransk Skribent har omstøbt det udi en nye Form, under den Titel Retour imprevu, eller den usfordentlige Hiemkomst. Det Latinske Stykke er som alle andre Skue-Spil udført i 5 Acter, og det Franske udi een. Mit derimod befattes udi 3 Acter, som er den beqvemeste Deeling,

og

og hvorved et Hoved-Stykke gøres mest ordentligt: Udi dette Skue-Spil har jeg og ladet see, mig ingen Slave at være af vedtagne Regler, som allene grunder sig paa Sædvane og Moder, thi udi det heele Stykke tales ikke om Kiærlighed, ja det som meere er, ingen Actrice haver der udi nogen Nulle: Hvad vilde vel en Fransk Autor sige som horte, at en Comoedie saaledes var indrettet? Hand vilde raabe: En Comoedie uden Actricer er ikke andet, end en Bogn uden Hiul! Men de som have læset Stykket dommer, at Bognen fattes hverken Hiul eller Smørelse; Dette Stykke er dog gjort til Prøve for en gang kun, thi jeg raader ikke at forestille flere Stykker af samme Natur, siden at Actricerne ere de sterkeste Magneter, som trække unge Tilskuere til sig, og som holde Skue-Pladsen vedlige. Det 4de Stykke kaldes Philosophus udi sin egen Indbildning, og forestiller en Caractere, som ingen tilforn saa vidt mig er bekiendt udi Skue-Spil har udført; Derudi har Kammer-Vigen den største Nulle: Samme Comoedie er udi 5 Acter, og sigter paa dem, som indbilde sig, at Philosophie bestaaer allene udi Theoric, Skiæg og Raabe, eller som meene, at de besidde alle Philosophiske Egenskaber, men som naar Prøve skal gøres blive røbede, og lære at kiende sig selv. Det 5te Stykke kaldes Publicum eller det gemene Beste; Derudi skiemtes med Projectmagere, som gjøre egenyttige Forslag, hvilke de besmykter med Statens Nytte: De samme give sig ud

for Stats Medici, for at curere de Svagheder, hvoraf et Societet laborerer, men det gaaer dem ligesom Quakksalvere, hvis Medicin er værre end Sygdommen. Dette Skue-Spil er meere for Dreene end for Djene. Det er deelt udi 3 Acter. Det siette Stykke bestaaer udi een Act, kaldet den forvandlede Brudgom, som jeg var ombedet at giøre saaledes, at der udi skulde ingen Acteurs være. Man seer saaledes, at jeg har udarbejdet det over 30 Skue-Spil, hvilke alle ere udi Brug, og ofte paa Skue-Pladsen igientages. Jeg haaber intet Forsøg giort paa Tragoedier, jeg haaber ey heller Inclination dertil: Thi jeg væmmes ved alt det som er affecteret, og ligesom sat paa Stylter; Dog domme mange af de høytravne Scener, som findes udi den Tragi-Comoedie kaldet Melampe; Item af min Metamorphosis, at jeg til saadant Arbejd haver Beqvemhed: Men jeg haver stedse undslaaet mig derfor; og nu udi denne min høye Alder finder jeg mig ubeqvem, saavel til saadant som andet Arbejde af Hoved-Bryd. Koelighed tiener mig nu best, og ingen kand fortænke mig, om jeg efter saa mange Aars stedsevarende Arbejd søger lidt Hvile. Derom kand man dog ikke være forsikfred, saalænge man besidder Jordegods, efterdi man stedse maa være bevæbnet, nu mod Naboer, nu mod Forvalter og Fogder, til hvilke, hvis man viiser sig at have Afstye for Processer, man giver sig selv til Priis. Derpaa har Erfarenhed givet mig tilforladelige Prøver: Thi saasom jeg

Jeg har dimitteret heeltindet en Foget efter en anden, og et Rygte deraf er udsprede, at jeg haver en uovervindelig Affke for Nættergang, saa har Frugten af min Fredsommelighed været denne, at jeg har faaet en stemmere end en anden, indtil det omsider er gaaet saavidt, at jeg uden Estertale ikke kunde undslaae mig derfor videre. Processen er saaledes af en yderlig Fornødenhed, saasom den er af den Natur, at den angaaer Proprietarier og Ride-Fogder i Almindelighed, og dens Udfald vil tilkiendegive, om det er raadeligt for en Principal at betale sine Tienere, eller, om hand maa give sig paa Discretion. Processens Drift haver dog hidindtil været saaledes, at Ridesfogder kand gjøre sig Forhaabning om stedse at spille Mestere: Thi saasom jeg ingen Commissarier paa min Side har taget, men underkasted mig de samme Domme-re, som min contra Part har udsøgt sig, hvilke begge selv har været Ridesfogder, saa er deres Kiendelse udi Sagen bleven, som Folk længe tilforn havde spaaet. Aarsagen, hvi jeg ingen Contra-Commissarier har villet tage, er endeel for ikke at vige fra mit Principio, som jeg udi en af mine Epistler har tilkiendegivet; endeel ogsaa for ikke at give Anledning til mindste Estertale, nemlig at man betiener sig af Stand, og af den Fordeel, som en Herre siges at have over en Tienere; Thi det heeder gemeenligen: Hvad Kiet kand en fattig Tienere faae imod en Herre. Jeg har derfor ladet Personen gaae for falde

Seil, og ladet hans Dommere alleene raade for Sagen: Deres Kiendelse var saadan, at den fandt citeres til Exempel.

Mine Studeringer ere nu omstunder af liden Betydelse. Lysten at studere forgaaer meer og meer, og Kræfterne tillade ikke strængt Arbejde og megen Hovedbryderie. Jeg siger, at Lysten forgaaer, efterdi de fleeste Skrifter indeholde ikke uden opkaagede Materier, og jeg skikker mig heller i at æde en opvarmet Suppe eller Ragout end at læse den samme Materie udi en anden Format. Hvad Kræfterne angaaer, da svækkes de Desmeere udi Alderdommen, efterdi de ere brugte formeget i de unge Aar. Jeg fandt dog ikke Klage over mine Øyne, thi jeg læser endnu den mindste Stil uden Brillen. Den øvrige Deel af Legemet derimod vil ikke staae bie. Tre Ting ere skadelige for min Helbred, sterkt Arbejde, Kulde og Chagrin, hvorudover jeg nu maae studere maadeligen, holde mig bag Kaffelovnen om Vinteren, og ikke indvikle mig udi Forretninger, som føre Fortred med sig. Det er udi sidste henseende, at jeg ikke saa ofte frequente- rer det Collegium, hvoraf jeg er et Lem, og raader jeg alle af min Constitution og Alder, at gjøre det samme: Thi udi Collegier, hvori man udi sin Ungdom og Manddom haver siddet med Honneur, og været anført med Attention, blive Ord og Tale ikke agtede uden som puur Lyd og Echo, hvorpaa dagligen Hayes Exempler. Ef-
terdi

terdi jeg nu har fattet saadant Principium, have nogle forundret sig over, hvi jeg udi de sidste Aar har vildet paatage mig en slags Omsorg for den Danske Skue-Plads. Saadant har jeg dog ikke kundet dispensere mig for, thi saasom jeg er en Stifter af Skue-Pladsen her i Landet, og har selv gjort saa mange Originaler, saa har jeg maat have et Dje til, at de nogenledes bleve vel exequerede. Dog har jeg aldrig villet paatage mig nogen Direction, vel vidende, at det er vanskeligere, at holde i Aie en Troupe af Acteurs, end en Krigshær, som bestaaer af mange adskildte Nationer, og vise de Stridigheder, som ved Comoedien ere foresfaldne, at jeg ikke har gjort ilde, at affige mig fra all Direction. Om de foresfaldne Stridigheder vil jeg ikke tale, men alleene viise, hvilken Skæbne mine Comoedier have haft paa den sildere oprettede Skue-Plads: Saasom Smagen udi Skue-Spill paa en Tid af 20 til 30 Aar er bleven meget forandret udi Frankerige, og de nyere Comoedier bestaae fast ikke uden af tørre Samtaler, forfattede udi nætte Bers, saa have mange indbildet sig, at de burde saa være, og derfor have begyndt, at slaae Kryll paa Næsen af alle gamle Comoedier, endogsaa af Molières Mesterstykker. Vore unge rasende Messieurs, hos hvilke stedse har været funden en stor Docilité i at antage Parisiske Moder og renoncere paa deres egen Smag, have strax forelsket sig udi det nye Theatro, og ved deres

Hiemkomst til Fædernelandet søgt at recomman-
 dere den nye alamodiske Smag, og at sværte
 de gamle Comoedier, som de have viset, at væ-
 re komne udaf Moden udi Paris, og saasom saa-
 dant Argument stædse har været af stor Vægt
 udi de Nordiske Lande, havde de ikke stor Møje
 at giøre Profelyter, hvilke med stor Iver forts-
 plantede Lærdommen, og, naar nogen klarligen
 viisede dem de gamle Skue-Spils Synd og Her-
 lighed, svarede de alleene, at det var godt nok
 udi de Tider, men nu ikke meere; Derpaa fulgte
 den store Revolution. Moliere tillige med vore
 Originaler, som ere forfattede efter hans Plan
 bleve kastede bag Ryggen, og en des Touches
 og andre Autores af samme Surdey bleve satte
 paa Thronen. Man beslittede sig overalt da
 paa, at oversætte nye Stykker, som bleve for-
 skrevne, og hvorpaa er god Forraad, saasom
 enhver Skribent nu omstunder giver sig ud for
 Comoedie-Skriver, og saasom de der da diri-
 gere den Danske Skue-Plads selv vare ind-
 tagne af den nye alamodiske Smag, bleve vo-
 re beste Originaler en Tidlang gandske satte til-
 side, saa at de anseeligste Stykker, som den po-
 litiske Kandestøber, Jean de France &c. bleve
 fast udi trende Aar ikke forestillet paa Skue-
 Pladsen. Men, da denne Paroxysmus havde
 udraaset, og Folk efterhaanden begyndte meere
 og meere at raisonere, og at efterforske, om den
 nye Smag var naturlig eller ey, forandrede
 Scenen sig gandske, Tilskuerne raabte paa de
 gamle

gamle Stykker, hvilke siden ere spillede med stor Succes, og endnu, hvor ofte de forestilles, have Mængde af Tilskuere. Proven blev først gjort med den politiske Kandestøber, hvilken man meest havde sværtet, og afmalet som et Markets Stykke, allene efterdi Personerne, som forestilles ere af Borgerstand; Det ligesom en Comoedie duede en, med mindre Personerne bestode af Marquiser og Chevaliers: Saa som Moralen af samme Stykke er at skiemte med den gemeene Almue, som udi Friestæder igiennemhegler Dyrighedens Anstalter, og at vise, naar en Borger eller Handverksmand, som udi Indbildning er en stor Statsmand, selv bliver et Embed, betroed hand da allerførst lærer at kiende sig selv, og merker at det er lettere at criticere en Pilot, end selv at føre Roret, saa kunde paa et saadant Skuespill ikke passe sig andre Personer. Det samme fand siges om Jean de France, som skiemter med unge Borger-Sønner, hvilke, naar de komme tilbage fra Paris agere Cavaliers, og foragte saavel deres Stand som Fæderne-Sprog. Ellers fand gives en vigtig Marsag, hvi Personer af Middelstand saa ofte bruges i vore Danske Originaler, saasom hos os er ifkun et lidet Antal af Græver, Baroner og andre characterisrede Stands-Personer, hvoraf Frankerige vrimsler, saa vilde mand støde sig over, at see dem ofte forestillede paa Skuespladsen, helst naar Scenen er udi Danmark, og, vilde man betjene sig af Etatz-Justitz-Cancellie-Raadere, hvor

paa

paa vi have nogenledes Forraad, vilde det end give meere Ofsigt: Ellers kand mand ſige, at naar Charactererne ere vel udforte, Personernes Stand gjør lidt eller intet til Sagen, og at det er kun en Franſk Grille ſom man ikke er forbunden til at efterfølge, ligesaa lidet, ſom den Bedtægt, at udi et Skue-Spil endelig maa være Elſkov, og at det bør endes med Giſtermaal: Reglen til vore Tanker og Idrætter, vore Skriſter og Levnet bør være den ſunde Fornuft, og ikke en flygtig Nations Phantafie. Jeg retter mig ikke efter Bedtægter hvor almindelige de end ere, naar jeg finder, at de ikke ere grundede. Det er i den Henseende, at jeg ofte har raadet til Vers uden Riim, til Tragoedier udi løs Stil, og at jeg ſelv har forſattet adskillige Comoedier uden Elſkov og Giſtermaal, og ſaaſom de ſamme har fundet hos fornuftige Tilſkuere lige ſaa ſtor om ikke større Biſald, end de ſom ere indrettede efter den almindelige Plan, kand jeg ſiges nogenledes, at være Stifter af et nyt ſlags Spectakler, eller at have fornyet igien de gamle Græſke Skue-Spil. De af mine Comoedier hvorudi ingen Elſkov findes, ere Jeppe paa Bierget eller den forvandlede Bonde, Barſelluen, det Arabiſke Puiſer, Ulyſſes, Hæverie eller blind Allarm, den Vandtsatte Bonde-Dreng, og endeligen Plutus, ſom bær Priiſen for alle mine Comoedier, thi, endſkiønt Moralen derudi er stærkere end udi noget Skue-Spil, ſom mig er beſtieldt, ſaa har den dog behaget unge og gamle, lyſtige

lystige og ærbare Folk, Høye og Lave, og det i henseende til nogle lystige Scener som ere indførte, hvilke have haft samme Birkning, som Forgyltning paa bedste Medicinske Piller, thi, hvis man saadant ikke i Algt tager med Moraliske Skue-Spil, da hvor kunstige de end ere forfattede, give de Comoedien kunns mavre Nenter: Molieres Misantropen, som er hans Messer-Stykke kand tiene til Beviis herpaa. Det roses af alle men anskues af faae; (Laudatur & alget) Hvad som ellers har contribueret til den Succes, som Plutus har haft, ere adskillige prægtige Præsentationer, hvilke fornøve saavel Sindet som Øjensne, efterdi de flyde naturligen af Stykket i sig selv, og derfor have langt anden Birkning end de Optoge, som findes udi den Borgerlige Edelmand og den Indbildte Syge, hvilke ikke kand ansees uden par force og Stæckerie. Dette uanseet have nogle Franske Comoedianter eller Fransksindede Danske, som med skeele Øjen ansee den Danske Skue-Pladss store Succes, talet med Koldfindighed om dette anseelige Stykke, men saasom ingen af dem herudi kand holdes for beqvemme Dommere, reflecterer man aldeles ikke paa deres Domme, hvorved Stykket hverken vinder eller taber noget af sin Priis. Denne Comoedie er ellers den sidste af dem, som jeg har skrevet; Den er forfattet udi en Alder, som holdes ubeqvem for et Arbejde af saadan en Natur. Jeg nærmer mig nu til 70, og haver næst GUD at tilskrive min Diæt og mit ordentlige Levnet.

Levnet, at jeg har bragt det til den Alder, og at jeg af 12 Gødfkende er den eeneste tilbage. Naar jeg er syg bruger jeg ingen Medicine, men holder mig alleene fra det som kand være skadeligt, og lader Naturen raade, thi jeg kand vidue, at jeg aldrig har fundet nogen Virkning af Pulver og Draaber, og derfor holder for, at Naturen hos mig uden Medhielp af Doctor eller Chirurgus vil raade alleene. Man siger vel, at man ved Medicamenter maae hielpes paa Naturen; Men det kand være Spørsmaal, om Naturen ikke dermed meere forvirres end hielpes udi sine Forretninger, og at det i saa Maade kand gaae til, ligesom naar man tillige med en habile Medicus betiener sig af en Svaksalver udi samme Sygdom. Dette siger jeg ikke, for at bringe Medicamenter udi mis-Credit. Jeg giver alleene tilkiende, hvad jeg af Erfarenhed hos mig selv har mærket, raadende ingen anden fra, at betiene sig af Draaber og Pulver, helst naar hand har en sterck Troe og Imagination med en særdeles Tillid til sin Medicus, hvilket hjælper meer end et heelt Apothek. Dette Brev kand min Herre lægge til de trykte Epistler, og saa haver hand mit heele Levnets Løb; Thi udi den Alder, som jeg nu har naaet, kand intet mærkværdigt foresalde, med mindre hand vil erkynndiges om de Svagheder og Incommoditeter, hvormed Alderdommen er plaget, som for en Læser kand være ligesaa lidt behageligt, som for mig selv at skrive derom. Udi min Levemaade

er en heller mindste Forandring, thi jeg er den samme udi Opførsel og Klæde-Dragt, som jeg var for 40 Aar siden, Smagen er ogsaa udi alt den samme, og retter jeg mig ikke efter andres Smag, som jeg seer, at dependere heller af ugrundede Moder, end af det som er naturligt, og grunde sig herpaa de Domme, som jeg har fælder over visse Skrifter udi Historien, Morale, Poësie, og sær udi Skue-Spil. Jeg lader mig nøye med det lidet Navn, som jeg har erhvervet udi den lærde Verden, og lægger ikke paa Hiertet en eller anden kold sindig Dom, som er fældet over mine Skrifter. Jeg har alleene merket dette, at de Berømmelser, som ere lagde paa mine Skrifter, ved min Stands Forandring ere blevne noget forkøluede. Min Herre forundrer sig ellers over, at jeg har dristet mig til at forfatte nogle Skrifter, paa Fransk, hvilket er et Sprog, som i vor Tid bliver saa sterkt criticeret, at faae lærde Franske Skribenter selv kand skrive til Maade. Hand meener, at jeg havde gjort bedre, at betiene mig her udi af en Fransk Sprogmeesters Hielp. Jeg har saadant villet forsøge med nogle faae Blade; men har merket, at Correctionen har ikke bestaaet i andet end puur Pedanterie og unødvendige Antegninger: (Aliud non aliter.) Thi en Frankos, saasnart, som hand veed, at Skriftet er forfattet af en fremmed, bilder hand sig ind at finde Feil udi hver Linie. Jeg har for at gjøre saadant beviisligt,

een

eengang ud-copieret noget af en god Fransk Autor, som jeg har udgivet for mit eget Arbejd, og befundet, at Revisores der udi ogsaa overalt haver raderet: Og er det Marsag, hvi jeg ikke betiener mig af deres Hielp, hvorved jeg bringes kun i Forvirrelse. Den Franske Accuratelse udi Stilen, gaaer nu saa vidt, at den gjør Nationen fast latterlig: Og merker man, at de saa kaldne Demi-Savans, eller halvsærde, ere de u-barmhiertigste Censores.

Epi-

Epistola 448.

Høyst-ærede Herre, gunstige
Belynder!

Min Herres behagelige Sendebrev af 27de
Dag udi Blugmaanet, (a) haver jeg
den anden Dag af Blidemaaned (b)
bekommet. Min Herre forlanger at vide hvor-
dan Tilstanden nu omstunder er ved Academiet,
om man tilkommende Sommer kand vente, at
see nogen, at blive ophøyet paa Doctor-Trap-
pen, (c) enten udi den Guddommelige Kund-
skab (d), udi de verdslige Love, (e) eller udi
Lægekunsten (f). Min Herre ønsker ogsaa at vide,
hvor mange Mestere af Verdens Wiisdom (g)
i Fior bleve skabte (h), hvor mange Laurbær-kro-
nede Personer (i), Item, hvo dette Aar er Rector
og Decanus, det er den høye Skoles Forstan-
der og den verdslige Wiisdoms Høvidsmand,
iligemaade, hvad Nyt som ellers er forefaldet udi
den lærde Fristad (k). Jeg er ikke saa lykkelig,
at jeg denne gang kand fornøve min Herre udi
alt dette; Saasom udi store Hovedstæder stedse
møde Ting, som hindre Studeringer, der kommer
os til at forglemme lærde Sager, og som en vis
E Skrift

(a) Januario. (b) Februario. (c) Doctor-Graden.
(d) Theologien. (e) In Jure. (f) Medicinen.
(g) Magistri Philosophiæ. (h) Creerede. (i) Bac-
calaurei. (k) Republica literaria.

Skriftmager (l) siger, betager os all Omgængelse med de 9 Muser; Thi, man hører udi store Stæder, ikke tale uden om Danke-Forsamlinger, (m) Mumme-Lystigheder, Skue-Spil, om Handel, om Afskjættelse, (n) om Læring, (o) om Krig, om Fred, om Fortørnelssers og Forsvarelsers Forbund, (p) og andre deslige Ting som skurre udi en verdslig Bises (q) Dren. Den eene Skriftmager, (r) som min Herre forlangter af mig er udlaanet, jeg veed ikke til hvem: Thi den er ikke at finde udi min heele Bogsal; (s) Men den anden som handler om Planternes Bedrifter (t) er til Tieneste. Ellers har jeg paa nye forskrevet den tillige med andre Franske Skriftmagere, som jeg venter til Skibs næstfommende Sommer udi Orme-Maaned. (u) Jeg maae til Slutning tilmælde min Herre dette; at tvende bekiendte Personer ved Døden er afgangne, den eene er NB., som havde erhvervet stor Kundskab udi Stjerne-Kunsten, (w) den anden NK., som lagde sig sterck efter Alderdommer, (x) og desuden var en stor Digter. (y) Næst kærlicg Hilsning til hans gode Frue, forbliver jeg høytærede Herres skyldigste Tjener.

Den 4de Dag udi Sædemaaned, Aar
fra vor Salvedes Byrd 1750.

P. S.

(l) Autor eller Skribent. (m) Mascarader. (n) Accise. (o) Consumption. (p) Offensive og defensive Alliancer. (q) Philosophi. (r) Autor. (s) Bibliothek. (t) Historia Plantarum Autor. (u) Julii Maaned. (w) Astronomien. (x) Antiquiteter. (y) Poët.

P. S. Den Tvistighed, (z) hvilken nyligen er holden udi den øverste Høresal (aa) som min Herre forlanger, skal blive ham tilstiftet.

(z) Disputatz. (aa) Auditorio superiori.

Epistola 449.

Eil * * *

Hin Herre laster udi det mig tilskilte Skrift dette, at Autor een og anden gang nævner den uendelig store Verden. Hand meener, at en saadan Talemaade er en Christen uanstændig; Thi, hvis Verden er uendelig, gøres den til GUD, og Spinozismus derved indføres. Men af en og anden Expresssion maae man ikke fordømme et Skrift, man maae læse det heelt igiennem førend man felder Dom. Og seer man da, eftersom Autor paa adskillige andre Stæder udi Skriftet stiller GUD fra Verden, og tilskriver ham Skabningen, at hand ved denne Talemaade ikke meener andet end den tilsyne værende uendelige Verden. Den store Engelske Astronomus Edmund Halley, synes dog her udi at gaae for vidt, saa at hand ikke vel kand undskyldes, endskjønt hand alleene taler om Verdens Uendelighed, som en puur Probaliter. Hans Ord ere disse: Man troer, at Verdens Systema efter det Begreb vi nu omstunder derom have, indtager det heele Spatium, og at den derfor er virkeligen uendelig. Six Stjernernes Betragtning, som man ved Middelen af Perspectiver seer at være mindre og mindre, synes at bestyrke den Mening om Verdens Uendelighed. Sandelig, hvis Verdens System,

ma,

ma var indskrænket, da, hvor stor Udstrækning man end vilde forestille sig, vilde den dog besatte ikke uden en liden Punct, naar man lignede den med det uendelig Spatium, hvoraf Verden maatte saaledes være omringet paa alle Sider, og i saa Maade maatte de yderste Stierne ved deres Tyngde stige ned til dem, som ere nær ved Middelpuncten, ja de vilde nærme sig til dem med saadan Fart, at de med Tiden vilde foreene sig med de samme: Derimod siger hand, dersom Verden er uendelig, ville alle dens Planeter forblive udi dens Ligevægt, og i følge deraf vilde hver Fix-Stierne beholde sin Plaz, eller bevæge sig indtil den fandt et Sted hvor den kunde hvile sig i Kraft af saadan Ligevægt. Det er derfor siger hand, at nogle holde for, at den Meening om Verdens Uendelighed er ikke ilde grundet. Saavidt Autor, til hvis Undskyldning man kand sige dette, at hand giver denne Lærdom ikke ud for sin egen, men siger ifkun at nogle holde den for, ikke at være ilde grundet. Man kand og ikke nægte, at der udi synes at være nogen Rimelighed, naar det staaer fast, at Stierne holdes udi Ligevægt, ved at den ene tynger paa den anden fra alle Kanter. Men Religionen tillader ikke, at man for at conservere Newtons Systema gjør Verden til Gud og confunderer de Skabte Ting med Skaberen.

Jeg forbliver ic.

Epistola 450.

Sver den Kongel. Preussiske Forordning angaaende almindelig Religions Frihed til alle, ere giorte adskillige Betænkninger. Hidsige og skarpe Theologi ere dermed ikke fornøvede, saasom de holde for at Forvirrelse, Splid og Uenighed derved opvækkes udi Societeter, skjønt Erfarenhed viiser, at saadant revser sig ikke af Religionens adskillige Secter, men alleene af Forfølgelser. Modererede Theologi derimod prise Forordningen: Mogle alleene meene, at det er noget for ample, og spøræer om Socinianer, Naturalister og Sværmere derunder ogsaa besfattedes; Det er ingen Tvivl om, at de samme derunder ere begrebne, ligesaa vel som Jøder og Mahomedaner, saasom Sigtet af Forordningen synes alleene dette, at ingen, hvad Meening hand haver udi Religionen, maa holdes for et u-værdigt Lem udi et Societet, naar hand opfører sig som en redelig Undersaat, og som en duelig Borger, saasom hverken Regieringen eller hans Medborgere lide noget derved, at hand ikke begriber en Ting paa samme Maade som en anden; Ja ikke meere, end en Borger lider derved, at hans Medborger haver et Meen paa Dyet, eller at hand haver ikke skarpt Syn. Men, vil man hertil sige: End om saadanne Folk misbruge den forundte Tolerance og søge at catechisere, og at fortplante deres Meeninger blant andre, mon et Societet derved ikke u-roelises?
ges?

ges? Saadant Land ikke nægtes. Det er og derfor, at deslige Mennisker ikke Land befattes under Forordningen, hvis Sigte er, at handthæve Fred og Rolighed, hvilket de som urolige Borgere søge at brude. Man holder vel for, at de Roman-Catholiske der efter deres Principia i Religionen ere forbundne, til at paatrykke andre deres Meninger ikke Land entholde sig derfra, og man citerer til Beviis derpaa deres Opsyrsel, sær udi Engelland; Men man Land derimod si-ge, at Tolerancen ikke haver været saa fuldkom- men udi samme Rige, som i de foreenede Pro- vincer, hvorudover og Virkningen paa begge Stæder haver været u-lige. Ellers tilstaaer jeg gierne, at udi et hvert Land, hvor Sambittig- heds Frihed gives til alle Secter, maa man ha- ve Dve paa Roman-Catholiske og Sværmere. Paa de første af ovenbemeldte Aarsag, og paa de sidste, efterdi de drives alleene af deres Af- fecter, som de kalde Guddommelige Indskydels- ser, og ikke ville underkaste sig Landets Love, som efter deres Tanker stride derimod. Dog seer man, at hverken den eene eller den anden Sect forarsager nogen Uroelighed udi Holland, hvil- ket er Dyrighedens fornuftige Anstalter at tilskri- ve. Jeg vil til Brevets Slutning anføre en Engellsk Orthodox Theologi Betænkning om Tolerance. „Endskiont, siger hand, at Papi- „steriet, som udi de vankundigste Tider er stiftet, „Land ikke andet end ansees, som en Samling af „Urimeligheder, der stride mod den Hellige Skrift,

„ ikke desmindre, hvi de, som giøre Profession
 „ hos os, vilde lade sig noye med, at troe det,
 „ uden ved Magt og List at paatrykke det andre,
 „ da, i Stæden for at giøre dem ondt, ville vi
 „ alleene ynke dem; Thi man bør tractere dem
 „ der vildfare udi Meeninger ligesom man tracterer
 „ dem der have en Skrue løs i Hovedet. Saa
 „ længe som de ingen foruroelige, maa man tracte-
 „ re dem med Sagtmodighed. Man maa ikke
 „ fængsle og binde dem, førend de begynde at
 „ øve Bold og beskadige andre: En Romanst-
 „ Catholik fand troe, at det indviiede Brød er
 „ en Samling af Kiød og Blod, dersom hand
 „ tillader mig ikke at troe det samme; Hvis hand
 „ af Overtroe tilbeder det som hand æder, vil jeg
 „ have en større Afstøye for saadan Lærdom; Ik-
 „ ke desmindre, hvis hand tillader mig, at be-
 „ viise GUD en meere fornuftig Dyrkelse, vil
 „ jeg vel ansee ham, som en Afgudsdyrker, og
 „ hvis jeg ey fand omvende ham, vil jeg lade
 „ mig noye, at bede GUD for ham; Men,
 „ naar et Menniske som fører saadan selsom Lær-
 „ dom, eller lader, som hand saadant troer,
 „ tracterer mig som en Kætter, og søger at be-
 „ væbne Geistlig og Verdslig Magt mod mig for
 „ at skille mig fra min Frihed, mit Gods og mit
 „ Liv, saa bør jeg ogsaa bevæbne mig mod ham
 „ estersom hand vil tvinge mig til Afguderie, og
 „ ikke tillade mig at leve udi Sikkerhed og Fred.
 „ Naar man excommunicerer, da, hvis Ex-
 „ communicationen alleene er aandelig, fand jeg
 „ for-

„foragte den; Men, dersom den gelejdes af
 „Gudses Confiscation, Fængsel og Død, da
 „kand jeg ikke andet end erklære Krig mod en
 „Kirke der arbejder paa min aandelige og aab-
 „ge Død.„ Man sees heraf, hvad en mode-
 reret Theologus dømmer og bør dømme om To-
 lerance, hvorvidt den maae strække sig, og at
 man ikke bør bringe Magt uden mod dem, som
 trække Sværdet først, og mod dem, der søge,
 at foruroelige det Societet, hvor udi Sam-
 vittigheds Frihed dem er forundet. Og er in-
 gen Tvivl, om, at jo den Kongel. Prensiske For-
 ordning sigter til det samme. Jeg forbliver icke.

Epistola 451.

Min Herre merker nok Sigtet af den 448. Epistel, at den er forfattet for at viise deres u-grundede Foretagende, som med saadan Zver bemøye sig med at forkaste alle fremmede, skönt forhen almindeligen antagne og forståelige Ord, for at give os i Steden derfor andre som ere u-bequemme og u-forstaaelige. Adskillige Parister have formaliseret sig over disse mine Anmerkninger sær en Hollænder, hvilken har betient sig af grove Talemaader, som ere u-ansændige for en Matros eller Skontefører, end sige for en lærd Mand, og derfor af mig ikke besvaret. En anden fornuftig Hollandsk Skribent, som har oversat endeel af mine Skrifter, haver dog paataget sig saadant Forsvar, hvoraf sees at alle Hollændere her udi ikke ere eenige. Jeg lader enhver skrive udi sit Sprog, og reformere ligesaa meget som ham lyst. Mine Anmerkninger sigte kun paa mine egne Landsmænd, som jeg seer at efterabe Krammede her udi: Thi jeg har nyligen fundet i Danske Skrifter adskillige saadanne Ord, som Bogsal i steden for Bibliothek, og Høresal i steden for Auditorium, som ere u-bequemme, u-forstaaelige og dobbelt lydende, sær det sidste: Thi ved Høresal fand betegnes et stort Værelse, hvor udi man forvarer Hør og Hømp. Jeg forbliver &c.

Epistola 452.

Æil * *

Fvende Ting, som Mennisker længe have forgiæves arbejdet paa, er den Konst at gjøre Guld, og at flyve udi Luften. Af den Historie, som min Herre nylig har fortalt mig, sees, at visse Mennisker endnu ere i de Griller, at det sidste kand lade sig gjøre, og at man ved tilsatte konstige Binger, kand svinge sig op udi Luften, paa samme Maade, som Fugle ved deres naturlige Binger. Men, hvis deslige daarlige Mennisker vilde betænke, hvad Forskiel der er imellem Menniskers tunge og Fuglenes lette Legemer, og, hvis de vilde nøye betragte Fugle-Bingernes Dannelse, item Svansen, som Fuglene betiene sig af som Roer, og adskillige andre Egenstaber, som Naturen alleene har begavet, og kand begave dem med, vilde de staae fra saadant et Forsøg, som er u-giørlig, og derforuden kand tilveiebringe meer Skade end Nytte, ja have samme Virkning som Guldma-gerie, hvorom jeg tilforn har skrevet; Saa at det er troeligt, at GUD for det Menniskelige Kiøns Nytte har gjort saadant u-mueligt. Thi, hvis Mennisker kunde lære at flyve, vilde den heele Jord faae en anden Skikkelse. Mennisker maatte forlade Stæder og Landsbyer, og efter Rov-Fugles Exempler grave sig ned udi Huler, saas

saasom Muure og Volde ikke kunde beskytte et Menniske imod det andets Bold. Kort at sige: Regieringer, Societeter, Forbund vilde reent ophøre, saasom de kunde ikke være til nogen Nytte; og man vilde see Mennisker enten udi Huler eller paa Spidse af Bierge, og derfra at nedflyve, for at plyndre, og med Kobet at give sig tilbage igien: Saa at derfor den Herlighed, som Menniskene misunde Dyr, vilde blive dem selv til Fordervelse. Jeg forblivar ic.

Epi-

Epistola 453.

Eil * *

Sin Herre forlanger at vide, hvoraf det kommer sig, at man paa vor Danske Skue-Plads ingen Tragoedier foreskilder: Adskillige andre have og giort samme Spørgsmaal, og nogle af dem meene, at det reyses sig af Acteurernes Ubeqvembhed til at forestille Sørgepill. Men, saasom man har seet, med hvilken Succes de Tragiske Scener udi Melampo have været spillede, saa er den Meening uden Grund. Jeg holder for, at den rette Aarsag hertil er denne. Tragoedier maa efter vedtagen Stil skrives paa rimede Vers: Dertil udfordres lang Tid og meget Arbejde; og i følge deraf sættes Skue-Pladsen udi stor Bekostning, saasom man for ringere Pries kand bekomme ti oversatte Comoedier, end en eeneste Tragoedie. Saa dant kunde dog forekommes, hvis man maatte skrive Sørgepill paa løs Stil. Jeg siger, hvis man maatte: Thi saadaant forbydes alleene ved en vedtagen Sædvane, hvortil ingen grundig Aarsag kand gives. Mr. Voltaire udi hans Betænkning over Tragoedier taler herom saaledes: Man har forsøgt at give os Sørgepill paa løs Stil; Men, siger han, jeg troer ikke, at saadant Foretagende kand lykkes. Hvis blant Rubens eller Veroneses Skilderier en vilde sette sine

Styls

Stykker, som vare udarbejdede ved Pen eller Kride, da var det en Daarlighed af ham, om hand vilde ligne sig ved disse store Skildrere. Man er, siger hand videre, paa Fester og Høytideligheder vant til Dank og Sang: Hvis man i steden derfor vilde alleene gaae og tale, foregivende, at der udi kunde være ligesaa stor Fornøvelse, helst, saasom det sidste var meere let og naturligt, bedrog man sig i sine Tanker. Men man fand hertil svare, at af disse Lignelser aldeles ikke viises Poësiens Fornødenhed og Herlighed. Thi man fand udi løs Stiil bringe Tankerne ligesaa høyt, om ikke høiere, end udi Vers, ja man fand sette paa Materien de sterkeste Farver, naar Geisten ikke tvinges ved Vers og Rium: Saa at derfor løs Stiil, som er fuld af høye og nette Tanker, ikke fand ansees som Krid-Skildrier mod Rubens eller Paul Veroneses Konst-Stykker. Hvad det andet angaaer, at man paa Glædes-Dage og udi høytidelige Forsamlinger ikke med den Fornøvelse gaaer og taler, som Danker og synger, da maa man saadant tilstaae, men Forskiellen imellem bunden og løs Stiil er ikke den samme; Thi, saasom begge fand være fulde af høye og nette Tanker, og en ziirlig Oration fand bevæge og fornøye ligesaa meget, som et Poëma, saa er Forskiellen her ikke anderledes end imellem en Rigadon eller Folie d'Espagne og en Engelsk Dank, hvilke begge skee med lige Fornøvelse, naar Musiken er lige god; Ja at den sidste skeer med større Lyst, sees deraf, at de
 før

første ere komne af Brug, og man nu omstund
 der finder alleene Smag udi Menuetter, Engelske
 og Poliske Danker, efterdi disse skee med mee-
 re Magelighed, da hine derimod ere ligesom at
 dantse paa Stylter. Mange Ting grunde sig
 alleene paa Sædvane. En Tid af 10 eller 20
 Aar kunde udbrøke, at man med lige saadan Kold-
 sindighed vilde anhøre en Tragoedie paa Vers,
 som man nu gisper ved, naar den forestilles paa
 løs Stil. Man leer jo nu af de runde Latin-
 ske Vers, hvorpaa udi Middel-Alderen fattes
 saa stor Priis. Rimene udelades nu ogsaa af
 Engelske og Italienske Vers, som læses med sam-
 me Fornøvelse, som de gamle. Hvis nogle an-
 seelige Franske Tragoedie-Skrivere vilde begyn-
 de med at udarbejde Sørgespill paa løs Stil,
 og vænne det Parisiske Parterre til at smage der-
 paa, vilde vi Nordiske Folk, som ere de Fran-
 skes troe Imitatores, inden kort Tid spotte af pro-
 sodiske og rimede Tragoedier. Jeg forbliver icke

Epistola 454.

Eil 2c. 2c.

Blandt Capitaine Heitmans egne Meeninger har jeg antegnet denne, som den allerhynderligste; Næmlig, at hand holder fore, at udi Solen er ingen Ild eller Heede; men at den Varme, som vi føle paa Jorden, er alleene Virkning af Solens Glands: Den bekiendte Autor til Naturens Skue-Plads (Spectacle de la nature) bifalder vel ikke den Meening, skiont hand nærmer sig dertil, holdende for, at, endskiont Solen er en Ildkugle, saa kand dens Straaler ikke række til os, langt mindre til visse Planeter, som Saturnus og Jupiter, som ere saa meget langt bortliggende. Hand foregiver, for at bestyrke sin Meening, at, hvis Solen bestandigen udskjød sine Straaler, og dermed opfyldte den heele Virvel, maatte den nødvendigen aftage, og omsider blive til intet. For at gjøre dette des tydeligere tager hand Exempel af et Lys eller Fakkell, hvis Skin man kand see saa langt paa alle Sider: Saadant lidet Lys, siger hand, maate i en Hast forsvinde, hvis dets Klarhed reysede sig af de Straaler, som den udskyder. Spørger man ham nu, hvoraf Varmen og Lyser kommer, som vi ved Solens Oprindelse paa Horizonten finder, siger hand, at alting fra den tynde Himmel-Luft indtil Mar-

mor,

mor, Staal og Jern er fuldt af adspredde Gld-Partikler, hvilke, saa længe de ere adspredde, og ligesom fængslede udi den tynde og tykke Luft, intet kand virke eller kiendes, førend de foreene sig, hvilket skeer ved det Stød, som de faae af Solen, og den Fart, som de sættes udi naar den store Gld-Kugle velter sig om sin Axis og driver dem ned til os. Denne Meening synes vel antageligere end forbemeldte Capit. Heitmans i det, at derved ikke nægtes Solens Gld og Heede, men, hvormeget Autor end umager sig for at viise dens Fornødenhed, vil den dog neppe finde manges Bisald; Thi det fornemste Argument, som hand bruger til sin Bestyrkelse, nemlig, at Solen eller et Lys ved saa mange Straalers Udskydelse maatte aftage og omsider forsvinde, til intet gøres, naar man foreholder ham, at alt, hvad Solen udskyder, kommer ved Circulation tilbage igien: Ja man kand mod denne Meening gjøre en Indvending, som Capit. Heitmans Systema ikke er underkastet, og spørge, hvi Maanen, som trykker paa Jorden, eller hvi en Comet, som med en ubeskrivelig Fart undertiden kommer gloende fra Solen, ikke kand udi de adspredde Gld-Partikler gjøre samme Virkning, som Solen med sit Stød siges at gjøre.

Jeg forbliver ic.

Epistola 455.

Til 2c. 2c.

Jeg haver udi et af mine Skrifter foresat et Spørsmaal, om et Skue-Spill, hvor udi ingen Elskov er, kand med Succes forestilles paa en Skue-Plads. Jeg haver vist, hvilke Indbendinger derimod gøres, og hvorledes de kand besvares. Jeg haver ogsaa til Forsøg forfærdiget nogle saadanne Comoedier, som den Comoedie kalden: Uden Hobed og Hale: Jeppe paa Bierget 2c., og derved bestyrket min Meening, efterdi samme Skue-Spill, skjønt uden Elskov, med Succes ere forestillede, saavel paa vor Skue-Plads, som paa fremmede. Udi de fleeste Græske Skue-Spill, saa vel Comoedier, som Tragoedier, er ingen Elskov, saasom de gamle have holdet for, at man kunde betiene sig af andre Passioner for at sætte Tilskuerne i Bevægelse. Et andet Spørsmaal kand gøres, om et Skue-Spill kand være uden Actricer, hvor udi de fleeste meener ingen Muelighed at være, skjønt saadant dog har været practiceret af de gamle Græker, hvilke ikke have betienet sig af Actricer; Endeel, efterdi udi deres Skue-Spill ingen Elskov var, endeel ogsaa, efterdi de holdte det uanstændigt for Fruentimmer, at lade sig see paa Skue-Pladsen, og derfor naar et Fruentimmer behøvedes, maatte en forklæd Acteur paa tage

tage sig saadan Kulle. Jeg selv haver til Forsøg forfærdiget et Stykke, hvor udi ingen Actricer findes, som jeg dog haaber er blevet af de behagelige Skue. Spill. Men jeg raader dog, ikke ofte at forestille saadanne Comoedier, saasom Erfarenhed viiser, at, mange Tilskuere have deres Øyen meere henvendt til Fruentimmer. Logerne end til Skue. Pladsen, og man kunde bes Frygte at Comoedien vilde tabe meget af sin Næring, hvis man reent affskaffede Actricerne, hvilke ere de Magneter, som tiltrække mange Tilskuere, og komet Commoedianernes Gryder til at kaage. Da dette Stykke var forfærdiget, blev jeg ombeden at giøre et andet, som skulde være uden Acteurs, hvilket jeg ogsaa har forfærdiget. Det samme Stykke er udi en Act, og kaldes den forvandlede Brudgom. Jeg forbliver ic.

Epistola 456.

Eil 20. 20.

In Herre spørger, om man ikke veed, hos som først har opfundet Compasser: Derom, saavel som adskillige andre Inventioner findes Tvistigheder, saasom enhver Nation søger at tilegne sig Æren. Alt hvad man kand med Bisshed sige, er dette, at adskillige have haft Deel udi denne herlige Invention, som Tid efter anden er bragt til meer og meer Fuldkommenhed. Italienerne sige at Flavio Gioia forfærdigede i 302 det første Compas. De Franke tilskrive deres Nation den Ære, foregivende, at man udi Frankrige har vidst den Magnetiske Naals Kraft udi det 12te Seculo, nemlig at den vender sig mod Nord. En Lille er Frankriges Vaaben, som sættes udi Compassen for at betegne Norden; Og som andre Nationer have efterfuldt dem her udi, saa siges og tilkiendegives at Inventionen er Fransk. Engellænderne meene, at, om Compasserne hos dem ikke først ere opfundne, de dog af dem allerførst ere bragte til Fuldkommenhed. De søge saadant at beviise deraf, at Compas-Æsten af de Franke og Italiener kaldes Boussole eller Bussola, som er taget af af det Engelske Boxel, som betyder en liden Æske. Det kand ikke nægtes, at jo Chineserne længe tilforn have vidst, at Magnet Naalen vender sig mod
 Nor

Norden: Men Europæerne have først blifet hvad stor Nytte deraf flyder udi Seyladsen. Man har fra ældgammel Tid haft Kundskab om Magnetens Kraft at trække Jern til sig: Men det er allerførst udi de nyere Tider, at man har vidst at den vender sig mod Norden, og at, naar man stryger et Stykke Jern dermed, Jernet da strax vender sig ligeledes. Saadant blev en Tidlang alleene anseet som Curiositeter, og betienede sig nogle deraf som et Tassenspillerie: For Exempel, man forestillede en huul Svane paa Vandet, førende en Jern-Slange udi Nebbet, hvilken svemmede efter et Stykke Brød, som man foresat den paa en Kniv, der var strøgen udi Enden med Magneten, hvilket blev anseet som Hererie, og end meere, da man fik en med Magnet bestrøgen Naal at vende sig om til Norden. Men man begyndte siden at føre sig denne Invention til anden Nytte, og at betiene sig deraf som en Vejleder udi Seyladsen; Saa at derved er lagt Grundvold til den rette Styrmands Konst, item Handel, som nu florerer. Jeg siger den rette Styrmands Konst og Handel; Thi, endskjønt Mennesker for den Tid have drevet stor Handel over Søen, saa er den aldeles ikke at ligne mod den, som drives udi vor Tid, og hvis Begyndelse man kand regne fra det 14de Seculo, da Compasser bleve forfærdigede. De ældgamle dristede sig ikke til at vove sig ret ud paa den viide Sø, men seylede alleene langs med Kusterne, naar de vilde reyse fra et Land til et andet, og

hvis nogle gabe sig ud paa den store Sæ, bleve de anseede som Bobhalse. Ved Nord's Stier-
 nens Invention blev vel Seyladsen forbedret,
 saasom samme Stierne, der stedse er u-bevæge-
 lig kunde tiene dem til Bevviiser endogsaa udi det
 store Hav, man ser derfor de Phænicier, og ef-
 ter dem Grækerne at have foretaget sig vidtløftige
 Reyser, ikke alleene udi den Midlandste Sæ,
 men endogsaa over det store Hav. Men, saa-
 som Himmelen ikke er stedse klar, og Stierne
 ere u synlige om Dagen, saa var Seyladsen Fa-
 re og Bildfarelse underkastet. Hvorudover man
 maa regne den sikre Handels rette Begyndelse
 fra det 14de Christne Seculo, da man af den
 Kundskab, som man havde faaet om Magnetens
 Kraft, indrettede Compasser. Derved er givet
 Anledning til de vidtløftige Reyser, som siden
 bleve foretagne af Europæer, sær Portugiser og
 Spanier, og til de mange u-bekjendte Lande, som
 ere opfundne: Item til den nye Verden nemlig
 America: Ja man har ved Compassers Hielp
 dristed sig til at omseyle den heele Jordens Klode,
 saa at denne Kundskab om Magnetens Dyd,
 hvoraf man i Begyndelsen betienede sig som et
 Tassenspillerie, fandt ansees som den største og
 nyttigste af alle Inventioner. Jeg forbliver ic.

Epistola 457.

Bil 2c. 2c.

Min Herre melder, at hand har læset med Behag, hvad jeg har skrevet om Compasser, og forlanger at vide, hvad som har givet Columbo Andledning til at opsøge Vestlige og ubekjendte Lande. Derom have adskillige Beretninger, hvilke dog synes at være ugrundede, thi Columbi Sigte var egentligent ikke at opsøge nye og ubekjendte Lande, men alleene en fortere og mageligere Bøys over det Vestlige Hav til China og Ostindien, end den, som Portugiserne foretog sig ved at følge de Africaniske Kuster, at doblere det yderste Forbjerg af Africa, og at passere Linien tvende gange førend de kunde naae deres foresatte Maal. At dette alleene var denne store Mands sigte, sees af det første Forslag hand gjorde til den Portugisiske Konge Johannes den 2den, som da søgte at bane sig Bøys til Indien og China ved at seyle omkring Africa: Men, saasom Kongen forkastede dette Forslag, og blev ved sit første Forsæt, begav Columbus sig til Spanien, hvor hans Anslag fandt Bifald: Men, i steden for at komme til China over det Vestlige Hav, opdagede hand ubekjendte Vestlige Øer, og omsider det store faste Land, som fører Navn af den nye Verden eller America efter en Florentinsk Kjøbmand Ame-

ricus Vesputius, hvilken gandske uforfkyldt nød den Ære at give den nye Verden sit Navn, som Columbo med rette alleene tilkom. Samme Americus Vesputius begav sig som passager paa en Flode 1499. og forrettede intet andet end at være Tilskuer af nogle Tog, som bleve giorte paa det faste Land: Men hand gav sig ved sin Hienkomst ud for Opfinder deraf, nød ogsaa den Ære, skiondt gandske uforfkyldt, at den nye Verden blev kalden efter hans Navn. Columbus var alleene til saadant berettet, og hvis nogen anden skulde dertil have nogen Ret, maatte det heller være enten Ferdinandus Cortefius eller Franciscus Pizaro, hvoraf den første undertvang den Nordlige, og den sidste den Sydlige Deel af det faste Land. Jeg forbliver ic.

Epistola 458.

Til 2c. 2c.

Den Tvistighed, som længe har været om Dyrenes Siæle mellem lærde Naturkyndige, er endnu ikke afgjort. Thi der anføres lige saa mange Beviisligheder pro som contra. Det synes vel et Raserie hos Cartesianer, at de gjøre Dyr til Machiner, uanseet de mange Exempler, som af Erfarenhed anføres derimod. De Orthodoxe Philosophi paa den anden Side finde Knuder, som de hidindtil ikke have kundet løse, saasom Cartesianerne dræbe dem med deres egne Sværd, og viise, at just de meest glimrende Argumenter, som anføres til Beviis paa Dyrenes Forstand, beviise alt for meget, saasom deraf flyder, at de blive ikke alleene Flogere end Mennesker: men endogsaa end Engle, og at de med større Visshed end Propheten kand forud see tilkommende Ting: Jeg drister mig dog ikke til at decidere derudi; Jeg siger alleene dette, at de meest glimrende Beviis ere Vand paa Cartesii Mølle. Af alle Experimenter som ere anførte til Beviis paa Dyrenes Forstand, har ingen kommet mig merkeligere for end det som af en Præst er gjort her udi Siælland: Inset tiener meer til at fornykke en Cartesianer hans Concepter. Manden som dette Experiment har gjort, er ikke mindre fornuftig end sandfærdig.

Dg Historien er denne: Bemeldte Præst merskede engang ved en Storke Neede, at naar Hansken forlod sin Mage for at hente Føde til Hunden og Ungerne, lod sig strax en fremmed Stork indfinde. Dette opmuntrede ham til nøyere at give Ngt derpaa, og fornam hand da, at den fremmede Stork continuerede en Tid lang med sine lønlige Visiter, og at den ved hver Bortgang badede sig udi et Vand. Endeligen kom den rette Stork uformodentligen over dem før end hand var ventet. Hvorudover da hand merkede, at hans Mage havde en ublue Omgiængelse med en fremmed, fløy hand bort med et stort Skrig, og strax kom tilbage gelejdet af en Hob andre Storke, hvilke efterat de havde stillet sig udi en Kreds ligesom for at raadslaae med hinanden, angrebe den skyldige, og reve ham i smaa Stykker. Denne Historie giver Exempel paa Jalousie, Utroeskab i Egtestand, paa Hevn, paa Rettergang og Execution.

Jeg forbliver ic.

Epistola 459.

Til 2c. 2c.

Min Herre ønsker, at jeg vilde fortsætte min Heltinde Historie, og giver mig Liste paa adskillige Heroiske Damer, som kunde fortjene Sted blandt de forhen anførte; Blandt andre den Spanske Dronning Elisabeth, som i vor Tid har sat heele Europa i Bevægelse. Men jeg vil overlade saadant til andre, som ere yngre, og som have meere Kræfter til vidtløftigt Arbejde. Jeg bekiender ellers, at omskrevne Dronning kand have Sted blandt Heroiske Damer, og det saavel i Henseende til hendes Forstand, som Activitet, hvortil en overbættets stor regiere Syge har været Tønder, og som hun synes at have arvet efter den store Keyser Carl 5., af hvilken hun nedstiger udi lige skiont uægte Linie; Thi da samme Carolus, som endda ikkun var Greve af Flandern eengang opholdt sig udi Oudenarde, forelskede hand sig paa et Ballet udi en ung Jomfrue ved Navn Margareta, med hvilken hand avlede en Datter, som ogsaa blev kaldt den Margareta. Carolus betroede Barnets Opugtelse først til en af sine nærpaarørende, og siden til sin Søster Maria Enke-Dronningen af Ungarn. Efterat den unge Margareta havde naaet en Alder af 11 Aar, blev hun giftet med Printzen af Florentz Alexander de Medicis, som ble

blev siden myrdet. Hendes andet Ægteskab var med Printzen af Parma Octavio Farnese, og er det af denne Margareta, som den Parmesanske Princesse Elisabeth, som i vor Tid er bleven Dronning i Spanien, nedstammer. Aarsag til saadan Forsømmelse var denne. Abbé Alberoni, en Mand af ringe Herkomst, men huul og listig, var ved Hertugens af Vendôra Middelkommen i Spansk Tjeneste. Udi samme Tjeneste recommenderede hand sig saa vel ved sin Snildhed, som ved det Had, hand bar til det Østerrigske Huus. Og, saasom intet laae ham meere paa Hiertet end at udertrykke samme Huus, og at hindre det Parti, som nogle arbejdede paa mellem Kong Philip og den ældste Erkehertuginde, tog hand sig for hemmeligen at giøre Forslag til Ægteskab med Princesse Elisabeth af Parma, saasom hand selv var en fød Undersaat af Forstendømmet Parma. Samme Elisabeth var en muntre og heel skionsom Princesse. Hun havde noye udstuderet den Europæiske Stat, og besad mange store Egenskaber. Et Ægteskab med denne Princesse, som var Arving til Forstendømmene af Parma og Placentia kunde erhverve den Spanske Konge Ret til at sætte Fod udi Italien, og at faae tilbage de forliste Italienske Provincier. Efterat Alberoni hemmeligen havde drevet paa dette Parti, og erhvervet saavel Kongens og Hertugens som Pavens Samtykke dertil, blev Partiet bekiendtgjort, og Princesse begav sig til Spanien. For hendes

Ankomst var Tilstanden udi samme Rige saadan. Cardinal del Giudice, høveste Minister og Princesse Ursini, som med den afdøde Dronning, hvis Favorite hun blev, var kommen til Spanien, havde af alle meest at sige. Princesse Ursini var af Kongen erliceret Hoffmesterinde for de unge Kongl. Børn. Derved gaves hende Leyslighed ofte at tale med Kongen, hos hvilken hun ved sin Forstand saaledes havde insinueret sig, at hun gjorde sig Haab om Thronen, hvilket ikke kunde være saa meget urimeligt, efterdi hendes Mand var af gammel Romersk Familie. Men Tilstanden blev ved dette nye Parti gandske forandret. Saa snart den unge Brud kom til de Spanske Grændser, lod Princesse Ursini sig indfinde med Lykønskning. Men Elisabeth, som udi alting fulgte Alberoni Raad svarede hende ikke et Ord. Strax derpaa blev hende udi Kongens Navn tilkiendegivet, at hun maatte retirere sig til Franckerige, hvilket hun maatte efterleve. Derfra reysede hun siden til Rom, hvor hun endede sine Dage. Saaledes blev denne mægtige Favorite røddet af Beyen og den Parmesanske Princesse holdt kort derefter Bilager med Kongen 1714. Cardinal del Giudice, som var den høveste Minister, blev stødt fra sin Værdighed, hvormed Alberoni blev beklædet og den nye Dronnings Amme Donna Laura, skiondt af ringe Herkomst, blev Favorite udi Ursini Sted. Efterat Elisabeth saaledes var bleven regierende Dronning fremskinnede strax de store Qualiteter, som

som Naturen havde begabet hende med. Hun søgte for alting at holde det gamle Hoff-Partie udi Alve, og, saasom Printzen af Asturien var Hoved for samme Parti, og hun merkede at samme Printz var yndet af Undersaatterne, indskrænkede hun ham saaledes, at hand ogsaa efter Egteskabet med den Portugisiske Infante, ikke havde Frihed at promenerer uden Tilladelse. Saasom hun ellers havde noye udstuderet Spanniernes Tilbøvelighed, søgte hun ved adskillige Forandringer, som hun vidste at kunde være Nationen behagelige, at vinde deres Yndest. Hendes første Omsorg var at forsøge den Spanske Søemagt, og at anrette uldene Fabriquer, hvortil hun var opmuntred af Alberoni og af ovenmeldte Donna Laura. Hun havde derved et dobbelt Sigte, neml: (1) At bringe egen Handel udi Flor, og hindre Penges Udførsel, som anvendtes paa fremmede Manufacturer. (2) At ødelegge Engælændernes Handel, hvilke tilkøbte sig den Spanske Uld, og soldte den fabriqueret til Spanien igien: Intet kunde være behageligere for den Spanske Nation, saasom den særdeles var ophissed mod Engeland formædelt Gibraltars Forliis. Men hendes Tanker vare fornemmeligen henvendte til Italien, af hvilket Land hun agtede at uddrive de Tydske, som havde bemægtiget sig de anseelige Provincer, som Spanien der tilforn havde euet. Saasom nu Keyseren paa samme Tid var indviklet udi Krig med Tyrken, holdt hun for, at ingen bedre Lye-

lighed kunde gives til at i Verk sætte saadant Forsæt. Hun lod derfor udruste en Flode, ved hvilken hun bemægtigede sig først Sardinien, og derpaa tillavede sig at angribe Sicilien. Saa som nu dette foretagende sat andre Europæiske Potentater i Bevægelse, og Forbund blev sluttet mellem Frankrig, Engeland og Keyseren mod Spanien, søgte hun at foreene sig med Rusland og Sverrig, og tilligemed at skaffe Regenten udi Frankrig saa meget at bestille, at hand skulde ikke have Tid til at tænke paa Udenlandske Sager. Til den Ende arbejdede hun paa at støde Hertugen af Orleans fra Regentskabet udi Frankrige, og betienede sig til at i Verksætte dette af Alberoni, Prindsen af Cellamare og Abbé Portocarrero. Men dette farlige Anslag blev aabenbaret af nogle Oprørere, som bleve grebne udi London, og lod Kong Georg strax saadant tilkiendegive for Regenten, hvorved Anslaget blev til Bind, og Krig derpaa af Regenten erklæret til Spanien. De paafulgte Ulykker: Nemlig den spanske Flodes Forliis ved Sicilien, og de Franskes Fremgang ved de spanske Grændser braate Dronning Elisabeth udi stor Forvireelse. Skylden blev da lagt paa Alberoni som Raadgiver til ovenmeldte Anslag, hvorudover ham maatte gives Befalning at flygte af Riget. Endskiont disse Anslage havde saa slette Udfald, lod Elisabeth, hvis Hoved var frugtbart paa Intriguer, dog ikke Modet falde, og, saasom hun ikke kunde forglemme den Skade, de Engelske havde tilføjet

fødet hende, arbejdede hun paa at sætte Præten-
 denta paa den Engelske Throne. Historien
 heraf er alle bekendt, og derfor ikke behøves her
 at anføres. Man seer heraf, hvilken stor Acti-
 vitet, der fandtes hos denne Dronning, og at
 hun kunde været bleven meget farlig for Europa,
 hvis paa samme Tid ikke havde været saa stor
 Forbindelse mellem Frankrig og Engelland. Det
 er lært at begribe, hvormeget det gik denne regier-
 syge Dronning til Hjertet, da Kongen, under
 hvilken hun regierede med en absolut Myndig-
 hed, afsagde sig med Regieringen, og da hendes
 Stedson Ludovicus Princen af Asturien kom
 paa Thronen. Men dette varede dog ikke læn-
 ge: Thi den unge Konge døde kort derefter, og
 hun overtalede hendes Herre Kong Philip at an-
 tage sig Regieringen igien, eller rettere at over-
 drage sig den paa nye. Udi den korte Tid, som
 hendes Stedson sad paa Thronen, var hun dog
 ikke ørkesløs; Thi mange vigtige Sager ginge
 igiennem hendes Hoved som tilforn; ja hun an-
 massede sig fast samme Myndighed over den nye
 som over den gamle Konge, tracterede med For-
 agt den unge Dronning, og nødde hende efter
 Ludovici Død at begive sig til Frankrig igien.
 Ved de Europæiske Conjunctioners Forandring,
 og, da Krig opvæktes mellem Frankrig og Key-
 seren, betienede hun sig af den Levlighed til paa
 nye at angribe de Italienske Lande. Efter at
 denne Krig en Tidlang med adskillig Lykke var
 ført, blev Udfaldet dette, at hendes egen Sort
 Ca-

Carolus fik de tvende Riger Neapolis og Sicilien, hvorimod Spanien maatte afstaae sin Riet paa Parma og Placentia: Dermed lod hun sig dog ikke nøye: Thi, da Keyser Carl den 6te ved Dødsen afgik 1740, og hans Døtter Dronningen af Ungarn allevegne blev angreben, kom hun i Spillet med. Midt udi denne Krig døde den gamle Konge Philip den 5te, hvorved hendes Regimente havde Ende. Man seer af ovenmeldte korte Beretning, hvilke Gindets Gaver denne Dronning har haft, og at hun fortjener at sættes paa de naabnkundigste Dammers Liste: Thi de største Bevægelser udi Europa, Statens Forandring udi Spanien; og de store Acquisitioner udi Italien ere tilvejebragte ved hendes Hurtighed. Thi det, som forunderligt er, enten hendes egen Herre eller hendes Stedson sadde paa Thronen førte hun dog Røret, og alting blev i verksat efter den Plan som hun havde lagt.

Jeg forbliver ic.

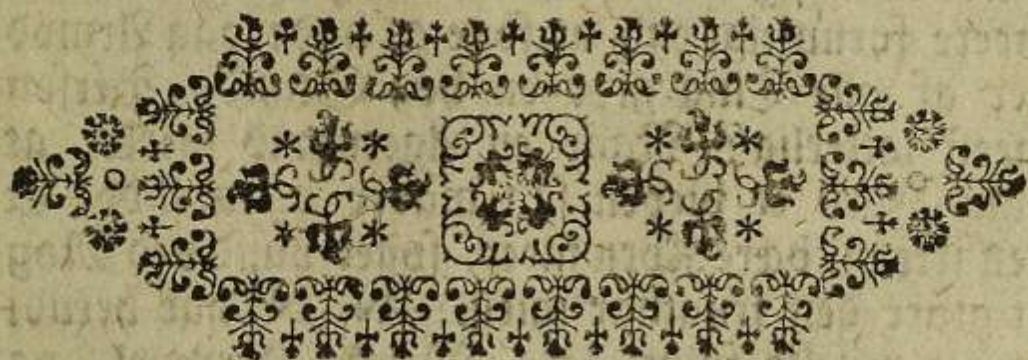

Epistola 460.

Til 2c. 2c.

Jeg var nyeligen udi et Selskab, hvor man berømmede en Ufdød Mand efterdi han havde givet en anseelig Sum Penge til en nye Prædiken om Ugen. Jeg dristede mig ikke til at criticere en Gierning, som var skeed udi Gudeligt Hensigt; Jeg meenede alleene, at Gaven var u-fornøden til saadant Brug, efterdi vi have Forraad nok paa Bønner og Prædikener, og Erfarenhed lærer, at ved Prædikeners Multiplication Gudsfrugt snarere forkiølnes end skærpes. Intet tiener til større Beviis her paa end Engellands Tilstand udi Cromvels Tid. Der fandtes da visse Personer, som man kaldte Protestors. De samme søgte saaledes at multiplicere og forlænge Prædikener, at der bleve kun faae Arbejds-Tienere om Ugen tilbage. For Exempel Dagen førend Communionen skulde holdes var en Faste-Dag. Bønner og Prædikener varede da 8 eller 10 Timer. Om Løvedagen holdte de 2 eller 3 Prædikener til Forberedelse af Søndagen. Og om Søndagen holdtes saa mange Prædikener, at Tienesten paa nogle Stæder varede over 12 Timer. Dagen derefter bleve holdte 3 eller 4 Taksigelses Prædikener. Men med alt dette var Engellænderne ikke et Haar bedre end tilforn. Af dette og adskillige

ffillige andre deslige Exempler kunde man falde paa de Tanker, at den sande Gudsfrugt ved saadanne Midler ikke forfremmes, saasom det er bedre eengang om Dagen at bede med Zver end 10 gange med Lunkenhed, og en Prædiken ikke høres med den Andagt udi et Munkes-Kloster, som paa visse Stæder udi Norge, hvor Prædikener ikke saa ofte kand holdes. Det er ogsaa troeligt, at, hvis her ndi vores Kirker holdtes tvende gange Bønner om Ugen i Steden for hver Dag, vilde der lade sig indfinde flere Bedere end nu omstunder, da man aldrig seer uden Læseren og nogle saa Skolets Disciple. En anden Erindring kunde og gøres med vore Prædikener, nemlig at derudi blev lidt meer handlet om Morale og Menneskets Pligt mod Gud og sin Næste, efterdi man merker at Mennesker derudi ere meest Ukyndige, da de derimod ingen Mangel have paa Troe, som de ikke efterleve: Ja mange troe meere end Kirken af dem forlanger. Jeg forbliver ic.

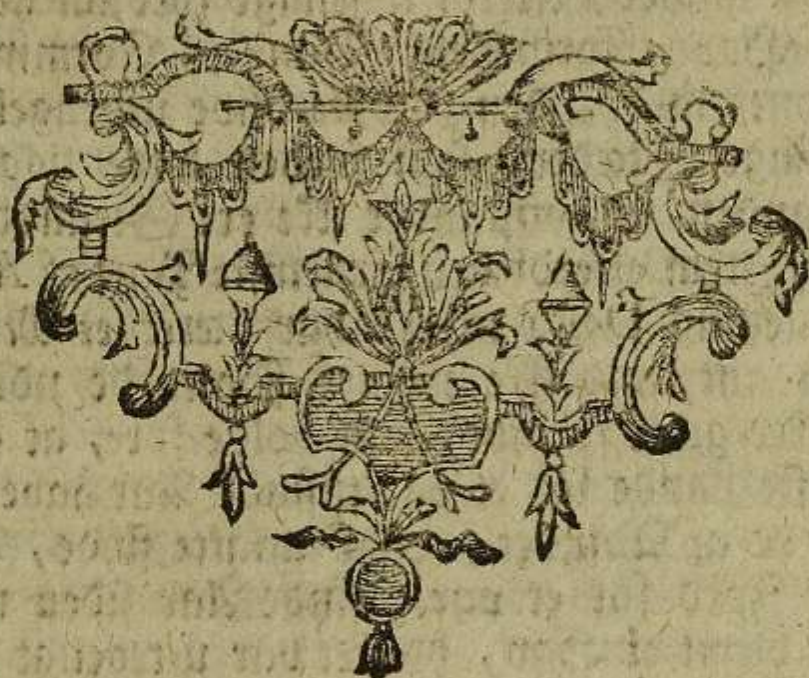

Epistola 461.

Til 2c. 2c.

 landt andet Nytt som min Herre udi sidste Skrivelse meddeeler mig er dette, at en saa fornemme Stands-Person som N. N. har sat all Ambition til side, og fornædret sig ved at indgaae Egetskab med en gemeen Handverks-Mands Dotter. Min Herre laster Gierningen, og meener intet at være meere uanstændigt. Jeg derimod meener, at Gierningen er ikke mindre anstændig end fornæftig. Thi hvad er meere uanstændigt end at være udi høy Stand, og tilligemed udi nødsliden, og hvad gjør Mennekker meere latterlige end en Velbaaren Armod? Naar man seer en Bonde udi Badmels Klæder beleer ingen ham. Naar man derimod bliver en høy Stands-Person udi saadan Dragt vaer, barer man sig ikke for Latter. Hvad fandt være meere fornuftigt end at søge at bøde paa Armod der af alle Ting gjør en høy Stands-Person meest latterlig? Naar en Algermand merker at hans Jord er bleven saa mager og udslidt, at den ikke vil bære Korn meer, søder hand ved Møg at gjøre den frugtbar igien. N. N. har herudi meget vufelig fuldt Ager-Mands Stempel, og derfor fortiener heller at berømmes end lastes. Dette Egetskab er Møg, hvorved hand vil gjøre sine Agre, og gjøre dem ligesaa frugtbare som

de tifforn vare mavre. Naar hans fornemme
 Slægtunge see suurt dertil, kand hand troste sig
 derved at hand ikke meer behøver deres Hjelp og
 fige med Poëten: Populus me exhibilet, at mi-
 hi plaudo ipse domi, simulac Nummos con-
 templer in arca. Zeg forbliver re.

Epistola 462.

Til 2c. 2c.

Det som min Herre skriver om Havets og Vandenes Aftagelse haver megen Rimelighed, efterdi adskillige fordum gode og dybe Havne formeddelt Vandets Formindskelse nu synes med Tiden at ville blive ubrugelige og adskillige Stæder, som forhen have ligget ved Stranden, nu omstunder ikke ere Strandbrædde meer, Item efterdi den fornemste Part af Ægypten nemlig Delta tilforn har været et Morads. Saadant Land ikke nægtes skönt de udi mine Tanker gaae forvidt, som holde fore, at end de høieste Lande for et par tusinde Aar have været skjulede af Vandet hvoraf maatte flyde, at den heele Jord for et par tusinde Aar siden maatte have været et Hav, hvilket var u-troeligt efterdi intet Vidnesbyrd derom høves, og ældgamle Historier tale om lave Lande og velbebygde Dale. Underledes er det, om man vil holde for, at den heele Jord-Kugle for Skabelsen var bedækket med Vand, hvorudi Valisniri, Leibnitz, Celsus og Linnæus have fundne nogen rimelighed, hvilket jeg glæder staae ved sit Værd. Mig synes, at, før end man sætter saadan hypothesin, maa man nøye efterforske, om ikke andre Aarsager kand gives til Vandenes Formindskelse paa visse Stæder, og, om de samme ikke paa andre Jordens Stæ

Stæder tilvoxe; Saa at det kand heede Unius destructio est alterius generatio. De samme Anmerkninger kand giores over deres Meening, som af visse petrificerede Materier holde for at den heele Jord udi Tidens Længde kand forvandles til en Steen-Klump. Udskillige Materiers Forvandling til Steen kand ikke nægtes, enten den skeer ved Vegetation eller efter Newtons Meening ved Attraction. En lærd Engælænder nemlig William Stukely er gaaen saa vidt, at hand frygter for den heele Jords Forvandling til Steen, og meener, at de Syriske, Indianiske og Arabiske slette Marke kand udi Begyndelsen have været enderledes end nu omstunder, da de ere fulde af store Steene og ufrugtbare. Dette vil jeg lade staae ved sit Værd. Men mig synes, at, førend man falder til saadan Slutning det kunde være fornødent at efterforske, om visse haarde og steenagtige Materier ogsaa ikke kand løses, saa at det eene kand ballancere mod det andet, og Frygt for slige fast Ovidianske Transformationes forsvinde.

Jeg forbliver 26.

Epistola 463.

Til 2c. 2c.

Jeg haver udi min Zodiske Historie anført nogle Forklaringer, som gøres over den forunderlige Historie om Nabocodonosor, der siges at være bleven forvandlet til et vildt Dyr, og udi mange Aar at have ædet Græs paa Marken. Jeg haver viiset, at nogle have henført det til en Drøm, som samme store Monarch fandt have haft, og at andre have henregnet det til en paakommende Sindets Svaghed kalden Lycantropia, som bestaar derudi at man indbilder sig at være forvandlet til Ulv eller andet Dyr, grundende deres Meening paa disse Ord, som findes hos Propheten Daniel: Men da de Dage vare til Ende, opløstede jeg Nabocodonosor mine Dyne til Himmelen, og min Forstand kom til mig igiæn. Jeg bifalder ingen af disse Meeninger, skiont jeg ikke laster dem, der ved fornuftige Forklaringer søge at stoppe Munden til paa Bantroende: Thi ingen Historie, naar den skal forståes efter Bogstaven, er selsommere. Mig synes ellers, at det, som jeg siden har fundet udi Eusebii Præparatione Evangelica, fandt herudi tiende til nogen Oplysning. Eusebius anfører udi samme Skrift en Historie om Nabocodonosor, som han har fundet hos Abydenum saaledes: Chaldaerne berette, at denne Monark,

da

da hand eengang stoed paa sit Slot, ligesom af
 Guddommelig Indsendelse udbrod udi disse Ord
 til Babels Indbyggere. „ Jeg Nabocodo-
 „ nosor forkynder eder en overhængende Wipke ;
 „ En Persisk Konge vil paalægge eder et haardt
 „ Nag. O Gud give førend det skeer, at den
 „ samme maa opsluges af et Havsvælg eller gaae
 „ vild udi øde Stæder, hvor ingen Mennsker
 „ ere, og hvor Dyr alene og Fugle findes.
 „ Gud give førend saadant Uuslag sættes i Verf,
 „ jeg selv lykkeligen maa skilles fra Verden. Ef-
 „ terat Nabocodonosor havde udtalt disse Ord
 blev hand ikke meere seet af nogen. Denne
 Abydeni Beretning ansøres af Eusebio uden at
 igiendrives, saa det synes ligesom hand derved
 har villet tilkiendegive at den forunderlige Historie
 om Nabocodonosors Forvandling derved kand
 oplyses. Jeg for min Part overlader dette til
 andres Betænkninger. Jeg forbliver ic.

Epistola 464.

Til 2c. 2c.

Sor tilfælles Ven N. N. vilkede mig nyelig
 gen et Skrift, som hand havde forfær-
 diget, og som handler om at beviise den
 Christelige Troes Sandhed. Jeg fandt derudi
 adskillige vigtige Argumenter, som kand recom-
 mendere Verket. Jeg siger adskillige, efterdi de
 vare ikke alle lige sterke, og nogle, som hand selv
 holdt for Hoved-Beviis, vare udi mine Tanker
 svage. Jeg bad ham at udelade dem som ingen
 Stik kunde holde, og som kunde give Anledning
 til Indvendinger og Tvistigheders Fortsættelse.
 Hans Hoved-Beviis, hvorudi hand meest havde
 forelsket sig, var den Virkning, som den Christo-
 lige Troe førte med sig, Næmlig: At Moralisere
 Mennisker, og at udrodde de Laster og Begiar-
 ligheder, som tilforn havde regieret blandt dem.
 Saadant er i mine Tanker dog ikke let at got-
 gjøre, saasom Erfarenhed viiser, at Mennisker
 leve ikke efter deres egen Troe, og deres egne
 Principia. Og man kand af Historien anføre
 mange Exempler, som Religionens Fiender kand
 betiene sig af til at svække dette udi Autors Mee-
 ning store Beviis. Kydsthed, Redelighed, Kiær-
 lighed til Fædernelandet, Uforfalskhet, Ven-
 skab, 2c. haver aldrig været øvet udi større Grad
 end udi det Hedeniske Rom. Heroiske Dyder,

Lydighed mod Ovrigheden, Forældres og Børns
 Kiærlighed mod hinanden have aldrig skinned
 meer blandt Mennisker end blandt de gamle La-
 cedæmonier, og, om man skal troe den Peruvi-
 aniske Skribent, da haver den største Deel af
 den Sydlige America været for de Christnes An-
 komst til Peru som en Platonisk Republikke; Ja
 vil man appellere til nu værende Tiders Erfaren-
 hed da seer man af vore Missionariers Beretnin-
 ger, at de Christnes flette Levnet er den største
 Hindrings-Steen for Malebarerne udi deres
 Ombendelse. Vel kand viises Exempler paa
 adskillige Nationer, der ved Christendommens
 Gudsførsel ere blevne moraliserede: Men, saasom
 man kand anføre ligesaa mange Exempler paa
 Contrarium, saa er det ikke tienligt at staae
 for sterkt paa saadant Argument eller at anføre
 det, som et Hoved-Bevijs paa den Christelige
 Troes Sandhed, som jeg seer ovenmeldte Autor
 har giort. Jeg har paa adskillige Stæder udi
 mine Skrifter viiset, at Orthodoxie og slet Lev-
 net ofte alliere sig med hinanden, og at Goderne
 vare aldrig værre end da Orthodoxien hos dem
 var paa den høyeste Spidse, og da de toge ikke
 i Betænkning at opofre Liv og Lemmer for at
 handhæve den mindste Kirke-Ceremonie. For-
 nuftige Lovgivere derfor, saasom de have merket
 at Troen og Lærdommen desværre ofte ikke haver
 den Virkning som den burde have, have arbej-
 det paa at omsiøbe Mennisker ved andre synlige
 Midler, som ved legemlig Straf og Belønning,
 ved

ved at foregaae dem med egne Exempler, ved at
 indprente dem Begierlighed efter Ære, Navn og
 Rygte, Item Kierlighed til Fæderne Landet. Det
 var ved saadanne Midler at Romerne et roversk
 Folk bleve udi nogle faa Aar forvandlede til de
 Dydigste Borgere. Det var ogsaa ved samme
 Midler at Lacedæmon blev i en Hast omstøbt
 udi en anden Form, saa at man i steden for for-
 rige Laster og Forvirrelser hørte ikke uden om Ho-
 roiske Dyder, Skik og god Orden. Ikke at
 tale om andre. Lader os derfor ikke putte for-
 meget med et Beviis, som intet Beviis er: La-
 der os heller besitte os paa, at vort Levnet maa
 svare til vor Lærdom: Lader os eftertænke, hvor-
 lidt vi svare dertil, og saa ville vi let begribe,
 at dette Autoris Argument kand ikke anføres som
 et Hoved Argument, og at det er sikkest at hol-
 de sig alleene til andre Beviisligheder, som ikke
 kand igiendribes, og som ikke kand give Ualed-
 ning til vantroende Chicaneer: Et slet Beviis er
 værre, end intet Beviis. Thi det første synes
 ligesom at tilkiendegive at man er trængende til
 flere. Da det sidste derimod viiser at man har
 nok udi de gode og vigtige Argumenter.

Jeg forbliver &c.

Epi-

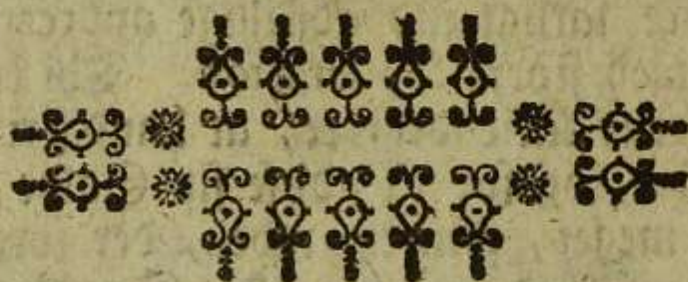
Epistola 465.

Til 2c. 2c.

San venser nu fast sterkere udi Religionen paa det faste Land end udi store Britannien, og det synes at Naturalismas gaaer frem ligesom Svægheden, der spredder sig ud over heele Europa. Tilforn lode andre Nationer sig nøye alleene med at oversætte de farlige Engellske Skrifter: Men nu tage de ikke i Betænkning at skrive egne Originaler, og at angribe Religionen fast med store Frækhed end udi store Britannien, og kand maad sige at ingen Engellænder er gaaen saa vidt, som Edelmand udi hans afvungne Forsvar; Thi hand sætter sine Ord ikke paa Skræver, som enten Collins, Tindal, Morgan, Chubb &c., men gaaer lige til Verks, og efter de gamle Homeriske Kiempers Exempel slaer og skjelder tillige. Men just denne hans Bitterhed forarsager, at hans Skrift er mindre farligt end adskillige andres, der ere skrevne med større Moderation. Thi een, der ligesom forud tilkiendegiver, at hand skriver for at hævne sig, og for at udøse sin Galde, udvirker ikke saa meget, som en anden, der foregiver sig uden Partiskhed, at lede efter Sandhed; Derfor bliver ogsaa de Argumenter imod Religionen, som findes udi Woolstons Skrifter slappere, end de, som findes udi Collins, efterdi
den

Den første gaaer offensive til Verks: Den sidste derimod defensiv, foregivende, sig at være en Ven af Religion og Geistlighed, saavidt Fornuft og sunde Udtolkninger tillade. Edelmands Bitterhed nærmer sig til Blasphemie. Hans Invektiver mod Geistligheden, som hand foregiver af egen Nytte at have sammensmedet Religionen, ere haarde og ilde grundede: Man kand vel tilstaae, at adskillige Religions Artikle helst udi Pavedømmet grundede sig paa Geistlighedens Høyhed og egen Nytte: Men intet er daarligere end at tillægge saadanne Hensigter Religionens første Stiftere, efterdi de samme ved Religionens Forplantning tilveyebragte sig intet uden Haanhed, Foragt, Død og Pinsler. Vil man sige at Begierlighed efter Martyr-Krone hertil har været Tønder, da kand saadant ikke siges om de første Tider, ey heller appliceres uden paa disse sildere Kirke-Forstandere, som fast eene efter Døden bleve satte paa Helgenes Beste.

Jeg forbliver ic.

Epistola 466.

Til 2c. 2c.

Jeg seer af min Herres sidste Brev at hand er eenig med mig udi den Dom, som jeg har faldet over visse Skribentere paa det faste Land: Nemlig, at de udi Religions Sager gaaer over de Engellske: Thi naar disse skrive som Fritænkere, saa skriver hine som Religions Bespottere og affagde Fiender, og, naar de sidste forregibe sig at leede efter Sandhed og efter den Religion, som er grundet alleene paa Fornuften, saa synes de første at have Afsky for all Estersøgning, saasom de ikke finde deres Regning ved Religion, og ved den Lærdom om Straf og Belsønning udi et andet Liv. Hvor stor min Tolerance er, saa strækker den sig dog ikke til saadanne Skribentere. Underledes dommer jeg om de saa kaldte Fritænkere, hvoraf mange udi got Forsæt kand vildfare, efterdi de holde for at Fornuften bør være Ledfager udi all Estersøgning, og holde for farligt at troe, hvad som dem derimod synes at være anstødeligt. Blant dem kand regnes Collin, hvilken er de nu værende Engellske Fritænkere Hovedsmand og Anfører. Den samme gives saadant Vidnesbyrd, at end skront hand udi sine Skrifter har forfægtet adskillige dristige Ting, som ere uovereenstemmende med de Lærdomme, som ere antagne blandede

de Christne, saa har hand dette uanseet været høyt agtet for hans Skarpsindighed og reedelige Hiertelav. Hand forvaltede Dyrigheds Embede udi den Province Essex (Essex Thire) og det med saadan Reedelighed, at man betroede ham Provinciens Penge, som hans Formænd, Rens temesterne, ofte havde ilde forvaltet. De som udi hans levende Tibe have søgt at sværte ham, toge hans Forsvar efter hans Død. Lærde Mænd have udi hans Død en stor Forliis: Thi hans Bibliothec stod dem altid aabent: Hand forsynede dem selv med Bøger, som arbejdede paa at igiendrive ham: Ja blifede dem selv, hvilke Argumenter vare de sterkeste. Den Fordærvelse, som regierer blandt Christne og Geistlighedens Forsølgelser drev ham til at ansøgte Religionen. Dog hadede hand ikke dem, hand var Afstkye for; Thi hand var venlig og tienstagtig mod alle og legerede Penge til tvende Engelske Geistlige, hvis Lærdomme hand dog ikke bifaldt. Af dette Bidnesbyrd sees, at Collin har været en Mand, som udi god Intention kand have vildfaret, og at det samme maa siges om adskillige andre, der ved usve Esterforskning ere drevne ud af den alkare Bey. Underledes maa man domme om dem, der erklære sig Fiender af Religion, efterdi de ikke finde deres Regning derved. Blandt dem kand regnes foromtalte Edelmand og Autor, som har skrevet mod Religionen under det Navn af Gilbert Burnet, Item de Scribentere, der have under Navne af Jødiske Rabbiner

biner skiemtet med den hellige Skrifts Stiil og Autor til de saa faldne Princesses Malebares &c. Mogle kand ogsaa vel holde for at man blandt de sidste ogsaa maa regne Autor til L'homme Machine, efterdi hand gaaer endnu videre end de samme, saasom hand forkaster ikke alleene ald Religion, men endogsaa nægter Sielen, og tilskriver alle Menniskets Gierninger Legemets Organisation, Blod og Bædsker: Men saasom samme Autor grunder sin Lærdom paa Anatomiske Experimenter, og hand af deslige Undersøgninger er forbundet dertil, saa synes mig, at hand ikke kand sættes udi lige Classe og under samme Nummer, som de ovenanførte sidste Sktibentere: Thi, endskiont hand er meere farlig, saa er hand dog mindre lastbærdig, end de, der af Raadhed skiemte med Religionen, og som ikke bør ansees anderledes end ryggesløse Mennisker, efterdi de ere Atheister, ikke af formegen Grublen og Undersøgning, men af Inclination, saasom de intet troe, efterdi de intet ville troe. Man kand sige, at Autor til L'homme Machine er forført af Physiske og Anatomiske Efterforskninger. Om due Lærdom, som visse anseelige Mænd udi vor Tid forplante de Harmonia præstabilita dertil har fundet contribuere, drifter jeg mig ikke til at sige. Det alleene maa man tilstaae, at, endskiont Lærdommen er ikke den samme, saa har den dog samme Virkning udi Morale, gjør Menniskets fri Villie til intet, og tilskriver alle dets Gierninger en fatal Nødvendighed. Jeg forbliver &c.

Epistola 467.

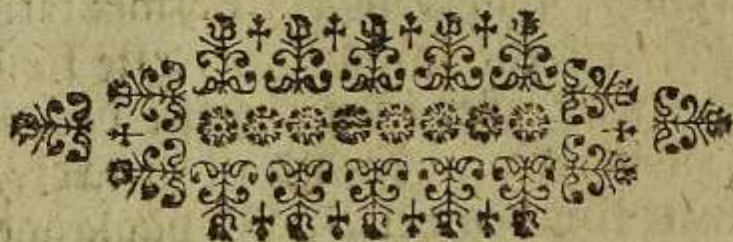
Til xx. xx.

Min Herre forandrer sig over den milde Dom, som jeg sælder over Autor til det Skrift kaldet L'homme Machine. Jeg sælder ingen mild Dom over saadan Autor, der forkaster baade Religion og Morale. Jeg siger alleene, at, estersom det synes, at hand af alt for subtile Speculationer kand være forledet til saadanne selsomme Meeninger, hvorved hand er ligesom druknet udi sin Wiisdom, hand da er mindre lastværdig end visse Skribentere, der af Raadshed drive Spot med Religionen, og intet troe, efterdi de intet ville troe. Den første kand lignedes ved en bestientket Mand, hvis Hjerne af forhidsig Drif er kommen udaf lave, eller med en, der af for megen Væsning har faaet Skade paa Synet; De sidste derimod kand lignedes ved dem, der have Dyrke, men ikke ville see, og der have Forstand, som de ey ville bruge. L'homme Machine er vel et af de vederstyggeligste Skrifter, som nogen Tid er kommet for Lyset: Men man seer adskillige Argumenter, hvorvel ilde grunde de, at have noget Skin. Man maa vel tilstaae, at den Lærdom, som grunder sig paa Erfarenhed, er den sikkerste Rette-snoer. Man maa med Autor tilstaae, at hundrede Bildfarelser reyse sig af antagne definitioner, og af Argumenter a
pri-

priori. Man maa ogsaa tilstaae, at Organa, Blod og Vædster contribuere til det, som man kalder Fornust, og at de udvirke Affecter og Tilbøveligheder, og naar saa er, seer man, hvad som har forført Autor, og som har bragt ham til de farlige Meeninger at nægte Siælen og dens Virkninger, at gjøre den til et Chimere og non ens, og at tilskrive Legemet alt, hvad som tillægges Siælen: Men, endskjønt man tilstaaer Blodets og Vædskernes Virkninger udi et Menneske, saa flyder dog deraf ikke at Siælen bliver til intet, og at efter hans Sigelse Organisatio- nen er Menneskets Merite: Thi, uanseet alle de Experimenter, som hand anfører, og hvormed hand søger at viise, at ligesom Legemet er dannet saa er hvert Menneskes Villie og Tilbøvelighed, seer man dog noget hos Mennesket, som ikke kand henføres til Mechanismum, nemlig Strid mellem Kiød og Aand, som Skriften siger, efterdi et hvert Menneske kand sige: *Vides meliora proboque, deteriora seqvor.* Det er: jeg seer og samtykker det gode, men følger det onde: Man seer og, at Mennesket udi den største paroxysmo, som Blodets Fermentation og Hiernens Forvirrelse forarsager, ofte kand moderere en Affect eller i det ringeste dømme, at den bør modereres. Frihed til at tænke, kand ved Legemets U-orden vel Aand paalægges, den kand dog ikke gandske quæles, hvilket og viises af Erfarenhed, som Autor beraaber sig paa, saa at her kand anføres Erfarenhed til Deviis paa det

eene saabel som paa det andet. En saadan Frihed er noget Antimachinistisk, og som viiser, at et Menneske bestaaer af andet end af en pur Materie alleene: Ligesom nu Erfarenhed viiser, hvad Legemets Dannelse udvirker, saa viiser ogsaa Erfarenhed, at udi et Menneske er noget, som strider derimod, og at derudi er en Dualitet eller dobbelt Kilde: Thi, hvis det ikke var saaledes, burde ingen Strid være, men alting maatte drives ligesom et Skib blindt af Binden, naar ingen Stormand sad ved Roret. Legemets Dannelse maa derfor lignedes ved Binden, der driver Skibet til Skær og Klipper, og Siælen ved Stormanden, der søger at forekomme Skibbrud. Man seer heraf hvorvidt Autor extravagerer. Alt hvad man ham kand tilstaae er dette, at udi Misgierningens Kesselse Straffen kand skærpes og formildes efter Misdæderens Constitution: Og, at endskjønt en Misgierning er hos tvende Personer lige stor, saa er den dog ikke lige strafværdig, efterdi en har hæftige Affecter at bestriide, men den anden synder af fri Billie.

Jeg forbliver oc.

Epistola 468.

Til 2c. 2c.

Dvægsygen raser endnu, og Forhaabning om dennes Dyphorelse forsvinder meer og meer. Man maa vel forundre sig over, at eftersom saa mange u-magtpaaliggende Skrifter aarligen komme for Lyset, iugen har paa taget sig at forfatte Historie over denne store og u-sædvanlige Lande-Plage. Jeg siger u-sædvanlige, efterdi fast intet Exempel udi Historien ders paa findes. I det ringeste har jeg intet Exempel fundet, hvor megen Umage jeg har anvendet derpaa. Man finder vel ofte talet om Dvægsyge; men aldrig om nogen, der fast den 5te Deel af et heelt Seculo haver raset over heele Europa, og ligesom en Støver udi alles Braaer og Vinkler efterleeder alt det Dvæg, som den tilforn ikke har angrebet. Det er sandelig en Materie, som fornemmeligen burte sætte saavel Historie-Skrivere, som Naturkyndige udi Arbejde. Historie-Skrivere burte bemøye sig ued at efterleede om Exempel paa en Dvæg-Vest, der med slige Omstændiger udi Kroniker er at finde, hvilket var meere Magtpaaliggende, end at antegne u-tallige andre Ting, hvormed deres Skrifter ere opfyldte. Naturkyndiges Pligt var at efterforske Aarsagen til denne Svagheds Langvarighed, til dens selvsomme Egenskaber, til dens frem og Tilbage-løb,

ben, hvi den ikke angriber en Koe, Dyr eller Kald
meer end eengang, og andet deslige. Mogle ha-
ve vel udi Begyndelsen foretaget sig, at efterfor-
ske Sygdommens Aarsag, men dens Langvarig-
hed og selsomme Egenstaber udfodre andre Ar-
gumenter end de, som forhen ere brugte. Man
betiener sig nu fast alleene af Theologiske Argu-
menter, hvilke vel ikke kand forkastes: Men som
GUD til at straffe bruger naturlige Midler, saa
dispenseres Naturkøndige ikke for at efterlede de
meest rimelige Aarsager hertil.

Seg forbliver x.

Epi-

Epistola 469.

Til 2c. 2c.

Jeg haver nyeligen læset et politicist Skrift, hvorudi Autor skieniter med de Maader, visse Regieringer betiene sig af udi at paabyde Krigs-Styr. Han siger, hvortil tiene disse mange Omkost at sætte Skat paa visse Klædesdragte, paa Galloner, paa Carosser, paa Speylglas og andet deslige, som i hans Tanker er latterligt og forarsager Forvirrelse. Mon, siger hand, det er ikke bedre, fornuftigere og mageligere at paabyde en reen Kop og Formue Skat? Men den gode Autor har ikke estertænkt, hvor vanskeligt det er at paabyde en Skat, som kand være alle til maade. De Omkost, som synes ham latterlige, ere ofte gandske fornødne, efterdø Erfarenhed viiser, at Almuen vil og maa tracteres, som Duffer og Marioneter, og de Skatte, som dem paalegges, maa være af den Natur, at det kand synes, at de frivilligen underkaste sig de samme, ex. gr. Naar en ikke vil stille sig ved sine Galloner, sine broderede og Gyldenstøttes Klæder, sine Speylglas udi Carosser, sine store Vindues Ruder 2c., men heller beqvemmer sig til Skatten, saa underkaster hand sig den frivillig, og hverken tør eller kand hand besværge sig deryver: Thi det heeder i saa maade: Volenti non est onus. Det er: Naar man selv udvælger sig

en Byrde, er det ingen Byrde. Herpaa grun-
 der sig den Skik, at fodre Port. Skilling af dem,
 som efter et vist Klokke. Slet komme om Aftenen
 ind udi Staden. fra deres Lust. Reysse: Hvis
 saadan Skat paalagdes alle Reysende, og paa
 alle Tider, vilde det heede: Man søger ved Paa-
 læg, at forbyde os all. Lust: Men, saasom enhver
 befries fra slige Paalæg, uden naar hand ey be-
 timeligen kommer tilbage igien, underkaster hand
 sig dem frivilligen: Disse Omstødd, som Autor
 criticerer, kand derforuden tiene til at hæmme
 Pragt og Bellust. Og omendskiont de derved
 ikke kand hæmmes, som Erfarenhed desverte viis
 ser, saa synes det dog at være Regieringens Sige-
 re, og at den derved giver tilkiende, at de bør
 hæmmes. Aldskillige Ting, som ved første Øye-
 kast synes latterlige, kand ved nøye Eftertanke
 findes at være vel grundede. Jeg forbliver re.

[Faded, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

Epi-

Epistola 470.

Sil. X. 26.

Det fornemste Sigte af mine Moralske Skrif-
ter er at beskrive visse antagne falske Me-
ninger om Dyder og Lyder, og at vise,
hvor ofte man af Mangel paa noye Efterforsk-
ning tager Stuggen for Legemet, fordømmer det,
som er Noes værdigt, og roser det, som fortjener
at lastes, laster de samme Gierninger hos een,
som de rose hos en anden, dommer om Sager
ikke efter Sagerne selv, men efter deres lykkelige
Udfald, saa at en Daare faaer Navn af en vis
Mand, efterdi hans Daarlighed haver got Ud-
fald, og en vis Mand kaldes en Daare, efterdi
hans fornuftige Anstalter ved een eller anden
Hændelse ingen Virkning kand have. Jeg har
forhen vist den falske Idee, man gjør sig om
Helte og Helte Gierninger: De samme Anmerk-
ninger kand og gøres over de fleeste Martyris,
efterdi man dommer om Gierningerne efter Pers-
fonerne, saa at den samme Gierning, som hos een
falder Bestandighed, beeder hos en anden Stib-
hed og Brutalitet. Den Tale, som er latterlig
udi en Theofitis, berømmes udi Nestors Mund.
Almuen rører kun ved Skallen, og trænger sig
ikke ind til Kiernen: Den seer ikke uden ved an-
dres Dyne, og taler ikke uden ved andres Mund:
Den confunderer Hyllerie med Gudsfrugt: For-

ældrenes Troe og Meeninger doe ikke med dem.
 De efterlade Børnene deres Troe med deres
 Midler. Oldefaderens Daarlighed bliver og saa
 Børne Børnenes. Hør, hvad en sindrig Mo-
 ralisk herom anfører. Hans Betænkninger ere
 vel Poëtiske og stærke, men finde dog Bifald hos
 mange. Franciscus Xaverius, siger hand, for-
 styrer og nedslaaer Afguds Billeder udi Japan,
 for i deres Sted at oprette sine egne, indtil at
 Landets Geistlige af Nidkjerhed for deres gamle
 Troe omkomme ham. Hand doer, og den Re-
 ligion, som hand har forplantet flourer efter
 hans Død, som har sat Splid udi Landet og
 ophidset Undersaatterne mod Regenten. Kon-
 gens Dyne aabnes omsider, saa at hand med
 Sværd og Jyd forfølger Rebellerne. De flees-
 ste falde da fra Troen igien, og opofre den
 for deres timelige Belsart og for deres Liv.
 Een eeneste blandt tusinde foragter Fængsel og
 Sværd, og doer med den Troe, som hand har
 været overtalt af Xaverio at antage. Hans
 Død ansees som et Martyrium, og hans Afse-
 haves Erbødighed for. Europa opretter for
 ham Altar, og sætter ham paa Helgenes Liste.
 Men, naar en Barbarisk vild Americaner falder
 udi sin Fiendes Hænder, naar man optænder
 Baal for ham, og hand midt udi Pinen synger
 og leer af alle Trudsler, saa bliver hans Død ikke
 anseet som et Martyrium, en heller den lidende,
 som en Helt, men hand bliver kaldet en haard-
 nakked Barbar. Saaledes dommes ulige om

Begge, skiont den første haver for sin Lidelses Bes-
 lønning Ære og Altar for Dyene, og den sidste
 derimod intet uden Spot og Estertale. En, som
 træder under Fodder Landets Love, som forstør-
 rer dens Troe, som traadser mod Regenten, be-
 spotter dens Religion, og saaer u-eenigheds Sæd
 blandt Landets Indbyggere; Naar saadan en
 Doer, efterdi hand har fortient at doe, mon hand
 vel fortienet at kaldes Helt, og at zires med Mar-
 tyr Krone? Jeg meener at den fortienet meer at
 hovagtes, der omkommes ved sin Fiendes Grum-
 hed, og ikke ved nogen Misgierning, som hand
 har bedrevet. Det er alleene udi en u-kyldig
 Mand man bør pruse Bestandighed udi Lidelse.
 Videre naar en Poenitent plager og pidsker sit Le-
 geme for de Synder, som hand har bedrevet, og
 agter at bedrive, naar hand udi det heele Folks
 Naason over saadan Discipline: Da raaber
 man Mirakel, og hans Navn bliver høyt anskre-
 vet hos Esterkommerne. Men, naar en Male-
 barer giver sit Legeme dybe og blodige Saar;
 Naar hand heele Aar igiennem gaaer nogen, og
 underkaster sig saavel Solens Heede, som Vin-
 terens Kulde, naar hand velter sig igiennem en
 heel Provincie for at tilkiendegive Anger og Nu-
 else, siges hand at have en Skrue løs i Hovedet.
 Saa vidt Autor, hvis Betænkninger herover ere
 vel noget sterke, skiont man maa tilstaae, at de
 ikke ere gandske u-grundede. Thi Erfarenhed viis-
 ser, at man seer ikke saa meget paa Gierningerne
 selv, som paa Personerne der bedrive dem.

Jeg forbliver &c.

Epistola 471.

Til 2c. 2c.

Jeg disputerede engang Udenlands om Religionen med en Munk. Den fornemste Materie var om den eenlige Stand, som Kloster-Regler forbinde til. Jeg meenede, at Forbud mod Egtteskab stridede, saavel mod Naturens Lov, som mod den Hellige Skrift, og de Ord: Boyer og formeerer Eder. Hand derimod, at der stedse maatte være Mennsker, som ofrede sig alleene til Guds Tieneste, og at Egtteskab og de Besværigheder, som dermed følge, ere udi saadant Hinder. Derpaa taledede hand prægtigen om den eenlige Stands Nytte, Herlighed og Heilighed. Jeg blev stift staaende paa mit første Argument, og meenede, at saadant er ikke andet end at castrere sig selv: Jeg sagde, at, hvis Sophroniscus saadant havde gjort, var Socrates ikke kommen til Verden. Hand anførte derpaa de største Helgenes Exempel, hvilke frivilligen af ovennævnte Marsag havde holdet sig fra Egtteskab, og fremdrever deres heele Tid udi eenlig Stand. Jeg sagde, at, naar mand noye vil examinere mange saa kaldne Helgenes Opførsel, vil mand finde, at visse af dem, som opløstes til Skyerne, ikke fortiene mindste Berømmelse: Alt nogle Eremiter og Ascetici ikke have været andet end tungsindede Menniske. Hædere,

Dere, og at en St. Franciscus, en Ignatius &c. ere blevne satte paa Helgenes Liste, efterdi de have haft Skruer løse i Hovedet. Jeg fremfoer videre, at de, der uden Narsag, som flyder ene ten af Legemet eller Sindet, eller formedelst andre visse Omstændigheder opofre sig stedse til eenlig Stand, renoncere paa at være Mennsker, og overtræde Naturens Lov. Da hand nu omsider stønnede noget herved, sagde jeg, at jeg kunde dog forsyne ham med et Argument, som kunde tiene til at sætte Farve paa hans Sag: Jeg sagde, at hand kunde foregive, at det er fornemmelig Munke og Eremiter, som gjøre naturlige Børn, og at mand derfor kalder dem Naturlige, som ables uden for Ægteskab; Og, naar saa er, synde de hverken mod Naturen eller den sunde Politie. Ikke mod Naturen, efterdi de gjøre naturlige Børn, ey heller mod den sunde Politie, saasom Erfarenhed lærer at Dorens Unger blive de dueligste Borgere: Saasom hand nu begreb, at det sidste var Skiemt, gik hand vred bort. Jeg forbliver ic.

Epistola 472.

Til 2c. 2c.

Wan haver, saavel i Engeland, som paa andre Stæder baaret Tvilsmaal om de tvende Kongers Caroli 1. og hans Sønns Caroli 2. Religion. Hvad Faderen angaaer, da har man endeel af de Breve, hand har tilskrevet Paven, endeel ogsaa af den Omhed, hand stedse lod see mod de Roman Catholiske Undersaattere, dømt, at hand udi Hiertet bekiendte den Romerske Religion. Men man kand af det eene, saavel som af det andet intet Beviis have: Thi, saasom hand trængede til Paven udi det Ægteskab, som arbejdedes paa med den Evanske Princesse, saa kand samme Breve ikke ansees andet end pure Compliments Breve. Og den Omhed, hand lod see mod de Roman Catholiske, reysede sig af den Affektion, de tilkiendte gave mod hans Person, og de Tienester de tilbode ham sær udi det store Oprør. Dette gav Anledning til Mistanke for den Engelske Kirke, og glemte da Puritaner og Independenten ikke at forøge den samme for at sætte Farve paa deres Opstand. Men nu omstunder tviler fast ingen u-partiff Engælænder om Caroli Imi Orthodoxie, hvorpaa hans sidste Bekiendelse paa Kæsterstedet kand tiene til et u-imodsigeligt Beviis: Sa man kand have meer Marsag at mistænke Faderen

Deres Kong Jacob 1. uanseet de Skrifter, hand
 forfattede mod den Romerske Lærdom: Thi hand
 var en stor Mester i at simulere, da Sønnen deraf
 imod var meer sandrue og redelig. Hvad Carl 2.
 angaaer, da, saasom hand slægtede sin Farfader
 paa at forestille sig udi Religionen, da, endskiont
 hand stedse gav sig ud for at være en Forsægter
 af den Engelske Kirke, saa var hans Troe dog
 stedse mistænkt, saa at man holdt ham for at
 være Roman Catholisk udi Hiertet. Saadan
 Mistænkte blev foreget ved hans Opførsel paa
 sit yderste, da hand lod sig betiene af en Romersk
 Præst. Og, hvis man kand sætte Troe til de
 Breve, som nyeligen ere publicerede, og som fins
 des udi Andersons Samling, saa haver man in-
 gen Marsag at tvile meer derom: Om samme
 Breves Rigtighed vidner hans Broder og Suc-
 cessor udi Regieringen Jacob 2. og lyder det første
 saaledes:

„ Den Tale, som vi hørte forgangen Dag,
 „ har kundet overbevise os, at Christus ikke kand
 „ have uden en Kirke paa Jorden, og jeg holder
 „ for det at være klart, at det er den Romerske
 „ Kirke. Jeg holder u. fornødent at tale vidts-
 „ løftigere herom, efterdi man alleene maa spør-
 „ ge om hvor den rette Kirke er. Vi erklære at
 „ troe en Catolisk og Apostolisk Kirke: Og at det
 „ er ikke enhver tilladt at troe hvad hand vil,
 „ men at saadant tilkommer alleene Kirken, som
 „ Christus har givet Magt paa Jorden at styre

55 og regiere os udi Troens Materie, og som har
 55 forfattet Troes Bekiendelser, hvorefter vi skulle
 55 rette os: Intet Land være u-rimeligere end at
 55 give et Land Love og tilligemed at tillade Ind-
 55 byggerne at forklare den efter egen Phantasie.
 55 Thi i saa Maade vilde enhver Borger blive
 55 sin egen Dommer, og i følge deraf vilde ingen
 55 Forskiel blive mellem Ret og Uret. Kan vi
 55 da troe, at G. D. har villet lade os svæve udi
 55 saadan U-vished, og at hand har villet give os
 55 en Regel for at vejlede os, og tilligemed overlade
 55 det os Frihed at domme efter vore egne Hoved-
 55 der? Jeg vilde ønske, at nogen kunde vise mig
 55 hvo der har givet enhver Person Magt at dom-
 55 me udi Troens Sager. Christus har overladt
 55 Kirken saadan Magt indtil at løse og afsløvere
 55 Syndere. Han har efterladet den Hellig Aand,
 55 som har regjeret den efter hans Opstandelse.
 55 Apostlerne have strax forfattet ved den Hellig
 55 Aands Hielp Troens Artikle, og siden haver
 55 det Nicæniske Concilium gjort det samme, og
 55 forfattet en Bekiendelse som fører dets Navn.
 55 Kirken er saaledes ved den Magt, som den af
 55 Christo er givet, bleven beskicket til Skriftens
 55 Dommer mange Aar efter Apostlernes Tider,
 55 og har faaet Ret til at domme om, hvilke Bø-
 55 ger ere Canoniske, eller ikke ere. Hvis den da
 55 haver saaledes dertil været berettiget, saa vilde
 55 jeg gierne vide, hvorledes den har tabt saadan
 55 Ret. Og ved hvilken Myndighed man har le-
 55 pareret sig fra samme Kirke; Den eeneste Ind-
 55

„ vending derimod, som jeg har giort, er at den
 „ ne Kirke har vildfareet ved at dreve Skriften, at
 „ gibe den Meeninger, som stride mod Sand-
 „ hed, og at betyngge den med Troes Artikle, som
 „ Skriften ikke Autoriserer. Men jeg spørger,
 „ hvo skal være Dommer herudi? enten skal det
 „ være Kirken, som ved en bestandig Succession
 „ er forplantet til os, eller nogle private Perso-
 „ ner, som have giort Skilsmisse for deres egen
 „ Nytte. „ Saa vidt Caroli 2. Bekiendelse,
 „ om hvis Rigtighed Jacob 2. vidner med et Un-
 „ derkrift saa lydende: „ Dette er en rigtia Copie
 „ af et Brev, som er skrevet med min Broders
 „ Kong Carls egen Haand, hvilket Brev jeg har
 „ fundet udi hans Skrin. „

Jacobus R.

Man seer af denne Bekiendelse, at Carolus 2.
 haver fordømt den Engelske Kirke, hvoraf hand
 dog foregav sig at være en ivrig Beskytter. Det
 er ellers vanskeligt at dømme, om hand var en
 Alvorlig Roman Catholik, thi hans daglig Tale
 og Opførsel viiser Lunkenhed udi ald Religion,
 saa at hand er en Profelyt, som den Romerske
 Kirke ikke meget kand bryste sig af: Det havde
 været bedre og anstændigere for Kong Jacob, at
 hand havde supprimeret dette Brev, saasom det
 tiener til intet andet end til at sværte hans Bro-
 ders Ghuksommelse, og saasom derudi alleene fins
 des nogle loci Communes, som hundrede Gange
 have været igiendrevne.

Intet er u-rimeligere
 end

end det Hoved-Argument, som til Slutning anføres: Nemlig: Hvis Kirken har vildfaret, hvo Land Dømme derom uden Kirken selv. Deraf seer man at Skriften haver intet at sige, men at Kirken bliver dens egen Dommer. Jeg har paa andre Stæder viiset, at den store Kiemppe Bosweth stedse betiente sig af saadant Beviis, og tilligemed antegnet, hvor ilde grundet det er.

Jeg forbliver ic.

Epistola 473.

Til 20. 20.

Jeg haver ved adskillige Lejligheder udi mine Skrifter viiset, at det er ikke Lysten og Føden, som gjør et Folk fiendeligt fra et andet udi Dyder og Lyder, og at man ikke tilæder sig Tapperhed, Redelighed, Ambition, og andre deslige glimrende Egenstabe; men at de flyde af sunde Love, og ved floge Anordninger saaledes indpræntes, at de blive ligesom til en Folke-Natur. Dette tage de fleste Europæer sær de, som ikke have besøgt andre Jordens Parter, ikke udi Aigt: Thi de bilde sig ind, at, jo længer et Folk er fra Europa, jo mindre moralisered er det, og derfor ansee som Fabler, hvad som reysende Folk have berettet om Chineser, Persianer, Indianer og andre. Hvis Garcilasso de Vega Beretninger om Peruvianer ere rigtige, hvorom man dog ingen Aarsag har at tvile, da have Peruvianerne udi Dyd overgaaet alle andre bekiendte Nationer. Om Japoneserne fortælles forunderlige Ting, og tillægges dem saadanne herlige Egenstabe, saa at intet Europæisk Folk kand lignedes med dem: Thi de Dyder, som dem tilskrives, gaae indtil Heroismum, saa at end gamle Rom og Grækenland paa den Tid, da deres Qualiteter vare udi største Glands, fast ikke

ikke Land lignes mod dem. Paa deres Redelighed, Foragt for Døden, Kiærlighed til Fædernes Landet, Medlidenhed, og andre Heroiske Egenffabe anføres af de troeværdigste Skribentere mange Exempler. Saaom intet Folk foragter meere Rigdom, saa er intet Folk meere fri for de Laster, som flyde af Begierlighed efter Pengene: Thi det var Rigdoms Foragt, som foraar sagede, at de Lacedæmonier og gamle Romere practiserede saa store Dyder. Man finder hos den Japonesiske Allmue intet uden det, som er fornødent. De hade alt hvad som er til Overflod, og beflitte sig alleene paa at holde deres fornødne Sager nette og reene. Man har fast intet Exempel paa, at en Japoneser driver Spot med Guddommelige Ting. Man hører demielden at flage sig. Men de skikke sig udi ald Modgang med en Heroisk og fast u-trøelig Bestændighed. En Fader fordsimmer til døde sin Søn, som hand elsker, uden at lade see ringeste Bevægelse, naar Sønnen har begaaet en Misgierning. Exempler derpaa ere saa almindelige, at man fast ikke reflecterer derpaa. De gamle Græker og Romere brøste sig af deres Codris Decius og Corvinis. Men udi Japan er en saa stor Mængde af deslige Helte, at deres Navne fast ikke blive antegnede. Det forunderligste er, at det Japonesiske Fruentimmer derudi giver det andet Kion intet efter. Herpaa vil jeg anføre nogle saa Exempler. En Tieneste-Pige, da man eensgang

gang ffientede med hende paa en Maade, hvor ved hun meenede hendes Ære at lide, da, endstønt Tingen i sig selv var ikke af megen Vigtighed, tog hun Livet af sig. En fornemme Herre forelskede sig udi en anden Pige, som hand bortførte fra Moderen for at sætte udi sit Serail. Moderen, som var en fattig Soldats Enke, tilskrev hende et Brev, hvorudi hun opmuntrede Dotteren at føre sig denne Kierlighed til Nytte, som kunde redde dem begge fra yderste Armod. Herren traf uformodentligen Pigen just da hun læsede Brevet, og forlangede at vide dets Indhold; Men, saasom hun ikke kunde overtale sig dertil, og ikke vilde blotte sin Moders Skam, stak hun Brevet med saadan Hæftighed udi Halsen, at hun derved qvales og døde. Herren blev derover desmeere begiærlig efter at vide Brevets Indhold. Hand lod derfor aabne den døde Piges Mund: Men da hand ved dette Middel fik Brevet at læse, som endda var ubeskadiget, blev hand derover saa bevæget, at hand tog Moderen til sig, og forsørgede hende rigeligen saa længe hun levede. Kejseren fattede eengang hæftig Kierlighed til en deylik Matrone, og saasom hand ikke kunde blive hende paa anden Maade mægtig end ved hendes Husbonds Død, lod hand Manden omkomme. Hand lod derpaa Enken til sig kalde, og søgte at overtale hende at forblive hos sig paa Slottet. Hun stillede sig villig an dertil: Men tilbød sig alleene 30 Dage

ge for at begræde hendes Mand's Død, item Frihed til at anrette et Gæstebud, og at tractere sine Venner paa Slottet. Dette blev hende tilstaaet, og Keyseren sagde, at hand selv vilde bisvaare samme Høytidelighed, hvilket og skeede: Men, da Gæstebudet var til Ende, og man reysede sig op fra Bordet, gik hun ud paa et Gallerie, og styrtede sig Hovedfulds ned deraf for at redde sin Ære, og holde den Troeskab, som hun hendes Mand havde tilsvoret. Den Hollandske Stribent Caron, som var Directeur for det Hollandske Handel-Selskab udi Japan, anfører et Exempel, som er end merkeligere. En ung Pige, da hun skulde skænke for sit Herkskab, og derypore maatte velle sig frem over Tafflet, var saa ulykkelig at hende en Vind overkom, som gik løs. Denne Hændelse bragte hende udi saadan Forvirrelse, at hun af Skam skiulede sit Ansigt, fattede sit eene Bryst med Tænderne, og beed derudi indtil hun opgav Aanden. Saadanne Exempler, som viise en yderlig Foragt for Døden ere ikke rare at finde udi de Japonesiske Kroniker. Man seer ellers heraf, hvad point d'Honneur kand udvirke, og hvilke Heroiske Dyder den kand tilbeve bringe, naar derved følger sund Lærdom, som kand viise, hvorudi den rette Ære bestaaer: Man kand ikke raade nogen at efterfølge Japoneserne udi ovenanførte Gierninger. Thi Heroismus kand gaae saa vidt, at den taber sit Navn deraf, og faaer Anseelse af Grumbhed.

Men

Men man seer dog derhos af andre Exempler, at denne Vrekierhed, som Japoneserne fra de spæde Aar indpræntes, er Tønder til store og glimrende Dyder. Der er ingen Fare saa stor, som en Japoneser jo underkaster sig for at tiene og forsvare en Ben. Den største Fare kand ikke tvinge ham til at røbe den, som hand har forsikret om sin Taushed. Naar end en ubekiendt Person søger sin Tilflugt til en anden, og begjærer hans Hielp for at beskytte sin Ere og sit Liv, sparer den ombedende hverken Gods, Liv, Husstrue eller Børn, men vover alting for at redde den Betrængte. Jeg kand til Slutning ikke forbigaae en merkkelig Historie, saasom ingen tiener til meere Opbyggelse. En Japonesisk Enke havde 3 Sønner, og levede udi Armod, havende intet til Underholdning uden hvad samme Sønner med deres Arbejde kunde erhverve, hvilket dog ikke var tilstrækkeligt til Livets Ophold. Udi denne Tilstand grebe de til en selsom Gierning, for at forbedre Moderens Tilstand. Regieringen havde for kort siden bekiendtgiort, at hvo, der kunde gribe og aabenbare en Røver, skulde nyde en anseelig Belønning. De 3 Brødre, saasom de vare meere bekymrede for deres Moder end for dem selv, foreenede sig saaledes med hinanden, at een af dem skulde passere for Røver, og de tvende andre Brødre skulde føre ham til Dørrigheden. Derpaa fastede de Lod, og Lodden faldt paa den yngste. Den samme lod sig strax binde,

de, og føre for Retten, som en Misdæder. Da hand af Dommeren blev forhørt, tilstøed hand frax sig at have rovet, hvorpaa hand blev sluttet i Fængsel, og de andre Brødre, som havde overleveret ham, bekomme den udlovede Belønning. Men dette var saa snart ikke skeed, for end deres Hierter af Medlidenhed bevægedes. De funde Middel til at komme ind udi Fangehuuset, hvor de tierligen omfavnede den fangne Broder, og med modige Taare begrædede hans Uheld. Dyrigheden, som fik Kundskab herom, forundrede sig ikke lidet derover; Man befoel derfor en Betienter at give Ngt paa, hvor Anplagerne havde deres Boelig: Betienten, efter at hand nysse havde udspyndet alting, berettede, at hand havde hørt Brødrene at fortælle deres Moder den heele Handel, at Moderen derover havde hylet, og skreget, og befalet dem at bringe Pengene tilbage. Dyrigheden forskrækkedes herover, og paa nye forhørede Fangen, hvilken stedse blev ved at kiende sig skyldig. Endeligen, sagde Dommeren, at hand vidste den heele Handel, omfavnede Fangen, og gav Sagen tilkiende for Keiseren, hvilken af denne Heroiske Gierning blev saa bevæget, at hand gav alle Brødrene en anseelig Årlig Pension. Udskillige andre saadanne Exempler anføres paa dette Folks Edelhiertighed, hvoraf sees deres Bildfarenhed, som meene at Europæer have opsluget ald Dyd. Japoneserne ere dog ikke befriede for Laster: Men
 Deres

Deres Dyder ere dog af større Vægt. Hvad som
 iblandt andet daldes hos dem er dette, at de
 fielden eller ikke bede. De sige: Guderne vide
 bedre end vi selv, hvad os fattes. Bønner ere
 derfor unødige: Langt mindre nyfter det at hand-
 le ilde med vore Legemer for at bevæge deres
 Medlidenhed. Over disse Ting kunde giores
 adskillige Reflectioner. Jeg forbliver ic.

Epistola 474.

Til 2c. 2c.

Sorgangen Høst, da jeg var paa en af mine Gaarde, blev jeg, da Kornet endda stoed paa Marken, vaer henved 8 Storke: Jeg bildte mig ind langt fra, at det var Gæs, og tiltalede Rygteren derfor: Men jeg fik da at vide, at de vare alle Storke, hvilke efter Sædvane mod Høsten pleyer at forsamle sig for at overlægge deres Bortreise til andre Lande. Man merker af dette, som af adskillige andre Exempler, at visse Dyr uden Tvang forlade et Stæd, og anrette nye Colonier. Saadant er fiendeligt med Rotter og Muus. Udi den Gaard i Kiøbenhavn, hvor jeg nu boer, bliver undertiden alle Værelser opfyldte med saadan Mængde af Muus, at de ved intet Middel kand udroddes: Men, naar Sværmen er stærkest, forsvinde de paa eengang: Paa min Sæde-Gaard Ferslöv, var for nogle Aar siden en u-hørlig Mængde af store Rotter, hvilke gjorde saadan Bulder paa Loftene, at Gaarden kom i Udtraab for Spøgesrie. De samme bleve og borte af sig selv paa eengang. Jeg erindrer mig at have læset udi en Beskrivelse over Engeland saadan Beretning om Svæler, som Autor har givet agt paa udi det Grebskab af Suffolk. Svælerne, siger hand, naar de mod Foraaret komme over Havet til En-

ge

geland, da lade de sig først see ved Kusterne af samme Province, og mod Høsten begive de sig over Søen igien fra samme Stæd til varme Lande. Hand fortæller videre, at hand udi Besgundelsen af October saae eengang en u-hørlig Mængde af Svaler paa et Kirke-Tag, og, da hand spurte om Aarsagen dertil, blev ham svarret, at Svalerne, som havde samlet sig for at flyve over Havet, var der formeddelt Modvind opholdne, men, saa snart som Vinden forandrede sig, vilde de flyve bort, hvilket ogsaa Dagen derefter skeede. Hvad som herved er mæest merkeligt er dette, at de have deres Sammel-Plads for Bortreisen ved Søe-Kusterne af Suffolk, efterdi Farten der er kortest over Søen til Holland. Disse og andre deslige merkelige Ting, som findes hos u-mælende Creatur, bestyrke heller end igiendrive Cartesii Meening.

Jeg forbliver &c.

Epi-

Epistola 475.

Til 20. 20.

Da jeg for nogle Aar siden reysede iglens-
 nem Siælland blev mig paa Beyen viiset
 Stædet, hvor Dager tilforn en Præst
 havde veltet med Vognen, og stødt Hiernen i
 tu. Ved den eene Side af Beyen laae en
 Steen, som endnu der er liggende, hvorpaa
 Vognen stødte an, og ved den anden Side en
 anden Steen, hvorpaa Præsten fik sit Banesaar,
 saa det syntes at begge Steene der vare lagde al-
 leene for at styrte Reysende udi Ulykke. Det er
 ikke det eeneste Stæd paa vore Beye, hvor Reys-
 sende maa frygte sig for saadan Uheld: Thi man
 finder overalt Beyene belagde med løse Steene,
 som der have ligget fra ældgamle Tider, uden at
 nogen haver bekymret sig om at rødde dem tilside,
 endskjønt de fleste ere ikke større end at de ved en
 eeneste Mand kand bortveltes. Naar man det-
 te estertænker tillige med de mange Omsvøb, man
 maa giøre, førend man kommer til det Sted,
 hvorhen man agter sig, kand man ikke andet end
 forundre sig over vore Tiders Skiodesløshed, og
 Desmeere maa man admirere den Omsorg de gam-
 le sær Romerne have haft for de alfare Beye.
 Romerne havde igiennem heele Italien anlagt
 store Beye til de fornemste Stæder indtil begge
 Have. Udi Provincierne vare ogsaa saadanne
 Beye

Beye giordte, hvoraf man endnu seer Levninger, som tiene til Beyeis paa deres Herlighed og Besvemhed. Disse Beye vare udførte udi lige Linie, og havde man til den Ende igiennemboret Bierge og udtørret Moradser; Alting var ogsaa slettet og jævnet, saa at man baade sikkere og snarere kunde komme fra et Sted til et andet; da man nu omstunder ikke uden Fare kand reyse, og at man ofte maa age heele Dimer formedelst Beyeis Ulighed, førend man kand komme til et Sted, som ligger gandske nær.

Jeg forbliver &c.

Epi-

Epistola 476.

Til 2c. 2c.

Min Herre forlanger at vide min Alder. Hand siger, sig derom at have fundet adskillige u-overeensstemmende Dato, saavel udi fremmede, som mine egne Skrifter. Jeg haver selv paa et Haar ikke vidst det rette Datum, men alleeneste sat det Aar 1685, hvori udi jeg meenede, at være kommen til Verden. Men da jeg for kort Tid siden lod mig tilstikke Udskrift af Kirke-Bogen i Bergen udi Norge, merkede jeg Bildfarelse, og fandt at jeg er fød Ao. 1684, saa at jeg nu ikke er langt fra 70 Aar. Det er alt hvad jeg med en slet Helbred fra Barnsbeen har fundet vente, og hvorfor jeg har Aarsag at takke GUD, som imidlertid har styrket mig saaledes, at jeg hidindtil har nogenledes selv kunnet forrette mine Sager. Mine Svagheder have stedse været de samme, og fast udi lige Grad bestaaende udi heede skarpe Bædsker, hvorforre min daglig Drik har været Vand og mædre Riød-Supper, item Caffé tvende gange om Dagen, hvoraf jeg stedse har fundet mig husvalet. Jeg siger, at mine Svagheder stedse have været de samme, undtagen for nogle Aar siden, da jeg har været plaget med Stranguria, hvilket Tilfælde har foraarsaget, at jeg ikke drikker mig til at bivaane Forsamlinger paa de Stæder,

der,

der, hvor jeg, naar Bandet trykker, ikke strax
 Land komme ud. Det samme har forarsaget,
 at jeg ofte hører ilde hos dem, som ikke vide Aars-
 sagen til min Udeblivelse, og som hentyde det
 enten til Forseelse eller Koldfindighed. Et Men-
 niske bliver ofte lastet for de Ting, hvor udi det
 aldeles ingen Skyld haver. Dette er ellers ikke
 det eeneste Tilfælde, som har underkastet mig Cri-
 tique, og det gandske uforstyldt; Thi jeg er en
 Hader af all Singularitet, og hvis Kiødet vilde
 adlyde Aanden conformerede jeg mig til alle al-
 mindelige sømmelige Skikke og Lands-Moder,
 saa bivaanede jeg Brolluper, Liig-Begængelser,
 Disputatzer, Parentationer med samme Iver,
 som N. N. hvis Nærværelse udi ingen Høytides-
 lighed savnes. Jeg forbliver ic.

Epi-

Epistola 477.

Eil 20. 20.

Jeg haver tilforn viiset mod Mons: Boyle, at et Societet uden Religion ingen Bestandighed kand have. Jeg har og examineret de Beviisligheder, som hand tager af Epicuri Societet, hvor udi man levede udi kierslig Foreening, skiont uden Religion. Jeg vil derfor ikke igien optage hvad jeg selv og andre have skrevet for at bestride den Rotterdamiske Philosophi Lærdom. Jeg vil alleene anføre hvad den Engelske Ridder Blackmore herom skriver, saasom det Argument, hvoraf hand berieneer sig, er heel artigt og sinderigt. Det er troeligt, siger bemeldte Autor, at udi en Atheistisk Republik vilde reyse sig store Tvistigheder udi Philosophie og Morale, som vilde forurolige Staten. Democriti og Epicuri Tilhængere vilde antaste Aristotelis og Spinozæ Disciple, der vilde blive et Orthodox og et Kiettersk Atheisterie. Det sterkeste Partie vilde forfatte Troes Bekiendelser, og tvinge de svagere til at underskrive dem. Pyrrhonister, Atomister, Peripatetici, Hobbefianer og Spinosister vilde forfølge hinanden, og de iblandt dem, som kunde saae Dyrigheden til at antage deres Meeninger vilde udvirke Anordninger til at undertrykke deres Modstandere. De Orthodoxe Atheister vilde saaledes ødelægge de

Kiet

Rieterſke Atheiſter, og Naboe Landene vilde opfyldes nu med Epicuræiſke nu med Spinoſiſtiſke flygtige. Endelig, ſiger Autor, er det troes ligt, at man vilde nødes til at udvælge en Pave, der ſkulde domme udi Tviftighederne, og omſider ſtiſte en Inqviſition, der ved Sværd og Gld kunde dempe dem. Saa vidt Blackmore, hvis Argument dog er meere ſindrigt end rigtigt, ſaaſom Tviftighederne mellem Atheiſter og Heſdenſke Philoſophi ikke ere af den Betydſe, ſom blandt de Chriſtne, hvilke holde for at Bildfaſrelſe udi Troen fører ævig Fordømmelſe med ſig. De Tviftigheder, ſom i forðum Dage regierede blandt Philoſophos, foruroeligede dog ikke Staten. Man fand derfor ikke betiene ſig af dette Blackmores Argument. Men man maa bruge andre, hvorom jeg tilførn har ſkrevet, og ſom holde bedre Stil mod M. Bailes Indvendinger. Jeg forbliver ic.

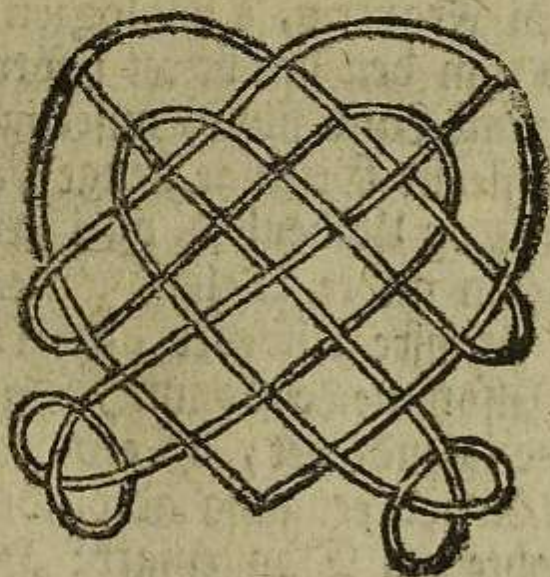

Epistola 478.

Til R. R.

Jeg har forhen givet min Herre Marsagerne tilkiende, hvi jeg ikke kand ydligere hans Begiæring at moralisere ved Characterer efter Brugeres og Theophrasti Maade. Ingen Skrive-Maade underkaster en Autor større Fortred; Thi hvor uskyldig hans Forsæt end er, saa maa det dog heede, at hand sigter til visse Personer. Peder Paarses poema, hvorudi adskillige Characterer findes, kand herudi tiene mig til Advarsel. Man veed, hvilke Frugter den saa kaldede Danske Spectator for nogle Aar siden høstede ved saadant Arbejde: Om hand ved sine Characterer sigtede paa visse Personer, skal jeg ey kunde sige: Vist nok er det, at ingen holdt ham fri derfor, sær, efterdi hand selv udi sit første Stykke gav tilkiende, sig saadant at ville gjøre, skiont fielden. Forbittressen blev des større, da man fik at vide Personens Stand og Qualitet: Og begynte Folk for Alvor at spille Dvæne, da hand foretog sig at skrive den Politiske Spectator, hvorudi hand foregav sig at ville efterforske, hvordan tilgik udi Kongers og Forsters Cabinetter, Item at examinere Stats Fejl og Ministres Opførseler. End meere Forundring opvakte siden en fremmed Autor. Ingen kunde begribe, hvorledes den, der kun en kort Tid havde

de været udi Dannemark, og intet forstoed af Landets Sprog, torde understaae sig at censurere Feyl blandt alle vore Stænder, saavel høye som lave. Jeg vil ikke tale om andre unge Studenter, der ikke undsee sig ved at skrive udi de delicateste Materier: Det er saadanne, som gamle forfarne Mænd neppe driste sig ved at omtale end sige at publicere ved offentlig Tryk. Jeg recommenderer selv Skrive-Frihed, men mig synes, at den paa nogle Aar gaaer for vidt. Jeg kunde nævne visse unge Skribenter, paa hvilke kand passelig det som David siger: Nemlig: Lader dem blive udi Jericho indtil deres Skægge vore. Jeg forbliver ic.

Epistola 479.

Til 2c. 2c.

Saaer man taler om Overtroe og Uvidenhed i Religions Sager, som regierer udi de Romerske Lande, nægtes saadant vel ikke af lærde Roman-Chatolske; Men der svares, at det forholder sig nu omstunder ikke meere saaledes, og at derfor den Uvidenhed, og blinde Overtroe, som af Protestanter dem forekastes, sigte alleene paa deres Forsædre, og viiser, hvordan Tilstanden var for et par hundrede Aar siden. Jeg tilstaaer gierne, at udi visse Romerske Lande sær udi Frankrig, Theologien er paa anden God, end som den har været i forrige Tider, og at udi samme Land findes anseelige Theologi: Men de fleeste Geistlige henge dog udi den gamle Overtroe og Uvidenhed, og i sær ikke have mindste idee om andre Religions Secter: Thi jeg haver af Franske Abbeder hørt Luthero at være tillagde selsomme Lærdomme, som hand selv har med Iver igiendrevet, og erindrer jeg mig, at en Parisisk Abbed eengang adspurdte mig, om Folk bleve døbte udi Dannemark: Hvad Italiën, Spanien og Portugal derimod angaaer, da kand man sige at Overtroe og Uvidenhed over alt endnu ere paa Thronen. Man skulde vel tænke at de saa kaldne hellige Inquisiteurs maatte være store Theologi, efterdi deres Embede bestaaer

faaer udi at criticere, og at dømme udi Reli-
 gions Sager: Men man seer af adskillige Be-
 retninger, at de samme vandre endnu udi Mørk-
 hed. Utallige Exempler kand til Beviis derpaa
 anføres. Jeg vil kun alleene anføre en gandske
 nye Historie, som viiser hvilke Tanker man kand
 have om disse Inqvisitores, og i Følge deraf,
 hvad man kand dømme om læge Folk og den
 Spanske Almue. En Engellænder med Navn
 Isaac Martin havde sat sig ned udi Malaga, hvor
 hand drev Kiøbmandskab, og holdt Bertshuus.
 Den samme søgte man at ombende til den Ko-
 meriske Troe, og plagede ham saalænge dermed,
 at hand omsider besluttede at forlade Spanien:
 Men just, da hand lovede sig til Reisen, blev
 hans Huus omringet af Spanske Præster, og
 bevæbnede Soldater, hvilke brøde med Magt
 ind, bortførde Manden, som de indsluttede udi
 Inqvositionens Fængsel, bemægtigede sig hans
 Gods og dreve hans Hustrue og Børn ud af
 Huuset. Efterat de der udi 5 Dage havde holdt
 det Vagt, og borttaget alting, saa at intet var
 tilbage uden de 4re Bægge, begave de sig om-
 sider derfra igien. Den fangne Engellænder blev
 fra Malaga ført til Granada uden at have Fri-
 hed til at see nogen, som hand kunde betroe Om-
 sorg for sine Huussager. Man lovede vel, efter
 at Forhør var skeed, at gibe ham alting tilbage,
 men det bestoed kun udi de puure Løfter, saa at
 Manden derfor ved denne Opførsel blev bragt
 til Armod. Det var en Lykke at den Engellske

Gesandt gjorde sig Umage for hans Frelse: Thi
 ellers havde hand ikke sluppet med Livet derfra.
 Saasom Spanierne gjøre stort Bæsen af In-
 quisitores formedelst deres formeente Lærdom,
 saa bleve nogle af dem bestillede til at forhøre
 den Fangne. Martin blev vel bange for at dis-
 putere med saadanne hvs oplyfede Mænd: Men
 den Frygt varede ikke længe, saasom han i steden
 for den Lærdom, som hand ventede, fandt hos
 dem den tykkeste Vanfærdighed. Hvad som de
 blandt adskillige ringe Ting, lagde ham til Last,
 var hans Døbe Navn: Thi hand heedte Isac,
 og en af hans Sønner kaldtes Abraham; Det
 maatte derfor heede, at hand var en Jøde. De
 sagde, eders Families Navne ere jo alle af det
 gamle Testamente? Martin svarede dertil: I
 tale om mit Navn som er Isac og om min Søns
 Navn, som er Abraham. Men I tale ikke om
 en Son, som er død og var kalden Peder, og
 en anden, der endnu lever og heed Bernhard.
 Inquisiteuren sagde da, at de sidste vare Christ-
 ne Navne. Martin svarede, at de første vare
 ogsaa brugelige Navne blandt Christne: Tilmed
 fortsøer hand, vare hverken Abraham, Isac eller
 Jacob Jøder. Inquisiteuren sagde Ja: Jo vist
 vare de Jøder. Martin svarede, at de kunde ik-
 ke være Jøder, efterdi Jøderne have faaet det
 Navn af Juda en af Jacobs Sønner. Inquisiteu-
 ren raabte da: Hold din Mund. Jeg merker at
 du forstaaer det gamle Testamente alt for vel. Den
 fangne Martin blev derpaa dømt til at hudstryges,
 hvilket og offentlig skeede. Jeg forbliver &c.

Epistola 480.

Til 2c. 2c.

Der ere ingen Missioner skeede, hvoraf Jesuiter bryste sig meere end af den Japonesiske. Man maa og tilstaae, at intet har kundet opvække større Forundring end at see et saa hoffærdigt Folk, der udi Sindets Egenskab meenede at overgaae alle andre Nationer, i Hobetall ikke alleene at antage den Romerske Lærdom, men endogsaa at blive Martyrer af den samme. Nogle have vildet tilskrive saadant den Overeensstemmelse, som udi hellige Ceremonier, og udi Kirke-Regiment findes mellem den Japonesiske og Romerske Religion; Thi, da Jesuiterne først komme til Japan, merkede de, at Japoneserne stode under et Tohoved-Regiment, nemlig under en Cubo Sama eller Keyser, og under en Pave, som kaldes Dairy, at Landet var fuldt af Munke-Klostere og Eremiter, som plagede deres Legemer, at Templerne vare fulde af Helgenes Billeder, at blandt visse Secter GUD blev forestillet under 3 Personer, at de satte Lys for Billederne, at de betienede sig af Pillegrims Keyser, hvorved de meenede at erholde Syndernes Forladelse, og at de havde mange andre Bedtægter, hvilke ere saa overeensstemmende med de Romerske, at de eene synes at have ud-copieret

de andre. Men saadant kand aldeles ikke ansees som Aarsag til Japonesernes forunderlige Omvendelse; Evertimod de kunde derved heller bestyrkes udi deres gamle Troe. Andre have villet tilskrive saadant Francisci Xaverii, og andre Missionariers Mirakler: Men saasom man af utallige andre Exempler kand være forvissset om, at de af Romerske Historie-Skrivere ere opdigtede i Efter-Tiden, holder det Argument ey heller Stil. Man maa derfor leede efter andre Aarsager, som i mine Tanker ere disse: Europæerne vare, førend den første Mission skeede til Japan, lidet eller intet bekiendte udi samme Land. De første Missionarier anstillede sig som Helgene uden Lyde, foregivende, at de af pur Kiærlighed til Japoneserne havde underkastet sig de største Besværligheder for at viise dem Saeligheds Vey. Dette kunde ikke andet end opvække Medlidenhed og Taknemmelighed hos en saa ædelhiertig Nation; Heldst, saasom de indbildte sig, at alle andre Europæer vare ligesaa hellige som Jesuiterne stillede sig an at være. Mange af dem raisonnerede derfor saaledes; Det er ikke mueligt, at saadanne Mennecker kand have en falsk og vildfarende Troe. At saadant is har været den fornemste Aarsag til Japonesernes saa hastige Omvendelse, sees deraf, at, da de merkede af Portugisernes paafølgende Opførsel deres Levnet ikke at svare til deres Lærdom, og at de til Japon giordte Tog sigtede ikke saa meget til Religionens som til Handelens Forfrem-

melse, til at berige sig selv og at udsue Landet, vendede de Raaben om igien. En anden Aarsag hertil var Indbyggernes store Nysgierighed: Landet var tilforn opfyldt med Religions Secter, og enhver havde Frihed at raisonnere udi Troens Sager, og at løbe fra en Sect til en anden, hvorudover alle spidsede Dreene ved den nye Lærdom, som de første Missionarier prædikede. Den 3de Aarsag var den Fordeel, som de ventede af den Portugisiske Handel, hvorom Stæderne kjeppedes, og derfor flatterede de de Europæiske Lærere. Men, da man omsider merkede, at Portugiserne finge Gløden af Handelsdelen, blev den første Gver forvandlet til Koldsindighed. Dette tilstaae Roman Catholske Skribentere selv, skiont det maa heede, at disse forunderlige Omvendelser ere skeede ved Jesuiternes grundige Prædikener og Jærtegn. Den paafølgende Opstand og Religionens saa hastige Undergang er ikke mindre merkbar. Romerske Skribentere skyde Skylden paa Hollænderne, siggende, at de samme aabenbarede Jesuiternes farlige Anslag mod Regieringen, og de sigtede til intet uden at at bringe Japon under fremmed Nag, hvortil de brugte Religionen til Prætext. De foregive ogsaa, at Hollænderne, for ved Portugisernes Undergang at bane sig Vey til den Japonesiske Handel alleene, fornægtede Christendommen, og sagde: Vi ere ikke Christne, men Hollændere. Kæmpher tager dog deres Forsvar herudi, og siger, at hand ved noye Efter-

forskning har fundet, at Hollændernes Belien-
 delse alleene har været denne: Næmlig, at vor
 Christendom er langt anderledes end Portugiser-
 nes. Det er sikkerst herudi at forlade sig paa
 bemældte Kæmpher, som en upartisk Skribent.
 Hans Beretning om Aarsagen til den Romers-
 ke Religions Undergang udi Japon er denne.
 Da der var Anseelse til, at det heele Land vil-
 de blive Christelig, og 3 Konger allerede havde afs-
 færdiget Gesandter til Rom for at undertæste sig
 Pavens Lydighed, udkom mod all Formodning
 udi det Aar 1586 Befaling, at ingen under
 Pivs Straf maatte antage den Romerske Troe.
 Regenten, som udgav denne Forordning, var
 i Stand til at fuldbyrde den; Thi hand havde
 erhvervet sig et eenevolds Herredomme, og un-
 dertvunget de fleeste smaa Konger, som hand af
 Souveraine Herret havde giordt til Undersaats-
 tere: Jeg har viiset, at Japon forudm skod un-
 der et To-Hoved Regiment: Thi Kronens Felt-
 Herrer havde Tid efter anden anmasset sig den
 største Myndighed, saa at de rette Keyserer eller
 Dairys beholdte fast intet tilbage uden det pure
 Navn, og bleve anseede som ypperste Præster
 eller Paver, der alleene skulde have med Geists-
 lige Sager at bestille. Herforuden var Landet
 opfyldt med smaa Konger, som førte indbyrdes
 Krig med hinanden, og varede denne Tilstand
 indtil en Person af ringe Herkomst næmlig Fide
 Josi, eller som andre sige, Faxiba bemægtigede
 sig det høieste Regiment, indskrænkede Dairys
 Myn-

Myndighed, og undertvang de andre smaa Konger. Efterat hand havde erhvervet sig enevolds Magt, blev hand af Dairy eller den Geistlige Keyser givet det Navn af Taico Sama, Charlevoix siger Cambocondano, som hand siden forvandlede til Taico Sama. Jesuiterne afmale ham som en Tyran, og et Monstrum, men hans Regiment udviser, at hand har været en Mand af store Qualiteter. Denne Taico eller nye Keyser arbejdede strax paa at gibe sit Regiment, som tilforn havde vaaket, en bestandig Gyrtte. Hand merkede, at den christelige Troeskiont hand ingen Hader var deraf, ikke kunde indfores uden med stor Blods Udgydelse, efterdi de Japaniske Geistlige eller Bonzer, som havde stort Anhang, arbejdede paa at beskytte Landets gamle Troe. Hvad som meest bevægede ham til den strænge Forordning mod de Christne, var de da værende Missionariers Opførsel. Thi det gik til med dem, som med andre, hvilke i Begyndelsen giøre Profession af Ydmyghed, men omsider, naar de blive nogenledes faste i Saddelen, astage Masken, og anmasse sig uomsfrænkede Myndighed. Dertil henfaldt ogsaa denne Japaniske Mission. De fornemste Geistlige skiemmede sig ved at gaae til Fods. Deres Equipage var saa præstig, at de gabe Romerske Cardinaler lidet derudi efter. De vilde ikke vige for de største Mænd udi Landet. En vis Portugisisk Biskop mødte engang en Keyserlig Minister, som var Lem af det store Raad. Bis
kop?

Koppen blev erindret om, at holde stille paa
 Benen, og hilse samme Minister, hvortil alle
 reysende vare forbundne: Men hand foragtede
 saadan Erindring, og foer hastig frem, uden
 at lade see mindste Høflighed. Da Klagen der-
 over indkom for Keyseren optændtes hand til
 Vrede, og contribuerede denne Hændelse ikke
 lidet til at skærpe de Forsølgelser, som mod de
 Christne vare begyndte: Saadan Aarsag til
 Forsølgelse er rimeligere end den, som anføres
 af Charlevoix, og andre Roman Catholiske Skri-
 bentere, nemlig, at Keyseren havde i Sinde at
 lade sig dyrke som en Gud, men merkede, at
 hand saadant Forsæt ikke kunde fuldbyrde, hvis
 den christelige Religion blev den herskende udi Ja-
 pon, hvilket efter Anseelse let kunde see, efter-
 di man, kort for den store Forsølgelse begyndte,
 regnede hen ved 1800000 ombvendte Japoneser,
 og blant dem mange smaa Konger. Hvad som
 ellers bestyrkede Keyseren udi den fattede Ugunst
 mod de Christne var dette, at Missionarierne,
 uanseet de strænge Forbud, bleve ved at Cate-
 chisere, og kastede Franciscaner Munkene, som
 udi samme Forsæt komme fra de Philippiniske Øer,
 og udi Hovedstaden Meaco mod Keyserens stræn-
 ge Forbud byggede en Kirke, Olie udi Jlden.
 Til disse anførte Aarsager kand endelig lægges
 Handelens Tilstand. De Geistlige solgte Evans-
 gelium dyrt til de ombvendte Japoneser, og de
 andre Portugisiske Riobmænd udsuede Landet,
 og udforte deraf store Penge Summer, som man
 hol

holder for samme Aar at have beløbet sig til 300 Tønder Guld. Alt dette contribuerede til Religionens Undergang: Saa at Kiærlighed blev forvandlet til Had, og de paafølgende Forsølgelser skeede meer af Politik end af Religions Jæver: Endeligen, saasom Spanien og Portugal da vare foreenede sammen, og en Spansk Søemand havde den Uforsigtighed at viise paa et Landkort til nogle Japoneser, hvor vidt det Spanske Monarchie strakte sig: Næmlig, at der under befattedes heele Indien, en stor Deel af Europa og Africa, den fjerde Deel af Jorden nemlig America, og saadant kom Taico Sama for Drene, begyndte hand at frygte for sit eget Land, helst, saasom hand hordte, at Spanierne havde banet sig Vej til saadanne store Conqvetter ved deres Missionarier, som Spioner, hvilke vare skikkede til Japon for at sætte Splid mellem Indbyggerne, og at ophidse Undersaatterne mod Regieringen: Alt denne Mistanke ikke var ilde grundet, sees af den Complot, som nogle Aar derefter blev aabenbaret: Næmlig at Portugiserne arbejdede paa at forandre Regieringen udi Japon, og at de havde faaet en stor Mængde af Japoneser udi Ledtog med sig. Portugal skulde skikke Krigs-Skibe og Soldater, og de Christne Japoneser skulde paa samme Tid gjøre Opstand i Landet. Dette farlige Anslag blev aabenbaret af et Brev, som fandtes paa et Portugisisk Skib, som Hollænderne havde opbragt. Brevet blev strax sendt til Hovedstaden Maico,

og fuldte derpaa det strænge Forbud mod de Christne, som blev publiceret 1637; Da de hæftigste Forfølgelser ginge for sig, gjorde 40000 Christne Japoneser Opstand mod Regieringen, og søgte at forsvare sig til det yderste. De samme indsluttede sig udi en Fæstning, og som samme Fæstning ikke uden med stor Noie kunde bestormes, anholdt Keyseren om Undsætning af Hollænderne, som udi Handelen havde succederet Portugiserne, og havde faaet Frihed at nedsette sig udi Firando. Dette kunde Hollænderne ikke nægte Regieringen: Thi Handelens Directeur Kockebekker forsynede de belejrende med Canoner, hvor ved Fæstningen blev skudt i Grund, og henved 38000 Christne Japoneser bleve myrdede. Kæmpher drifter sig ikke til at undskylde denne Gierning: Udfaldet viiser at Hollænderne vunde ikke meget dermed, thi endskiønt den Japonske Handel dem tillades saa er de dog saaledes indskrænket, at gandske liden Fordeel derved habes. Thi den Skræll, som Regieringen blev indtagen af ved omtalte Sammenrottelse, har opvaft saadan Mistanke mod alle Europæer, at de ansee dem som Lande-Forstyrere: Hollænderne have vel siden haft Frihed at handle paa Landet: Men dem ere saadanne haarde Love foreskrevne, at de kand ansees som Fanger. De blive alle indsluttede paa en liden Ø ved Indgangen af Nogasaki, og derudi blive vogtede af tilforordnede Japoneser. De maa imidlertid, naar de der opholde sig, ikke hellig-

holde Søndagen, ikke nævne Jesu Navn, en heller synge og læse. Dog siger Kæmpfer, at de ikke tvinges til at træde paa Kaarset; Men at saadant alleene paalægges indfødde Japoneser. Det er med saadanne haarde Billkaar, at Handelen tillades Hollænderne, skiondt saa mange Byrder dem paalægges, at den bliver kun af meget liden Fordeel. Landet er saaledes efter mange Aars Uroeligheder og Blods Udgydelse blevet Hedenst igien. Dog vidner Kæmpfer, at i hans Tid endda fandtes nogle saa Christne Japoneser, hvilke veigrede sig ikke ved at opofre sig for den Christelige Religion, hvorvel de havde saa liden Kundskab derom, at de ikke kunde siges at have andet end det blotte Navn af Christne. Jeg haver paa andre Steder udi mine Skrifter vist, at Mennesker have underkastet sig Forfølgelser, Piinsler og Død for at besægle Religioner, hvorom de ikke have haft mindste idee. Men intet Land har derpaa givet flere Exempler end Japon, hvor Mænd, Qvinder og smaa Børn, alleene fordi de vare døbte ginge med Glæde til Døden, lode sig Kaarsfæste og intonnerede Lovsange paa Kaarset. Her har min Herre en kort Underretning om den Japonesiske Missions Begyndelse, Fremgang og Ende. Videre derom kand læses udi oftbemeldte Kæmpfer, hvilken maa confereres med andre Sribentere besynderlig med P. Charlevoix. Jeg forbliver &c.

Epistola 481.

Til 2c. 2c.

Sorgangen Dag, da jeg var udi et Selskab, hvorudi blandt andet blev talet om Biergenes Høide, sagde een, at Spidsen af Teneriffa var det høieste Bierg paa Jorden; Da jeg spurte, hvoraf hand det vidste, sagde hand sig at have læset det udi en gammel Rejse Beskrivelse. Jeg maatte da sige, at man af gamle Skrifter herudi intet Beviis fandt tage: Thi de ældste Mennesker have alleene af Dyes synet giettet sig dertil, saasom de ikke vare forsynede med Instrumenter, hvorved sikkere Observationer kunde gøres. Men siden, da man inventerede Quadranter, halve Circler og andre Geometriske Instrumenter, og Trigonometriske Udregninger, kunde man dømme med mere Visshed om Biergenes Høide: Men, hvor sikker end denne Maade er, soa har man dog af Erfarenhed merket, at man ofte derved besdrages, thi, jo høiere Bierget er, jo vanskeligere er det at vise dets perpendiculare Høide, og det (1.) formedelst Luftens Refraction, som forandrer sig efter Veyerligt og Aarets Tider, saa at Biergene synes en Tid høiere end en anden Tid. (2.) Efterdi man ved Foden af Bierget ikke finder slette Marke af den Storhed, at man dersfra fandt formere en lige Linie, som

som fandt tiene til Fundament for en Triangel. Men, da Barometer blev af Torricelli opfundet, har man betienet sig deraf som af det sikkerste Middel til at maale Biergenes Høyde. Grundvoldsden hertil er Luftens Tyngde: Hvilken formindskes og aftager jo høyere Stederne ere, saa at Mercurius udi Barometret nedstiger, paa Biergene hvor Luften mindst trykkes, og derimod opstiger paa lave Steder, hvor Atmosphæra er størst. Denne Maade at maale Biergenes Høyde paa, finder nu mest Bisald, og viises deraf, hvor meget de gamle udi deres Beregninger have vildfareet: Jeg forbliver ic.

Epistola 482.

Eil. 2c. 2c.

Det er mig kiert, at min Herre har fundet Behag udi det, som jeg har skrevet om Japon. Jeg har sagt, at man maa conferere Kæmpfer, Caron og andre Protestantiske Skribentere med de Romerske Missionariers Beretninger for at sættes i Stand til at domme med Upartiskhed derom: Kæmpfer foregiver, at Ursagen til Religionens Forfølgelse reusede sig af Jesuiternes Hofmod og Gierrighed. Charlevoix derimod, som har grundet sit vidtløftige Skrift paa Missionariernes Beretninger, skylder Skylden paa de Spaniske Augustiner, Franciscaner og Dominicaner Munke, hvilke siden komme fra de Phillipinske Øer til Japon, og ved deres Hidsighed fordærvede Jesuiternes Arbejde. Shi, som samme Munke ikke vidste at temporisere, og at gaae varligen til Verks, hvilket udi den da værende slibrige Tilstand var fornødent, saa bleve de eene med de andre skaarne over en Kam, og Europæerne bleve i Almindelighed anseede, som stive, traadsige, oprørske, Mennesker. Dette, sigte Jesuiterne, lagde Grundvold til den paafuldte store Forfølgelse, som siden forøgedes ved foromskrevne Hændelse. Adskillige Strids Skrifter komme da for Lyset, hvorudi de andre Munke søgte at sværte Jesuiteres

terne. Disse derimod bleve de andre derudi intet skyldige. De anførte blandt andet en Munkes Historie, hvorved de Europæiske Missioner giordes latterlige for mange Japoneser: Charlelevoix siger, at Historien er ved et Japonst Forhør, som holdtes af Biskoppen udi Japon, gjort beviiselig. En Spansk Munk disputerede med en Hollænder, som af en Hændelse var kommen til Japon, om Religionen. Munken søgte, at beviise den Romerske Religion af de Mirakler, som derved giordes, og, da Hollænderen sagde sig at tvile om Miraklernes Rigtighed, tilbød Munken sig strax at giøre hvilket Mirakel, som hans Modstander forlangede at see. Hollænderen tog ham paa Ordet, og bad at hand, som St. Peder, vilde gaae paa Vandet. Dette vedtog Munken, og en stor Mængde af Japoneser forsamlede sig for saadant at ansee. Men Udfaldet var dette, at Munken havde druknet, hvis man ikke havde kommet ham til Hielp. Denne latterlige Historie viiser at visse Romerske Lærere bilde sig ind, at være Mirakel-Magere, og at de ikke alle er Bedragere. Jeg forbliver ic.

Epistola 483.

Eil 20. 20.

Ingen Stad er udi større Udraab for Politeſſe end Paris, og er det fornemmelig af den Aarsag, at vor Ungdom did henſtræktes, men mig synes, at man confunderer Politeſſe og ziirlig Levemaade med Frækhed, og det man kalder Næſebiiſhed. Jeg for min Part fand ſige, at jeg ingen Steds har hort meer u-blue Tale. Jeg haver ogsaa blandt Middelslands Folk fundet Buthed, ſom jeg ofte har ſtødet mig over. De Tale Maader allez! og vous vous moqvés de moi og andre, ſom man ideliggen horer, fand ikke andet end ſkurre andre Nationer udi Drene. Jeg har ofte for Exempel, naar jeg har paa Bogladerne ſpurt efter en rar Bog, faaet det Svar: On le garde pour vous? Hvad Keenfærdighed angaaer da fand ingen Stad udi Europa, ſom mig er bekiendt, mindre bryste ſig deraf. Thi det er ikke rart blandt Middelslands Folk at ligge heele Ugen udi Genge, ſom ikke blive reede, og deres Priveter ere ſaaledes, at jeg blues ved at tale derom. Man ſeer der vel Folk af maadelig Stand Galonerede, og Lakeyer med Guldsviklede Strømper, men tillige med ſkidne Skjorter, ſom Hollandſke Matroſer undſee ſig ved at bære; Den Modeltie, ſom ſaa meget ziirer vore Nordiſke Fruentimmer, heeder

Der

der Impolitesse, og det, som der kaldes Ziirlig-
 hed, bestaaer i at sidde med Fodderne udi Kaars,
 at synge Viiser udi Selskab, og at bande: Thi
 ingen Stad har meer Forraad paa Eder. Mand
 og Kone sees fast aldrig sammen udi Visiter, saa
 at Parisiske Brude-Viiser burde saaledes være
 forfattede: Hvad Egteskab løser, maa ingen
 sammensøge. Dette sidste findes hos alle, sær
 hos Folk af høy Stand. Jeg vil til Slutning
 anføre dette Portrait, som en sindrig Autor gjør
 over en fornemme Herre, som vel kand passe sig
 paa en høy Stands-Person i Paris. Hand spils-
 ler, siger hand, aldrig Kort uden om Sondas-
 gen, og, naar nogen kræver ham Penge, und-
 skylder hand sig med sin Fri-Herres Titel. Naar
 man alt dette betragter, seer man, at hvad, som
 de Pariser kalde Politesse, er ikke andet end Fri-
 postighed, hvorved ofte Orden og Sømmelighed
 overtrædes. Jeg nægter ellers ikke dette Folks
 gode Qualiteter: Men holder ikke fornødent dem
 at opregne, saasom de selv ikke glemme at tale
 derom. Jeg forbliver ic.

Epistola 484.

Eil 20. 20.

Min Herre opmuntret mig til at continue-
 re min Kirke. Historie helst saasom in-
 tet af mine Skrifter har haft bedre De-
 bit: Men saadant Arbejde vilde udi denne min
 Alder blive mig for vanskeligt: Jeg haver ellers
 udi Fortalen af samme Historie tilkiendegivet an-
 dre Aarsager, hvi jeg har taget i Betænkning
 dermed at fortsæve. Jeg lader mig alleene nøye
 med at gjøre en og anden Anmærkning over de
 tvende trykte Tomer, som de kand føre sig til
 Nytte, der samme efter min Død agte igien at
 oplægge. Blandt deslige Anmærkninger er een
 af Bigtighed, som kand tiene til at corrigere
 det som gemeenligen anføres at have været før-
 ste Motiv til Lutheri Foretagende mod den Ro-
 merske Lærdom. Man finder hos de beste Au-
 tores derom saadan Beretning. Det var Skif,
 at, naar Afskad skulde tilkiendegives, at betro
 saadant til Augustiner Munke. Men denne
 Gang udvalte man Dominicaner dertil. Augu-
 stiner Munkene bare Fortrydelse derover, at man
 havde gaaet deres Orden forbi, og derfor faste-
 de deres Dyen paa Luther, hvilken Stupitz Or-
 denens General Vicarius opmuntrede til at prædi-
 ke mod Indulgeneer, hvorved Anledning gaves
 til den paafuldte store Reformation. Saaledes

tales der om Fra Paulo udi Historien af det Tridentiske Concilio, hvorudi andre Skribentere endogsaa Protestantiske have efterfuldt ham, og haver jeg selv derudi fuldt Strømmen. Men herud er at merke: Først, at bemeldte Fra Paulo siger alleene, at det var Skik at betro saadan Handel til Augustiner Munkene, hvoraf andre have giort den Conclusion, at det forarsagede Fortrydelse hos dem, efterdi Commissionen denne Gang blev given til andre, hvilket dog Historie-Skriveren ikke siger. Dernest seer man, at Cardinal Pallavicini, som frem for andre herudi bør staae til troende, efterdi det tiener til Forsvar af Reformationen, som hand ellers med sorteste Farve sværter, paastaaer dette at være en Bilsfarelse hos Fra Paulo, efterdi Afsads-Handelen ikke var betroet til nogen Munke-Orden i sær: Hvoraf følger, at det er en Digt at Augustiner Munkene besværgede sig over deres Forbigaaelse. Denne vigtige Anmerkning kand blandt andre udi det 3de Oplag af min Kirkes Historie indføres. Jeg forbliver ic.

Epistola 485.

Eil 20. 20.

Blandt alle Nationer paa Jorden, hvor
 nogen Historie høves, findes ingen stør-
 re Løgnere end Jøder, og er det merke-
 ligt, at de lyve alleene for at lyve; Thi deres
 Løgne sigte gemeenligen til intet uden at viise
 Prøver paa deres Uforstamthed udi at digte
 de meest vanskabte og u-rimelige Ting. Jeg
 vil ikke tale om de Herligheder som tillægges de-
 res Lærere, og om de Jærtegn, som de samme
 tilskrives, thi de slags Fictioner kand sigte til at
 gjøre deres Nation stor; Saadanne Løgne og
 vrægtige Fictioner findes ogsaa, om ikke i samme
 Grad udi vore Munkes-Kroniker. Men de fleeste
 Jødiske Løgne ere af anden Natur, og have al-
 deeles intet Sigte. De nu værende lærde Jø-
 der, som skamme sig ved de ældre Rabiners
 vanskabte Digte, stræbe at gjøre Allegoriske For-
 klaringer derover, sigende, at de maa ikke for-
 staaes efter Bogstaverne, og at der under ligge
 skjulte store og vigtige Sandheder: Men de fle-
 ste Fictioner ere saadanne, at de med ingen Kunst
 kand henføres til Allegorier. Jeg haver udi min
 Kirke-Historie derpaa anført adskillige Exempler.
 Og vil her kun til Beviis anføre tvende Fictio-
 ner, som findes i den Jødiske Talmud. Jeg
 maatte gierne spørge, hvad Fortlaring man kand
 give

giøre over efterfølgende Digt. Talmudifterne foregibe, at man har fundet det Sted, hvor Himmel og Jord grændse sammen. Rabba en Sonnesøn af Channa fortæller udi det Skrift kaldet Bava Bathra, at en Ismaelitisk Kiøbmand vilsede ham Stedet, og medens hand der gjorde sin Bon, hang hand sin Brød-Kurv ved Himmelens Bindue: Efterat Bonnen var endet, kunde hand ikke finde Brød-Kurven igien, Kiøbmanden gav da tilkiende, at saasom Firmamentet vels ter sig om, saa havde det ført Kurven med sig, og sagde at hand maatte bie paa samme Sted til den anden Dag, naar Binduet kom tilbage, da kunde hand faae sin Brød-Kurv igien. Over Rom findes udi det Skrift kaldet Perachim saadan Beskrivelse, at Staden haver 365 Gader, at udi hver Gade er 365 Palladser, til hvert Pallads 365 Trapper, og paa hver Trappe satte mange kostbare Steene, som man kand kiøbe heele Verden for, og udi et andet Skrift, at Rom er 300 Miile lang. Hvis de udi Allmin delighed havde sagt at Staden var saa stor som Maanen eller Jødeland, kunde man ansee det som en Auxelis. Men saasom de specificere Gader og Huuse og regne Trapperne derpaa, seer man at de har villet binde Folk de meest vanskabte Løgne paa Ermene. Jeg forbliver ic.

Epistola 486.

Til 2c. 2c.

Blandt alle de Bedtægter, som af Reyses Beskrivere antegnes, findes ingen selsomme mere end visse Ceremonier, som helligen i agttages blandt Indbyggerne paa Cap eller Det Africanste Forbjerg. Man seer deraf at intet er saa vanskabt, at man jo kand binde Menniskene det paa Ermene, og, at, naar en Ting først er kommen i Brug, bliver den anseet som en Pligt af Efterkommerne, og ingen drister sig til at eftersøge, hvorpaa den grunder sig. Jeg vil kun her anføre tvende saadanne Hotentottiske Bedtægter, som findes udi Colbens Reyses Beskrivelse. Naar en Mands Person har naaet en Alder af 8 eller 9 Aar lader man ham halv castre. Dette skeer udi en Præstes Overværelse, og troeligen af ham selv: saa at de Hotentottiske Præste have samme Forretning som Heste. Gilder hos os. Denne Lov er hos dem saa hellig, at den under Livs Straf ikke maa forsømmes. De holde for at Mændene derover gøres beqvemmere til Alfkoms Forfremmelse, og, naar nogen spørger dem, hvorpaa de grunde saadan Meening, sige de alleene, at deres Forfædre have havt samme Troe. En anden Bedtægt antegnes af samme Autor, som er ikke mindre selsom: Blandt Egteskabs Ceremonier er denne: Naar

Naar alting er færdig til Brude-Vielsen, giøre de nærværende en Kreds, som omringer Brudgommen, hvilken staaer midt derudi. Derpaa kommer Præsten hvilken piffer paa ham, og imodtager Brudgommen dette med stor Lindagt og Ærbsdiabed. Naar saadant er skeed, forretter hand det samme med Bruden, og derpaa lyser Belsigneise over dem begge. Man skulde vel af saadanne Bedtægter domme, at Hotentotter maatte være saa dumme som unælende Creature. Men man har dog merket, at de have god naturlig Forstand, og at de i agttage mange af de store Naturens Bud bedre end de polerede Europæer; hvorudover man intet andet lærer deraf, end at hvad under Navn af Religion eensgang først er antaget, bliver ofte anseet som en hellig Pligt. Jeg forbliver &c.

Epi-

Epistola 487.

Til xx. xx.

Blandt Mylord Shaftsburys Paradoxa findes dette, at den Forhaabning, som Menneskerne have om Belønning udi det andet Liv ikke kand consistere med en reen og fuldkommen Dyd. Monfr. Bayle har ogsaa givet Anledning til samme Lærdom, og i den henseende melder om en gammel Kierling, hvilken gif engang paa Gaden med en Fakkell udi den eene og en Spand Vand udi den anden Haand: Og, da man spurte hende, hvad saadant skulde betyde, sagde hun, sig med Faklen at ville sætte Ild paa Himmelen for at opbrænde den, og med den anden, at ville udslukke Helvede, paa det at Mennesker kunde øve Dyd uden Interesse, det er uden Frygt for Straf og uden Haab om Belønning. Mylord Shaftsburys har omstændigen udført denne Materie, og har adskillige umaget sig at igiendrive ham, og det ikke uden Aarsage, saasom af saadan Lærdom flyder dette, at en Christen og Mahomedaner ingen reen Dyd kand siges at øve, efterdi de grunde den paa Straf og Belønning efter Døden. Det fornemste Argument, som man betiener sig af, er dette, at, naar man betragter Mennesker saavidt som de ere Mennesker, det er alle ufuldkomne Creature, saa er det umueligt at fatte Dydens Øvelse uden

mind

mindste Henseende til Belønning, og at de, som
 bryste sig deraf, kand beskyldes for Hofmod, es-
 terdi de ligesom renoncere paa at være Mennis-
 sker. Det er i den Henseende, at man beleer de
 Stoiske Philosophi, efterdi de paastaae at øve
 Dyder alleene, fordi de ere Dyder, Epicuræer-
 ne, efterdi de dyrke GUD alleene, fordi hand
 er Dyrkelse værd. Man maae tilstaae, at den
 Stoiske Lærdom lugter af Hofmod, og fortienet
 at beles. Det er ogsaa troeligt, at Autor,
 som man søger at igiendrive, ikke drifter sig selv
 saadant at nægte. Men Spørgsmaalet kand al-
 leene blive, at, naar tvende Personer, en Stoi-
 cus, som ingen Belønning venter, og en Chris-
 sten, som haaber at vinde Himmerig derved, det
 er: at høste tusindfold Frugter af sit Arbejde,
 øve Dyd i lige Grad, om Dyd er ikke reener
 udi den forstes end udi den sidstes Øbelse. Dette
 Spørgsmaal behøvede at driftes for ret at igien-
 drive Shaftsbury's Lærdom. Jeg forbliver icke.

Epistola 488.

Til 2c. 2c.

Sor at stille den Begierlighed, som min Herre haver, at erhverve en tilstrækkelig Kundskab om de forunderlige Ting, som ere forefaldne udi de 2de forrige Seculis i Japon skikker jeg ham her Charlevoix, tilligemed Kæmpher og Caron. De gruelige Forfølgelser mod Jesuiterne og Japanske Christne ville maaskee præsse Taare ud af min Herres Øyen. De fand, maaskee, og forarsage, at hand vil ansee Japonelserne som de Blodgierrigste Tyranner, og endeligen give ham en slet Idée over Hollænderne, som beskoldes for at have fastet Olie udi Glden. Hvad Japonelserne angaaer, da er fast intet Folk fundet paa Jorden meer polered, meer medliden, og meer begierligt ester at udlede Sandhed. Min Herre vil vel hertil sige, hvorledes fand det overeenstemme med gruelige Forfølgelser, som de have øvet mod de Christne, med hvilke den Haardhed, som de Romerske Keyserer øvede udi Kirkens Begyndelse ikke fand lignes. Men herved er at merke, at udi Japonelsernes øvede Haardhed meenedes at være en Fornødenhed, og at Forfølgelserne derfor skeede af pure politiske Aarsager: Thi at de ikke foretoges af Had og Afstye for den Christelige Lærdom, sees af den u-hørlige og hastige Fremgang den i Begyn

gyndelsen havde: Historien viiser ogsaa, at de Japonesiske Keysere, som udgave de haardeste Forordninger mod de Christne, ingen onde Tanker havde om deres Religion. Tilstanden udi Japon var denne, at henved tvende Millioner af Indbyggerne havde antaget Troen, og ladet sig døbe, og, saasom Spanien og Portugal, der stedse blev ved at forsyne Landet med Missionarier, vare foreenede under et Hoved, reysede sig Mistanke, at saadant sigtede til at bringe Landet under det Spaniske Nag. Udi saadan Mistanke bleve Keyserne bestrækkede af en og anden Beretning, som derom indløb. Om saadanne Beretninger vare vel eller ilde grundede, kand med fuldkommen Visshed ikke siges; vist nok er det, at derudi syntes at være nogen Rimelighed, og at Keyserne derfor begyndte at ansee de Spaniske og Portugisiske Missionarier som de, der arbejdede paa at bane Veyen til at i verksætte saadant Anslag, og derfor søgte at hemme den Christelige Religions videre Fremgang. Men, vil man sige, kunde saadant ikke skee ved andre mildere Midler end ved saadanne gruelige Pinsler, hvilke øvedes ikke alleene mod Landets egne Indbyggere, men endogsaa mod Fremmede, ja mod Gesandtere selv, som de mod Folke-Retten lode henrette? Mon saadant kand have nogen Overeensstemmelse med den Politiske og Medlidenhed, som den Japoneske Nation tillægges? Men man kand dertil sige, at Regieringen dreves dertil af

vig

vigtige politiske Aarsager: Thi hvis en maadelig fremmed Krigsmagt havde været kommen til Japon paa den Tid da fast tvende Millioner af Gudbyggere havde antaget Christendommen, som de vare færdige med Liv og Blod at beskytte, og de samme havde foreenet sig med saadan fremmed Magt, vilde Regieringen have staaet i Fare for at blive kuldstøvet. Alt Kæyserne ellers betienede sig af usædvanlig Straf, forqaarsagede de omvendte Japoners Stubhed, som gik indtil Fortvivlelse, item Missionariernes Enthusiasmus, hvilken blev anseet som et Raserie; Thi endskiont de ved et strengt Forbud efter et andet under Livs Straf bleve forbudne at catechisere, fremturede de dog der udi, ja endskiont alle muelige Anstalter vare giorte for at hindre dem at komme paa Landet, indfunde de sig dog paa nye igien: Saadant ansaae Regieringen som en Foragt, og derfor meenede at kunde undskylde det Mord, som begiktes mod de Portugisiske Gesandtere, saasom, det skeede ikke uden efter foregaaende strænge Forbud. Alt saadant alleene skeede for Landets Sikkerhed, og ikke af Had enten til den Christelige Religion eller til Spanier og Portugiser, sees deraf, at da den strengeste Forordning Aar 1640 udgik, blev udtrykkeligen befalet ikke at foruroeligg Portugisiske Skibe udi Søen, men alleene dem som søgte Landet. Man maa vel forundresig over Missionariernes helst de sidstes Opsørsel, saasom de lode sig paa nye indfinde udi Landet,

alle

alleene for at lade sig myrde: De foregive at Japoneserne af saadanne frivillige Martyrer kunde fatte des hoyere Tanker om den Christelige Troe, da derimod Anledning gaves til usordeelagtige Tanker derover, efterdi de ansaae disse Troens Bekiendere, som fortvivlede Selv-Mordere: Og tilskreve Religionen det som den selv forbyder.

Jeg forbliver &c.

Epistola 489.

Lil 2c. 2c.

Saa som du nu haver naaet den Alder at du maa tænke paa din Forsfremmelse, og du adspørger mig, hvilken Vey du der til skal tage, og hvilke Studeringer du helst skal flaae dig til, da er mit Naad, at du studerer kun maadeligen, men beflitter dig heller paa ved smaa Tienester at erhverve dig Patroner; thi det er derved fornemmeligen, og ikke ved Videnskaber man bærer sig Vey til Forsfremmelse, og, hvis din Naturlige Lust til Studeringer er saa stor at du ikke kand holde dig derfra, da lad dig ikke merke med, at du veed, hvad som du veed: Thi Videnskab og Capacitet oppvækker Jalousie hos dine Medborgere, og hos dem, som kand befordre din Forsfremmelse, saa at, om de ikke driste sig til at nægte din Duelighed, saa glemmer de ikke at tale om dine Fejl, at gjøre dem større end de ere, ja at tillægge dig ogsaa dem, som du ikke haver. Det maa i saa Maade heede, at det er en duelig, men derhos en farlig Person: Troe mig, kiære Ven, ingen Characteer er meere fordeelig, end den, som giver Navn af et got Stæffel, eller som hos de Franke heeder un bon Home. Thi den, som har erhvervet det Navn, bæres af Folket frem paa Skuldrene til Værdighed: Da derimod mange udelukkes fra Embes-
der

der meest, fordi de ere meest beqvemme dertil. Herforuden flyder de fleeste Menniskers Lykke og Ulykke af uventelige Hændelser. Jeg haver udi et af mine Breve til 2c. 2c. viiset, hvorledes uventelige Hændelser ophøve Mennisker: Jeg vil her viise, hvorledes de samme kand nedtrykke dem. En synes at være lykkelig ved at have erhvervet en Patron, men, naar Patronen falder strækker Faldet sig og til hans uskyldige Clienter, saa at det, som synes at ville blive hans Lykke, bliver hans Uheld; Thi det gaaer ligesom med Samsøns Fald, hvorved den heele Bygning gik i Grund. En bliver sat udi en høy Post; men kand ikke komme videre frem, efterdi den, som haver næste Sæde for ham, er udi ingen Faveur. En Tiener er inderlig elsket af sin Herre; Men, saasom Herren ikke kand undvære ham, bliver hand stedse udi samme Tjeneste. Et Forsluis kand ofte blive eens Lykke ligesom en Lykke kand befordre et Uheld. Pigen udi Fabelen tabte sin Syenaal, og ved Esterleden fandt en ægte Perle. En anden finder paa Beyen en Diamant, og derudover af onde Mennisker, som faae Kundskab derom, bliver myrdet. Du vil maaskee her til svare: Hvad skal jeg da gjøre? Skal jeg slaae mig til Orkesløshed, og lade alting komme an paa Lykken: Det siger jeg ikke. Jeg raader dig at studere vil din egen Fornøvelse, dog saaledes, at du ikke graver dig ned udi Bøger: Men anvender din meeste Tid paa ved Opvartninger og smaa Tjenester at erhverve dig

Patroner. Jeg raader dig, at du ikke bryster dig af de Videnskaber, som du ved Læsning har faaet, og at du i sær ikke søger at distingvere dig ved Skrifter; Thi, hvis de ikke due, saa bliver du beleet, og, hvis de ere gode, saa opvække de dig derved kun Jaloufie: Thi Erfarenhed viser, at intet bliver meer criticeret end et Skrift, som fortienter at berømmes: Hvis endelig en saa stor Skrive-Syge overkommer dig, at du ikke kand twinge den, da forfat alleene Skrifter eller Vers dine Patroner til Berømmelse, og afmal deres Dyder baade dem, som de have og ikke have. Af saadant Arbejde kand ofte høstes gode Frugter, naar andre Hændelser ikke tilstøde. Man har i vor Tid seet Mænd ved smaa Berømmelses Vers dedicerede til Paver, Konger og Førster, at have erhvervet stor Velstand og Reputation, da derimod en Clericus, en Bayle og andre lærde af første Orden ved uendeligt Arbejde neppe have kundet vinde meere end Klæden og Føden. Jeg betiender at dette Raad, som jeg her giver dig, er meer politisk end Philosophisk, meer nyttigt end honnet. Du spørger mig i Fortroelighed om den nærmeste Vey til Forfremmelse: Hvorudover jeg opfører mig som en Medicus med en Patient, sættende Anstændighed og Philosophie til Side, og raadende til de Recepter og den Diæt, hvorved Sygdommen sikkerst kand cures. Jeg forbliver ic.

Epistola 490.

Til XC. XC.

Jeg haver udi min Underjordiske Reyse givet Afvisning paa tvende Nationer, hvoraf den ene bortdrev den meeste Tid med at sove, og den anden med at vaage, og at være udi idelig Bevægelse og Arbejde. Jeg har derhos viiset, at de første forretter ligesaa meget som de sidste, og deraf gjort denne Slutning, at man uden Føye beklager sig over Tidens Kortshed, saasom man haver Tid nok til Arbejde, hvis man vil tilside sætte unyttige Ting og alleene blive ved det, som er vigtigt og fornødent. En særdeles Delicatesse, som mig er medfødt, har givet mig Anledning at estertænke nøyere dette end mange andre Ting, og har jeg ved saadan Efterforskning fundet, at alting udi alle Stænder og Professioner kunde forrettes med den fjerde Deel af det Arbejde, som nu anvendes. Hvis Mynstring gjøres over hver Profession og Jdræt udi sær, og Fylde-Kalk skilles fra realitet, vil man finde, at dette mit paradox er ikke ilde grundet. Lader os først examinere Kirke Sager. Jeg haver ved anden Lejlighed viiset, at vi laborere af for mange Fest-Dage, at de samme stedse Multipliceres uden at de gamle give Plads til de nye, saa at, det synes, at, om Verden staaer længe, der ville blive saa Arbejds Dage

tilovers. Frugten deraf er, at Arbejdet hindres, og Devotionen slappes. Jeg siger Devotionen slappes: Thi ligesom man taber Appetit, naar man seer mange Retter paa Bordet, saa forkølnes og et Menneskes Andagt ved Overflod af Høytideligheder, ved mange og lange Prædikener, hvilke ikke høres med tilbørlig Attention om Formiddagen, efterdi man kand faae en anden lige saa lang at høre om Eftermiddagen, og saa fremdeeles den heele Uge igiennem. Dette forarsager at Lærerne ofte prædike enten for sovende Personer eller tomme Stole: Og ligesom Tilhørerne tabe Andagt til at høre, saa tabe og saa Lærerne Iver til deres Prædikeners Udarbejdelse: Ja deraf reyse sig ogsaa de mange extemporane Prædikener, de Repititioner og Tautologier, som høres udi mange Prædikener, saa at det er blevet til et Ordsprog, at Item hjælper og til Prædiken. Jeg siger dette ikke for at censurere Prædikantere; Thi Prædikeners Mængde forholder en slags Fornødenhed til saadant. En fornuftig Mand, med hvilken jeg nyeligen talte om den Materie, meenede, at Kirke Sangen vel kunde afkortes, og at det var nok een god Psalme blev sunget for, og en anden efter Prædiken, som brugeligt er blandt de fleeste Protestantske Meenigheder, i sær meenede hand at Evangelia ikke behøvedes at udsynges for Altaret. naar de siden tydeligen skulle læses, og forklares paa Prædike-Stolen. Jeg dristede mig vel ikke at bifalde denne Meening, skiont jeg med ham

maatte

maatte tilstaae at en andægtig Psalme kunde have samme Virkning, og at den lange Messen og Sang, som varer fast eengang saa længe som Prædiken i sig selv, kand forvolde at mange helst om Vinteren entholde sig fra Tienesten. Jeg vil ikke tale om andre Geistlige Orationer, særde, som skee ved Brude- Vielser. De samme kunde vel ligesom Liig-Prædikener afskaffes, eller i det ringeste gøres 3 fjerde Deele kortere. Det forunderligste herved er dette, at de fleeste Kiøbstæds Præste selv besværges sig over deres Arbejdsde, som betager dem deres Kræfter, og dog uden Nød ja imod Dyrighedens Anordning gjøre deres Taler saa lange. Det bliver for vidtiosftigt at opregne flere Geistlige Forretninger af samme Natur: Man seer af anførte, at to tredie Deele kunde afskortes, og dog alting kunde til Punkt og Prikke forrettes. Vende vi vore Øyen til Academier og høye Skoeler, da gives Materie til Munstring paa samme Maade: Thi de fleeste Ting, som der forhandles, bestaaer udi Præludier, Berømmelser og Gratulationer gemeenligen alle udi en og den samme Tone. En Invitation til en Grad, til en Tale at høre, eller til anden Academisk Forsamling, som kunde skee udi saa Linier, udføres udi heele store Ark. Panegyriske Orationer, som fast alle ere Monotonier vare undertiden 2 stive Timer, skiont ingen Materie er ubehageligere for Folk af god Smag, og kand jeg vidne, at jeg aldrig har hørt nogen at besværges sig over slige Talers Korthed: En

Disputatz fand ikke holdes uden foregaaende vidtløftig Tale; Hver Præses, hver Opponents og Respondens skal berømmes for deres Beltaalenshed, enskiont mange af dem sær de sidste ofte slet intet have sagt, men saadant lægges ingen til Last paa de høje Skoeler; Thi man fand efter vedtagen Skik lyve saa meget som man vil, naar Den Latinske Stil er kun god eller forsvarlig. Men dette Superfluum eller Overflod sees meest af de lærdes Skrifter. Alt tælle de samme er fast ligesaa umueligt som at tælle Stjernene paa Himmelen, og dog, siger en findrig Autor, naar man borttager alt hvad andre tilforn have skrevet, og som siden igien bliver opkaaget ville Bøgerne ikke blive flere end enhver Mands Stue Funde bierge dem alle. Titlerne ere nye, men Skrifterne i sig selv ere gamle, og er dette mærkværdigt, at de vidtløftigste Bøger indeholde de mindst magtpaaliggende Materier. Derom vil jeg intet videre melde for ikke at igientage hvad som jeg tilforn herom har skrevet. Jeg vil ogsaa af samme Aarsag forbigaa at melde om den GuldeKalk, som findes udi Kettergang, skiont der gives rigest Materie til Critique: Jeg vil kun sige dette, at et eeneste Tings Forhør fand komme en fornuftig Dommer til at sveede. Det gaaer hertil ligesom udi Medicinen, hvor Lægerne ikke finde deres Regning ved korte og compendieuse Curer: Procuratores arbejnde ved ufornødne Formaliteter og Vidtløftighed ofte at gjøre en Sag ti gange længer end den er. Og Skri
vers

verne maae det saa, at hvad som kand udføres paa et Aark, dertil maa bruges en heel Bog Paapier, hvorved de stridende Parter lige saa lidet finde deres Regning, som Patienter ved Docternes methodiske Curer. Man har ofte ønsket, at indskrænke disse Vidtøstigheder; Men, saasom Advocater, Dommere, Skrivere, Doctores, Apothekere næres derved, har saadant været, og formodentligen stedse vil blive inter pia desideria. Ved Hoff-standen findes ikke mindre Skyldskalk; Thi den meeste Tid bliver der bortdrevet med Ceremonier, Complimenter intet betydende lange Taler, Opbartninger, Titler og deslige andre Ting, hvorudi ingen Realitet er, saa at mangen Hoffmand, der ud af Arbejd gaaer træt til Sengs maa bekiende, at hand med alle sine Bevægelse intet har gjort, og sige hunc diem perdidit. Udi Stats Forretninger merkes samme Overflod, man har kun at examinere Manifeste, Freds-Tractater, Gesantskaber, Congresser, for at blive overbeviiset om, hvor lidet, naar u-nødvendigt Skyldskalk bliver frataget, der bliver tilbage. Mangen en Stats Congress varer heele Maaneder, og forhales med Præluudier og Ceremonier, førend man kand komme til Materien, hvorom skal handles, ja mangen en bliver reent spildt, og brudt over tvært for medelst en liden Uagtsomhed udi Stiil, udi Bogstaver og Characterer, saa at de stridende Parter, som begge inderligen ønske Fred maa for medelst saadanne broderier fortsætte Sjæntligheder.

derne. Betragte vi vort daglige Levnet, da finde vi der Ting af samme Bestaaffenhed. Jeg vil ikke tale om den Tid, som spildes paa Belslyst: Thi saadant er denne Materie ikke vedkommende, men alleene om den, som anvendes paa u-nødvendigt Arbejde, det er paa alarmodiske Visiter og Contravisiter, paa Nye-Mars Duster, hvorved intet meenes, paa Gratulationer og Condolencer, som intet andet Sigte have end en vedtagen Skik, paa vidtløstige Tilberedelser til Bryllupper, Barseler, Ligfærd ic., hvilke besværge saavel dem, der blive budne, som dem der byde. Alt saadant er ikke alleene Arbejde, men endogsaa besværligt Arbejde, skiont det sigter til slet intet, hvorsfore og alle fornuftige Folk ønske dets Afskaffelse, skiont forgieves, saasom det er en vedtagen Skik og Sædvane. Om man finder saadan Fylde-Kalk udi Krigs-Standen, veed jeg ikke, efterdi Krigsfolks Bedtægter ere mig ikke ret bekiendte. Det alleene har jeg af Erfarenhed merket, at man ofte fører Krig saa, at naar Fred sluttet, faaer hver af de stridende Parter sit tilbage igien. Hvad Krigs-Discipline og Exercitier angaaer, da synes adskillige af dem at være gandske uforholdne, Alexander Magnus, som var den største Mester i at indrette en disciplineret Krigs-Magt vilde ikke anderledes domme om vore nu brugelige Exercitier, naar hand saae at et Gevær ikke kunde flyttes fra Siden til Skuldrene, og fra Skuldrene udi Hønden uden efter Tacten og ved 3 aspassede Tempo. Jeg vil overlade

lade til gamle Krigsfolk at examinere andre Ting, som ere til Overflod, endogsaa udi denne Stand. Kort at sige: Man kand ligne Jorden ved et Menneskes Legem, som laborerer af formange Bædsker. En Nation beleer en anden, skjønt enhver af dem er befænged paa sin Maade. En Europæer kand for Ex: ikke bare sig for Latter, naar hand seer en Chineser at spiise efter Tactten, og en Chineser vil ikke med mindre Forundring see, hvorledes Europæer drikke Sundheds Skaale, og saaledes, at en kand raabe sig Hæs, før end hand faaer et lidet Glas udtømmet.

Jeg forbliver ic.

Epi-

Epistola 491.

Til 2c. 2c.

Jeg haver paa adskillige Steder udi mine Epistler viiset, hvor liden Tieneste man gjør Religionen med at opdigte Mirakler til dens Bestyrkelse. Thi saadant giver tilkiende, at man med grundige Argumenter ikke kand forsvare den Troe, som man belienner, og derfor trænger til slige ulovlige Midler. Og, som miraculeuse Historier meest findes udi den Romerske Kirke, kand blandt andet deraf viises Religionens Urigtighed. Almuen kand vel ved slige Midler styrkes udi en Troe til en vis Tid, indtil en Digt bliver aabenbaret, men, naar den eengang bliver lagt for Lynet, bliver det, som er opdigtet til Religionens Bestyrkelse, dens Svækkelse og Fald. Herpaa kand viises utallige Exempler; Men jeg vil alleene lade mig nøye med her at anføre et eeneste, som er heel merkeligt. En anseelig Polsk Herre nemlig Christophorus Radzevil, da hand udi Reformationens Begyndelse lod see stor Nidkærhed for den Romerske Religion, forærede Paven ham en Kiste fuld af Reliquier eller Helligdommer. Da dette rygtedes udi Polen lode sig nogle Munke indfinde med en, som de sagde var besat af den onde Aand, ombedende, at hand vilde laane dem

sam

samme Reliquier, hvorved de haabede, at den
 onde Aand kunde bortdrives. Dette bevilligede
 de hand dem. Da Reliquierne bleve førte udi
 Processionen, og, gelejdede af en stor Mængde
 de Mennsker, bleve applicerede paa den besat-
 te, foer den ureene Aand stray ud. Alle raabte
 da: Mirakel, og Radzevil blev derover bestyrket
 i sin Overtroe. Men, da hand nogle Dage
 derefter talede om disse Helligdommers Virk-
 ning, blev hand vaer, at en af hans Huus-Folk,
 som havde dem i Forvaring, smilede derved.
 Radzevil fortørnedes derover, og vilde vide Aarsa-
 gen til hans Latter. Da aabenbarede Perso-
 nen ham, at hand havde paa Beyer fra Rom
 tabt Esken, og, saasom hand frygtede at blive
 straffet derfor, da havde hand fyldet en anden
 Eske med allehaande slags smaa Been. Dette
 sagde hand, kunde hand ikke efterlade at til-
 kiende give for at bestride Overtroe. Radzevil
 lod derpaa adspørge Munkene, om de ikke hav-
 de flere, som vare besatte. De bragte ham
 strax en nye, hvilken hand lod bray pidske ind-
 til hand bekiendte, at det var et Munkes Paa-
 fund for at bestyrke den Romerske Troe: Men
 Virkningen var denne, at Radzevil forlod den
 Romerske Religion, og uden Tvivl blev esters-
 fuldt af mange andre. Man seer heraf at de
 som tænke at bestyrke en Troe enten ved opdig-
 tede Mirakler eller ved Argumenter, som ingen
 Stik holde, gjøre deres Troe ikkun mistænke
 dem

derved. Det er kun ugrundede Religioner, som trænge til saadanne Midler, og meener jeg at just dette, som de Roman Catholske anføre til Beviis paa deres Troes Rigtighed, nemlig Misraflernes Mængde, tiener heller til Beviis paa dens flette Grund. Jeg forbliver &c.

Epistola 492.

Sil 2c. 2c.

Jeg har forhen viiset, at Engelland har tilvejebragt tvende store Naturkyndige Mænd, som ikke alleene udi Studeringer have lignet hinanden men endogsaa udi Navn. Begge have udi naturlige Sager givet Anledning til de største Inventioner som man nu omstunder bryste sig af, og begge have haft Navn af Bacon: Saa det syntes, at den førstes Siæl har været forflyttet udi den sidste Legem: Det er vanskeligt at sige, paa hvilken af disse Bacones største Priis maa sættes. Dog har den første opvakt mest Forundring efterdi hand levede paa de Tider, da Jorden var nedstunken i yderste Vandkundighed, og dog har givet Anledning til de største Inventioner, som nu ere i Verksatte. Jeg vil her kun alleene mælde om Skude Pulvers Invention. Efter den almindelige Meening tilskrives saadan en Tydsk Munk ved Navn Barthold Schwartz udi det Aar 1320, da dog Roger Bacon fyrretyve Aar tilforn nemlig 1280. skriver om en Composition, som kand forarsage ligesaa stor Bragen som Jorden, og større Skin end som det naturlige Lys, ja at man ved saadant Middel kand ødelægge Krigshære og heele Stæder. Ellers er her tilgaaet ligesom med Magneten, at man i Begyndelsen alleene
 bes

betienede sig af dets Kraft til Tidsfordriv, saa at det synes ikke at have været, førend udi Begyndelse af det 14de Seculo, at man betienede sig af Krudet udi Krig først til Bøsser, og siden til Felt-Stykker, skiont ikke med den Virkning, som nu omstunder; Thi Stykkerne bestode af sammenhæftede Plader, hvor udi lagdes store Steene. Krudet var og anderledes tillavet, thi det bestod ikkun udi Pudder eller Støv, hvilket man siden lod gjøre til Frøe, for at give det desmeere Styrke: Dermed fyldte man først stobte Canoner, og nogen Tid derefter brugte man det i Frøet forarbejdede Krud ogsaa til Musketter. Man seer heraf Kundskab om Krudets Kraft Land tilskrives enten Roger Bacon eller Barthold Schwartz: Men at Efterkommerne allerførst have lært at anvende det til nu værende Brug.

Jeg forbliver ic.

Epi-

Epistola 493.

Til 2c. 2c.

Min Herre mælder udi sin sidste Skrivel-
 se at hand med Fortrydelse har læset
 en Fortale, som en har giort til et af
 de oversatte Franske Skue-Spill, saasom det
 synes, at samme Oversætter søger at bringe vo-
 re Originaler udi Mis-Credit; Thi hand siger,
 at vor Skue-Plads ikke fand vente at have no-
 gen Bestandighed eller Fremgang, hvis man
 drager de Touches Comœdier. Saasom jeg
 nu udi mine Epistler har givet mine Betænkning-
 ger over de fleeste nye Franske Skue-Spill, og
 denne Fortale fand sigte paa mig, forundrer min
 Herre sig over at jeg den ikke har besvaret. Men,
 hvis min Herre kiendte Oversætteren, og vidste,
 hvor ubeqvem hand er til at dømme om deslige
 Sager, vilde hand heller have forundret sig over,
 om jeg havde hvæsset min Pen derimod. Det er
 bleven en Mode hos os nu omstunder, at unge
 Personer optense sig til Dommere udi alle slags
 Materier, og med Dristighed decidere udi Saa-
 ger, hvorom de ikke have mindste Begreb. Men,
 saasom fornuftige Folk ansee og læse saadant ik-
 ke uden med Latter, saa bør denne Oversætters
 Critique ikke sætte mig udi ringeste Arbejde. Jeg
 vil derfor lade Personen og hans Arbejde være
 urørt, og alleene blive ved at give videre For-
 klæ

Klaring over det, som jeg om de nye Franske Stykker tilforn har skrevet. Man har merket af mine forrige Betænkninger, at jeg ikke arunder mine Domme paa min egen Skionsomhed alleene, endskiont fornuftige Folk holde mia for at kunde være Dommer udi slige Materier. Man har ogsaa merket, at en Patriotisk Zver ikke har drevet mig hertil: Thi jeg har stedse med Bærommelse talet om Molières Skue-Spill, iligemaade om visse andre gamle Stykker, som le Joueur, le Grandeur, le Legataire og nogle andre, som jeg sætter udi Classe med Molières bedste Comœdier, saa at det er hverken af Egenkierlighed eller af Patriotisk Zver at jeg med en slags Koldsindighed har talet om de nyere Franske Comœdier, udi hvilke Domme jeg har sunndet Bifald hos alle fornuftige gamle Folk udi Paris selv, og hørt dem klage over disse Tidens fordervede Smag udi Skue-Spill. For at viise at slige Klagemaal ikke ere ilde grundede, vil jeg til Overflod korteligen igiennemløbe nogle af de nye Stykker, som holdes for de beste: Blandt de Touches Comœdier holdes l'Irresolu eller den Vankelmødige at være hans Mesterstykke. Den samme er bleven forestillet paa vor Skue-Plads. Den da værende Theatre Mester sparede ingen Umag paa at dressere Acteurerne, at den vel kunde blive exeqveret. Der var ey heller noget paa Actionen at dadle: Men Udfaldet derpaa blev, at den heele Forsamling gif misfornøvet bort: Thi den heele Comœdie er fast ikke uden

een

een eeneste lang Scene, hvorudi forestilles en ustadig Person, der nu vil gifte sig med den ene Søster, nu med den anden og nu igien med deres Moder. Derudi sees ingen Historie, ingen Denovement og ingen Gelsst. Det eeneste, som udi den heele Comœdie kand have Navn af jeu de Theatre, er, naar hand fatter i Sinde at være Raads-Herre. Dette bliver saaledes udført, at i samme Dyeblif, som hand fatter det Forsæt, indkommer en Tiener, som en Deus à Machina, med en Raads-Herres Klædning, som hand ifører sig, førend hand kommer udi Standsen, og som man strax tager af ham igien; Saa at dette elændige Bonfonnerie, hvorved Autor søger at bøde paa Stykkets Mavehed, sigter til slet intet. Man kand see igiennem Fingre med Molières Feyl, efterdi saa mange Artigheder bøde derpaa. Men her ikke; Thi her sees intet, som kand fortiene Navn af et Skue-Spill. Den Vankelmødiges Characterer er ey heller ret udført: Thi Sindets Forandring forarsages ofte af Ting, som kand gjøre den allerstandhaftigste Person kaaldsindig, saasom Julies flygtige og naragtige Dypførsel, og Moderens aabenbare og grove Coquetterie. De, som have den nye Modiske Smag udi Skue-Spill, laste dette udi de gamle, at Charactererne ere formeget outre-rede: Men udi de fleeste nye Stykker ere Hoved-Charactererne ikke de samme, som udi Titlerne foregives. Ingen kand kaldes ustadig eller vankelmodig, som af foregaaende vigtige Aarsa-

ger staaer fra sit Forsæt. Her maa være Sindets Forandring uden Aarsag for at forestille en Bankeimodiges Character, og hvad kand være vigtigere Aarsag end at høre et Fruentimmer, som man agter at forbinde sig med, at giøre hæfne og uanstændige Elskovs Erklæringer. En Bonde vilde jo selv blive kaaldsindig, og ækles ved en Bonde-Pige, naar hun strax udi første Samtale sagde, at hun brændte af Kierlighed til ham: Og kunde hand i saa Maader ikke lafses for Ustadighed, om hans Tid blev forvandledd til Jis, og langt mindre en høy Stands Person. Jeg skulde meene at udi det Skue-Spill, som kaldes den Bægelsindede og findes blandt vore Originaler, Characteren er bedre udført: Thi derudi viises Sindets Forandring enten uden ingen eller uden nogen vigtig Aarsag: Jeg meener ogsaa at Stykket ligner en Comædie; Thi den bægelsindede Person giver Anledning til en Historie, og til en Bildfarelse, som varer det heele Stykke igiennem, indtil den ved et anseeligt Denovement aabenbares. Men Ulykken er at det eene er skrevet udi løs Dansk Stil, og det andet udi afpassede Franske Vers. Skal dette være de Touches Mesterstykke, kand man let giette sig til, hvad man bør domme om hans øvrige Skue-Spill. De, som finde saa stor Smag udi de nye Franske Stykker, have længe ønsket at see paa vor Skue-Plads la Mere Confidente eller den fortroelige Moder. Samme Stykke har vel fundet meere Behag, skiont derudi
intet

intet findes, som kand sætte Tilskuere udi mindste Bevægelse; Thi Indholdet udi den heele Comædie er, at en Moder stiller sig fortroelig an mod sin Datter for at faae hendes Tanker og Forsæt at vide. Ingen Materie kand være mindre rar og meere tør. Hvorudover for at give Comædien noget Liv, man har indført tvende theatraliske Personer; Næmlig en Bonde og en gammel Frier, af hvilke den første aabenbarer for begge Parter, hvad hand har hørt, og spiller sin Kulle vel nok. Den gamle Frier derimod forestilles udi de første Acter som en Erketæsse, som en, der nyeligen er falden ned af Maanen, som hverken har Maal eller Mæle, og som allidrive Spot med uden at hand selv kand merke det: Men udi den sidste Act bliver hand u naturligen forbandlet til en fornuftig veltalende Herre. Saadanne Fejl findes ikke udi nogen af Molieres Comædier, og, om de end fandtes, saa maatte dermed igiennem Fingre sees formedelst andre Herligheder. Men her kand deslige Hovedfejl ingen Qvarteer gibes, naar de findes hos Autores, som foregibe sig at reformere det gamle Theatrum: Thi her fattes baade Ordentlighed og Comiss Geist. Det er derover, at man maa sælde mildere Dom over det Stykke, som fører Titel af Livet er en Drom (la vie est un songe) efterdi derudi sees en sammenhængende Historie, som udi den forlorne Son, og indeholder nogle Comiske Scener, som ere behagelige. Men derom kand ved anden Lejlighed videre tales. Jeg forbliver ic.

Epi-

Epistola 494.

Til x. x.

Jeg har læset det mig tilskickede Skrift om Menniskets ubillige Forhold og Opførsel imod uskyldige Dyr, og dets Utaknemmelighed mod dem, som have beviiset store Tjenester. Jeg seer at Autor derudi har afmalet saadant Forhold med sorteste Farve, og betient sig af alle de Argumenter, som af andre have været anførte. Men, saasom jeg intet Nytt derudi finder, bliver jeg ved mit forhen fattede Forsæt, nemlig her udi at gaae en Middels-Bev, saaledes, at jeg laster ikke uden dem, der alleene af Raadhed for Tidsfordriv pine og plage uskyldige Dyr, og derimod seer igiennem Fingre med dem, som til Føde slagte tamme, og for deres egen Sikkerhed omkomme vilde og skadelige Dyr. Hvad, som har bevæget mig til at fatte saadant Principium, har jeg ved anden Leylighed tilkiendegivet, hvorfor jeg herom intet videre vil mælde. Det er i den Henseende, at jeg tager ikke i Betænkning at æde enten Dyr eller Kalve-Kiød, eller anden Spiise, som haves af uskyldige Creature, saasom udi saadant Offer er en slags Fornodenhed. Det er ogsaa udi samme Henseende, at jeg gjør mig ingen Samvittighed af at jage efter Fluer og andet Utøy, efterdi de incommodere, og ligesom erklære mig offentlig Krig. Det

te alleene holder jeg for at Executionen maa skee paa den korteste og Lemfældigste Maade. Thi et er at skyde en Fugl ihjel, et andet er at mar- tre den langsom, eller, som en vis Keyser, at prikke dens Dyne først ud, hvorved man lader see Prøve paa et haart og blodgierrigt Hierte. Jeg holder ogsaa for at visse Creature, sær Hæ- ste og Hunde, som ved lang Tieneste og Troe- skab have signaliseret sig, ikke uden Estertale udi deres Alderdom bør forlades, og derfor heller berømmer end beleer dem, der lade see Taknem- melighed mod saadanne Creature. Jeg laster derfor ikke den store Macedoniske Konge, efterdi hand oprettede et Monument for sin Hest Buce- phalo. Jeg dommer og ikke anderledes om Rein- hold Roses Testament, hvorved blev beskikket, at hans troe Hest, som hand havde betient sig af udi adskillige Feltslag, skulde gives en Pen- sion tilligemed Frihed fra Arbejde, og en Eng til Græsaang. Historien viiser ellers adskillige andre Exempler herpaa, hvoraf nogle ere vel- grundede, saasom de viise Prøve paa Taknem- melighed. Andre derimod ere latterlige. Blandt de sidste kand regnes Keyser Caligulæ Gierning. Samme Keyser lod og oprette et Marmor Val- lads for en Hest, og tillagde den en Førstelig Under- holdning. Dermed lod hand sig end ikke noye, hand vilde beskikke samme Hest til Romersk Con- sul, og give ham Rang udi det store Raad. Med saadan Høytid var Hesten ikke tient; thi den vii- ser heller Prøve paa Raserie, med mindre man

vil holde for at Gierningen skeede alleene for at Drive Spot med Senatet, hvoraf denne Keyser var en svoren Fiende: Man kand domme lidt mildere sm det Testament som Madame de Puis gjorde til sin Kat. Ved samme Testament blev Katten tillagt en Pension og anordnet, at man til den skulde aflægge ugentlige Visiter. Det var fornemmelig i Henseende til det sidste, at Testamenter af Dommerne blev underkiendt, og at Katten tabte sin Process. Slige Testamenter ere lige saa daarlige som visse andre ere opbyggelige, og tilkiendegive Taknemmelighed mod troe Creature, som have beviiset deres Herres Tjenester. Derfor seer man at samme Testamenter ere blevne kiendte goldige, ligesom visse Herrer ere formedelst deres Utaknemmelighed mod slige Creature enten blevne straffede, eller tilholdte at underholde dem i Alderdommen: Thi hvad kand være større Probe paa et Menniskets haarede Gemyt end efter mange Aars Tjeneste at fordomme en gammel Hest som ofte har reddet ens Liv, til en Mølle, item at sætte en troe Hund udi en Lænke, eller at skyde ham ihjel, naar den for medelst Alderdom ingen videre Tjeneste kand gjøre. Jeg forbliver ic.

Epistola 495.

Lil ꝛ. ꝛ.

Jeg gav udi min sidste Skrivelse Marsagen tilkiende, hvi man bør holde nøyere Munstring over de nye Skue. Spill, efterdi vore Tiders Autores foregive sig at reformere det gamle Theatrum, og at rette de Fevl som derudi findes. Jeg har og tilligemed viiset, at deres Stykker derover ere blevne saa mavre, at de fast ingen Anseelse have af Comœdier, men alleene af nogle tørre Samtaler, som ere deelte udi Acter og Scener. De nu værende Comœdie-Skrivere tilstaae vel, at de gamle Stykker ere meere frugtbare paa Skiemt og Geist, men de siige, at de nye ere meere ordentlige og anstændige. Naar man nu viiser, at udi de sidste fates baade Formen og Materien, saa at det eene ikke kand bøde paa det andet, falder den heele Bygning. Jeg haver til Beviis herpaa examineret visse saa kaldne Mesterstykker udi det nye Theatro, og meener det at være nok, såasom deraf kand dømmes om de andre Skue. Spill, som ere udi mindre Anseelse. Jeg haver og af samme Marsag sagt, at man maa see igiennens Singre med de Fevl, som findes udi nogle af de nye Stykker, efterdi Materien derudi kand nogenledes bøde paa Formen, og holdet for at man meget vel paa vor Skue. Plads kunde bea-

tiene sig af dette Stykke, som fører Navn af Livet er en Drøm, efterdi samme Stykke befatter en behagelig og velsammenhængende Historie, ligesom den forlorne Søn, og nogle faa andre, og derforuden ved nogle lystige Scener gøres levende og behagelige; Thi hvad Formen udi den heroiske Comædie angaaer, da er den meget uordentlig, saa at Stykket derfor ikke fortjener den Priis, som gemeenligen derpaa sættes. Historien er denne: En Konge, forskrækket af en Spaadom, at hans Søn skulde blive Riget til Ulykke og Fordærvelse, lader Sønnen strax efter Fodselen indspærre: Efter at hand saaledes henved 20 Aar har været indsluttet, og imidlertid ingen har seet eller talet med ham uden en dertil bestykket Hoffmester eller Opbarter, begyndte Faderen omsider at fortryde paa sin Gierning, og besluttede at lade Sønnen komme for Lyset. Dette bliver i verksat saaledes, at man indgiver ham en Dvale-Drif, og, medens hand ligger i Dvale, ifører ham Kongelige Klæder, og lader ham føre til Slottet gelejdet af en stor mængde Opbartere, som ydmyge sig for ham som deres Arve-Prinds. Efterat Prindsen har faaet Aarsagen til sit langvarige Fængsel at vide, optændes hand til Brede, og truer med Havn, og endskjønt ham bliver sagt at Faderen alleene af Kierlighed til Undersaatterne har foretaget saadan Gierning, bliver hand dog ved at true, saa at Faderen udaf saadan Opførsel dommer, at Spaadommen kand være vel grundet, og derpaa

lader

lader ham indgive en nye Dvale-Drik, og meedens hand endda ligger uden Følelse, isører ham de forrige Sanae-Klæder igien. Saa at, da hand vaagner, finder hand sig udi forrige elendige Stand igien, og henfører den Herlighed, som hand nylig havde været udi, til en Drøm. Men kort derefter kommer nogle bevæbnede Mænd slæbende hans Fader Kongen med sig, som de udi Krig havde fanget, og lode ham vide at det heele Rige var udi Gævær for at sætte Prindsen paa Thronen. Derpaa bliver holden en Samtale mellem Sønnen og Faderen, og er endeligen Udfaldet dette, at Kongen staaer fra Regieringen, hvilken Sønnen efter nogle Complimenter antager. Udi denne Comoedie er alting uordentligt fra Begyndelsen til Enden; saa at man kunde tænke, at den havde samme Sigte som Ulysses von Ithaca; thi der udi iagttages hverken Nimmelighed eller Morale. Den støder an mod Nimmelighed. Thi hvad kand være meere selsomt end at see i en Haandvæending et heelt Rige bragt udi Harnisk, og store Krigs-Hære paa Beenene, og hvad kand være meer unaturligt end at see den fangne Prinds, der udi 20 Aar fast intet Menniske havde seet at opføre sig ved første Befrielse som en gammel Hof-Mand. Videre: Det er forargeligt at see Undersaatter at giøre Opstand mod deres Konge, der havde ladet see større Kierlighed mod dem end mod sin egen Son, og at fængsle en Regent formedelst en heroisk Gierning. Endeligen er det uanstændigt

digte at Sønnen antager Regjeringen, og reducerer sin Fader til privat Stand. Saaledes isagttages Reglerne udi dette berømte Skue-Spil, hvilket jeg dog ikke forlaster, efterdi det besætter en sammenhængende Historie og nogle artige Scenes, men sætter meer Priis derpaa end paa de Touches og andre nye Comoedie-Skriveres Mester-Stykker, som bestaae alleene udi nogle tørre Samtaler, og som af intet Land recommanderes uden af Stilen og Poësen. Det er i den Henseende, at man ogsaa seer iziennens Fingre med det gamle Italienske Theaters Uordentligheder, efterdi man derudi overalt finder Scener fulde af Salt og Geist, som bøde paa Feylene. Jeg dømmes her udi ligesom om den nye fordervede Smag udi Musiquen, hvorom jeg ved anden Lejlighed har talet. Jeg forbliver ic.

Epi-

Epistola 496.

Til 2c. 2c.

Efter forlangende skikker jeg min Herre den nyeligen afdøde Georgii Retsuhcs Liv og Levnets Historie. Den kunde have været vidtløftigere udført, hvis jeg efter en stor Deel andre Skribenteres Exempel havde villet anføre umagtpaaliggende Ting: Men jeg holder mig alleene til det, som er merkværdigt, og som kand interessere en Læser, hvilket min Herre seer af efterfølgende førte Forfatning.

Georgii Retsuhcs Liv og Levnet.

Georgius Retsuhcs er fød udi Slagelse den 2den Januarii styly novi udi det Aar 1682. Saaledes er Mars-Tallet anført udi Kirke-Bogen, som dog ikke er overeensstemmende med det Datum, som findes udi hans Almanak. Hvo den afdøde Mands Fader har været kand ingen sige. Man kand alleene slutte, at hand har været en skikkelig og moralisered Mand, efterdi hand af Modestie ey har villet at hans Navn skulle være bekiendt, men har villet passere for Anonymus, hvorudi hand har fuldt brave Arbejderes, Kunstneres og Skribenteres Godspor. Men

Mon

Moderen derpaa var heel bekiendt; Thi hun kaldtes Mette Claus-datter, og var Kielder-Pige hos Theodorus Mortensen udi Corsøer. Udi hvilken Tieneste hun førte sig saaledes op, at hun i Duelighed ingen Kielder-Pige udi hendes Tid eftergav. Slagelse Bye fand saaledes tilegne sig denne afdøde Mand. Men ligesom fordum adskillige Græske Stæder have tvistet om Homeri Fødsel, saasom enhver af dem tilegnede sig den Ære at være samme store Poëts Føde-Stad, saa have ogsaa her tvende andre Naboe-Stæder nemlig Corsøer og Callundborg villet disputere Slagelse saadan Ære. De nægte vel ikke Stædet, hvor hand var fød; Men de betiene sig af andre Beviisligheder for at svække Slagelses Paaastand. Corsøer foregiver, at Barnet er undfanget udi Corsøer, og med uimodsigelige Argumenter beviiser, at Moderen lavede til Barsel da hun som Kielder-Pige tjenede udi samme Stad. Man maa derfor, siger man, regne Barnets Existence fra den Tid det begyndte at dannes udi Moders Liv med mindre man vil sige, at det var et non ens, førend det blev bragt til Verden, hvilken Meening er urimelig: Callundborg derimod grunder sin Ret paa Barnets Opdragelse, viisende at Moderen strax efter Fødselen tjenede som Amme udi Callundborg, hvor hen hun bragte Barnet med sig; saasom nu Optugtelsen udi de spæde Aar sætte den Guld og Skif paa Børn, som de siden stedsse, beholde, saa meener den sidste Stad ufors-

gribeligen, at den berømmelig Retsuhcs maa holdes for dens rette Bys Barn. Jeg drifter mig ikke at affige nogen Dom herudi, endeel, efterdi Twistigheden udi sig selv er vanskelig, endeel ogsaa, efterdi jeg ikke vil opvække mig flere Siender end dem, som jeg tilforn har haft udi bemeldte 3de Stæder. Man veed, hvilken Bevægelse saadan Twistighed har opvakt mellem nogle Nederlandske Stæder angaaende Erasmus Roterodamus, eftersom en af samme Stæder har grundet sin Ret paa samme store Mands Fødsel, en anden paa hans Undfangelse og den tredie paa hans Opdragelse. Twistigheden er af samme Vanskelighed som denne, og derfor endnu ikke er bilagt. Jeg burte efter nye Historiske Regler opholde mig lidt længer udi denne vigtige Materie: Men for at være kort, vil jeg nu strax gaae videre frem, og træde til Barnets Daab, og finder jeg da, at det har været baaret af en fornemme Borger-Kone ved Navn Maren Hans-Datter, og at Fadderne have været tvende Bryggere, nemlig, Niels Olsen og Jesper Jespersen, som for rum Tid ere hensovne, saa at de brygge nu ikke i Jordiske Kiedle meere. Samme Dag, som Barnet blev døbt, var en sterck Taage, som siden forvandledes til en saadan Storm, at Beverhanen paa Jesper Jespersens Huus krummede sig. Ved Aftenen fik man derforuden en bedrøvelig Tidende fra Kiøbenhavn, at Raadmandens tvende Sønner vare blevne rejicerede til Attestatz. Alt dette bragte Moderen udi Be-

Fymring om Barnets forestaaende Uheld: Thi
 hun var sterk og vel grundet udi sin Troe, hvile-
 ket hendes Fiender selv maatte tilstaae, og ders-
 for ikke saa noye burde have sværtet hende for en
 og anden Feil, estertænkende at en sterk Ortho-
 doxie bøder tilstræffeligen paa alting. Man
 finder dog ikke, at disse Hændelser have været ge-
 leydet af nogen synderlig Uheld. Evert imod
 Moderen kom nogle Aar derefter udi en slags
 Velstand, og blev giftet med en bemidlet
 Mand, hvilken tog sig den unge Georg an
 som sit eget Barn, helst, saasom hun for-
 medelst visse Aarsager var og stedse blev ufrugt-
 sommelig til hendes Døds Dag. Da Dreng-
 en var bleven 13 Aar gammel, besluttede Fa-
 deren at lade ham sætte til et Handverk: Og
 efter at hand noye havde udstuderet den unge
 Georgs Egenkab og naturlige Beqvemhed, og
 merket at hand havde meest Lyst og Beqvemhed
 til Skoemagerie, skaffede hand ham Tjeneste hos
 Skoemagerens Oldermann: Udgangen viiser,
 at Stiffaderen derudi dømte ret; Thi Georg
 blev en af de habileste Skoemagere, som Cal-
 lundborg kand bryste sig af. Gid andre vilde
 følge denne skionsomme Stiffaders Exempel i at
 efterforske deres Børn naturlige Egenkabe, for-
 end de beskikke dem til visse Professioner: Thi det
 er saadanne Examiners Forsømmelse man maa til-
 skrive de mange u-duelige Embeds-Mænd, som
 overalt findes. Herover kunde gøres mange
 vigtige Betænkninger; Men jeg for ikke at be-
 skyldes

skyldes for Bidtløstighed nøye holde mig ved Mans
dens Historie, og finder jeg da, at paa den sam-
me Dag, som vor Georg blev sat udi Tieneste
hos Skoemagerens Oldermænd bleve 3 Skibe
seede, som passerede forbi Callundborg, item at
en af Raadmændene begav sig til Koeskilde,
hvor hand opholdt sig udi en heel Uge, forend
hand reysede tilbage igien. Der blev meget om-
spurt, hvortil dette Erinde sigtede: Nogle mee-
ne, at Reisen skeede alleene for at besøge hans
Svoger: Andre, at hans Erinde var at slutte
en Kjøbe-Contract: Men det eene med det an-
det bestod ikkun udi pure Gisninger. Ved hans
Tilbagekomst berettede hand, at Mynstring over
Krigsfolket samme Uge holdtes uden for Kjøben-
havn, og at 2de Hollandske Kjøbmænds Skibe
laae paa Rheden, som agtede sig til Øster-Søen,
item andet, hvilket jeg vil forbigaae; saasom
det er af mindre Bigtighed, og begive mig til
Historien igien. Vor unge Georg distingvere-
de sig strax udi sin nye Tieneste med særdeles Flid
og Arbejde, saa at der ginge heele Dage og un-
dertiden Uger forbi, at hand ikke fik et Slag af
sin Mester: Ja Oldermænden fattede saadan Kier-
lighed til ham, at hand et Aar for Tiden beslut-
tede at gjøre ham til Svend. Men Drengen
selv veigrede sig derved, saasom hand for at gaae
ordentligen frem, vilde først udi 7 Aar tiene som
Dreng, efterfølgende derudi sin kiære Moders
Fodspor, hvilken i agt tog saadan Orden, og gif
gradviis frem i Verden; Thi, efter at hun en

tilstrækkelig Tid havde været Jomfrue, og forsøgt Verden udi den Stand, tienede hun siden 3 samfælde Aar for Almene, og endeligen efter saadan Tids-Forsløb blev Matrone. Gid andre vilde efterfølge saadant Exempel, og gaae gradviis frem til Forsfremmelse. Men de fleeste desværre tage saadan Orden ikke i Aagt; men springe paa eensgang lige fra nederst til øverst, uden ret at have forsøgt Verden, og viiset Prøver udi hver Klasse paa deres Duellighed. Det var i den Henseende, og uden Tvivl efter Moderens Forskning, at Drengen ikke vilde haste med sin Forsfremmelse fra Lære-Dreng til Svend; men vilde oppebie de Aar, som efter Laugs-Artiklerne ere forskrevne. Meedens hand var Svend, fattede hand Kierlighed til Oldermændens ældste Datter, paa hvilken hand af Faderen fik Løfte, naar hand havde udtient. Denne Forhandling og lange Opsættelse var vel håard at fordye, dog skikkede hand sig taalmodigen derudi, og mestendeels oppebiede den foreskrevne Tid, saa at Jomfruen kom ikke over 6 Uger for tilig. Endeligen blev hand Mester, efterat hand havde gjort sit Mesterstykke, som ingen kunde dadle, og derpaa blev med sædvanlig Cereemonie viet til Jomfruen, med hvilken hand avlede mange Børn, som dog alle døde, førend Forældrene, undtagen den ældste Søn Jacob, hvilken succederede ham udi Embedet. Det var ved hans Antagelse som Mester udi Lauget, at hand gav sig det Navn af Retluhs, hvoraf hand udi Hi-

storien er bekiendt: Thi man kaldede ham tilforn
 kun slet og ret Jørgen. Hand havde selv i Sin-
 de at lade sig kalde von Retsuhes, ikke af nogen
 Hovmod; men alleene, efterdi hand havde mer-
 ket, at man ved fremmede og glimrende Navne
 fandt erhverve sig Anseelse og Fordeel. Men hans
 Sviger-Fader, som var en sterk Patriot, sat sig
 med Hænder og Fødder derimod, saa at Ret-
 suhes derfor stoed fra sit Forsæt, og det maat-
 te til hans Undskyldning heede, at hans Hustrue
 var af Qvinde-Forsængelighed falden til den
 Skrøbelighed. Retsuhes bragte sig ved sit Ar-
 bejde udi saadan Anseelse, at, endskiont der var
 ældre Skoemagere udi Staden end hand, blev
 hand dog efter Sviger-Faderens Død eenstem-
 migen udvalt til Oldemand. Dette er et kort
 Begreb af denne store Mands Historie; Nu
 maa jeg tale om hans Endeligt, og det meere
 omstændigen, efterdi intet tiener meere til Op-
 byggelse. Georgius Retsuhes haver haft dette til-
 fælles med andre store Mænd, at deres Endeligt
 ligesom forud tilkiendegives ved foregaaende Tegn
 og Hændelser. Anno 1721, som var hans sid-
 ste Leve-Aar fornam hand udi Huuset adskillige
 usædvanlige Ting: Port-Hunden Soldan hyle-
 de om Natten meer end hand pleyede. Senge-
 Kammeret blev opfyldt med Gaare-Kyllinger:
 Pigen saa ofte, som hun feyede Gulvet, fandt
 Knappe-Maale uden Hoved og andet deslige,
 hvoraf den salig Mand domte, at hans Tumes-
 Glas snart vilde udrinde, og at det var Tid at

berede sig til Døden. Hans Tanker og Spaasdomme sloge og ikke Fejl; Thi den 28 Dec. udi samme Aar faldt hand udi en Sygdom, som efter 6 Dages Forløb gjorde Ende paa hans Liv. Ingen Død er skeed med større Forberedelser: Hand havde 6 Maaneder tilforn ladet sig en Liigkiste gjøre, hvorpaa stode disse Ord: Memento Mori. Hand lod en Maaned førend hand faldt udi sidste Svaghed holde Lovsang Morgen og Aften udi Huuset, hvilket tilforn ikke var skeed, saasom hans andet Arbejde derudi havde været Hinder: Hand lod ogsaa Præstens og Klokkerens Offer forbedre: Ikke at tale om andet, som viiser Prøve paa en retskaffen Andagt og alvorlig Beredelse til Døden. Da hand laae udi sidste Aandedræt, lod hand sin Søn Jacob til sig kalde, for hvilken hand holdt saadan Tale: „ See!
 „ min Søn Jacob! Her overleverer jeg dig den
 „ Søl og den Maale-Stok, som har fødte mig,
 „ og som ogsaa vil tiene dig til Føde og Underholdning. Beflit dig paa at dit Arbejde bliver troefast og forsvarligt, helst for Stadens Høyviise Øvrighed; Thi, naar du har Øvrigheden til Ven, kand du give de andre en god Dag. „ Endeligen sagde hand maa jeg aabenhare dig dette, at der paa Loftet ligge 10 Hunder, som jeg i Fjor fik for saa got Kisb, saa at Selgeren ikke ærligen maa være kommen dertil. Evende af samme Hunder maa du forarbejde til Skoe og give dem til Fatige, Men de øvrige
 • • • meer kunde hand ikke tale; Thi disse
 vare

vare de sidste Ord, hvorpaa hand, Eheu! op-
 gav Anden. Saaledes levede, og saaledes
 døde Georgius Retluhes, fordum velmeritere-
 de Skoemagerens Oldermann udi Callundborg.
 Hand var en Mand af middelmaadig Statur,
 havde sort Haar, og et sterkt Onesyn, en frum
 Næse og store Lipper. Hvad Sindets Gaver
 angaaer, da var hand from, sagtmødig og ar-
 beydsom, hvilket sees saavel af de mange Børn
 hand avlede med hans høytbedrovede efterladte
 Hustrue, som af hans andet daglige Arbejde.
 Hvorpaa til Slutning skal anføres en Catalogus.
 De Fejl, som fandtes hos ham forbigaaer jeg
 at tale om: Thi man maa ikke dømme uden vel
 om de Afdøde. Saadant i agttages nu omstun-
 der ogsaa udi alle nye gode Historier, hvorudi
 man sees de Afdødes Fejl enten at undskyldes el-
 ler reent at forbigaaes, saa at de med samme Op-
 byggelse læses som Parentationer og Liig-Præ-
 dikener. Thi, saasom Verden bliver meer og
 meer poleret, saa begynder man at kaste Foragt
 paa de gamle Historie-Skrivere, hvilke ikke ha-
 ve undseet sig ved at skrive om de Afdødes Fejl
 saavel som om deres Dyder, saa at Thucididis,
 Salustii og andre saadanne grove Skribenteres
 Historier nu ikke ansees uden som plumpe Skand-
 skrifter. Det er derfor at jeg følger vore Tiders
 polerede Historie-Skriverses Fodspor, og forbi-
 gaaer at tale om den Afdøde Mands Fejl, hvil-
 ke ellers ikke have været ret mange, og, endskjønt
 de havde været mange, saa udslættes de dog al-

deles ved hans opbyggelige Endeligt. Thi hand døde efter sine Synders alvorlige Bekiendelse med stor Andagt og med sammenfoldede Hænder, efter at hand til Kirken havde foræret et nyt Alter-Klæde og tvende Vox-Lys. Hvad kand vel være større Prøve paa Christendom, helst naar man dertil lægger de hellige Anstalter, som hand gjorde til sin Begravelse og Liig-Begiengelse. Anstalterne vare disse: at Liiget skulde føres til Jorden med Sang og Klang, saa at alle Stadens Klokker skulde udi 2 stive Timer ringes, Liig-Prædiken holdes, fint Sand kastes paa Kisten, og Liig-Steenen bestroes med Blomster. Alt saadant anordnede hand paa sit yderste, hvoraf sees at hand havde alle sine Tanker henvendte til hellige Ting. Hans efterladte Hustrue og Søn forsømmede ikke at efterleve til Punkt og Prikke, hvad dem herom vare befalet at i agttage. Liig-Processionen var denne: Liiget blev baaret af Stadens Skoemager-Svenne alle udi Sørge-Kapper. Derpaa fulgte 16 Sørge-Par alle med langt Floer, som slæbde paa Jorden. Udi det første Par ginge Sønnen Jacob Jörgensen og Enkens Broder Morten Mortensen. Udi det andet Jens Paaschelillie og Peder Pedersen de ældste Skoemagere. Udi det 3die Hans Jensen Zimmermand og Hans Mickelsen Hvitølls-Brygger. Udi det 4de Frans Troefast og Mikkelsen Jensen. De andres Navne ere forglemte at antegnes, hvilket er Skade. Thi saadant bør udi gode Historier ikke udelades. Af de Liig-Bers,
som

som da bleve giorte, og af Decano approberede, sees, hvilke høve Tanker man bør have om den afdøde store Mand. Her maa og ikke forbigaaes at tale om hans mange Reyser. Jeg har fundet udi hans Tegnebog, at hand har været 3 gange udi Kiel, 7 gange udi Alsborg og Mars, 12 gange udi Nyborg og Odense udi Fyen, 16 gange udi Eorsøer, Næstved, Slagelse, Roskild og Helsingør, og 8 gange udi Kiøbenhavn. Saa at man kand tvivle om at nogen Skoemager have meer omflakket, og giort fleere Reyser end denne Mand, naar man undtager den navnkundige Asverus, som ellers er bekiendt under det Navn af Jerusalems Skoemager, og som endnu siges at vandre om fra et Land til andet, og vil blive ved til Verdens Ende. Det var paa disse Reyser, at vor Retsuhcs erhvervede sig stor Kundskab udi adskillige Sprog; Thi hand talede med samme Færdighed Jydsk og Sveensk som det Callundborgske Sprog. Hand var eo heller ukyndig udi det Plattydsk, saasom hand havde været 3 gange udi Kiel. Nu rester til Slutning at tale om den Salig Mand's Arbejde efter hans egne aarlige Antegnelser.

Catalogus

Operum B. Georgii Retsuhcs.

In Folio.

Meedens hand var Mester 400 Stovler og 200 Stivletter.

Meedens hand var Oldemand 250 Stovler og 80 Stivletter.

In

In Quarto.

Meedens hand var Mester 1100 boyne Mandes
Skoe.

Meedens hand var Olderland 650 dito

In Octavo.

Meedens hand var Mester 900 boyne Mandes
Tøfler.

Meedens hand var Olderland 500 dito

In Duodecimo.

Meedens hand var Mester 600 Qvinde Skoe
og 700 Tøfler.

Meedens hand var Olderland 400 Qvinde
Skoe og 506 Tøfler.

In Sedecimo.

Meedens hand var Mester 1500 Borne Skoe.

Meedens hand var Olderland 900 dito.

Summa Summarium af alle slags Formater
8686 opera & opuscula.

Allt dette haver den afdøde Olderland selv an-
tegnet, hvoraf sees hans Accurateffe. Foruden
denne Tegne-Bog findes et stort Manuscript in
Folio, hvilket fortienet at trykkes, saasom der
udi er anført alt, hvad som ham hver Dag er
hændet det mindste med det meeste, saa at hand
derudover kand regnes blandt Callundborgs Skri-
bentere in Folio.

FINIS.

Epistola 497.

Til 2c. 2c.

Min Herre skriver at hand har læset min sidste Epistel, og forundrer sig over, at en Mand af min Stand og Alder kand henfalde til saadant uanstændigt Giefferie. Hand siger sig meget vel at kunde see, hvortil jeg sigter, og at jeg ved den anførte latterlige Historie har villet tilkiendegive den Mishag, som jeg og mange andre finde udt den store Mængde af intet betydende Levnets Beskrivelser, som nu omstunder dagligen komme for Lyset. Hand meener at saadant kunde og burde see ved anstændige og alvorlige Erindringer til de Autores, som saadanne Skrifter forfatte. Jeg derimod forundrer mig over denne min Herres Trettesættelse, saasom jeg og andre ofte have viiset, at alvorlige Erindringer ikke have den Virkning, som de Socratiske ironier, og at jeg derfor udi denne saavel som andre Materier haver betient mig af saadan Skrive-Maade, som af den allerkræftigste til at curere den slags Skrive-Syge med. Dette er Brevets fornemste Sigte; Det sigter derforuden ogsaa til at mynstre adskillige store og vidtløftige Historier, hvilke, naar Fylde-Kall derfra tages, kand af tykke Folianter reduceres til Sedecer. Man seer dagligen Skrifter at komme for Lyset, hvorudi Bedrifter antegnes, hvilke

ere af ligesaa liden Betydelse som denne Skoemagers, og at Catalogi til Slutning anføres paa deres publicerede Bøger, hvilke ere af lige saa liden Vigtighed som Skoemagerens Skoe og Støvler, ja end af mindre eftersom det er oftest ikke andet end ud-copierede og opkaagte Bagateller, som kand lignes ved gamle forslitte Klæder, Skoe og Støvler, som igien oppudses og selges for nye. Naar min Herre dette overbever vil hand dømme, at omtalte Brev, saavel som andre af samme Natur ikke fortiene at kaldes uanstændigt Giefferie. Thi, ligesom Skoetemestere, naar de merke, at de ved Skældes Ord, Riis og Svobe intet kand udrette, betiene sig af Narrekaaber og andre latterlige Midler, hvorved ofte meer udvirkes, saa gjør en Moralist ikke ilde om hand følger derudi deres Exempel.

Jeg forbliver &c.

Epi-

Epistola 498.

Til 2c. 2c.

Jeg læser i disse Dage Thucididem, og er af Tanker med de fleste, at det er en af de oprigtigste og troeværdigste Skribentere. Det er Skade at Materien til hans Historie er ikke rigere end den Peleponnesiske Krig, hvor intet forekommer uden smaa Felt-Slag, Skermytser og Belejringer mellem de Græske Stæder, som baade ere ubehagelige og lidet interesserere en Læser, naar alleene undtages det uheldige Tog, som Athenienserne gjorde til Sicilien. Men, siger man, Autor bøder tilstrækkeligen paa denne Mavehed ved de herlige Orationer, som Skriftet er fuldt af. Men, saasom jeg har en særdeles Smag udi alting, springer jeg mange af disse Orationer forbi, helst dem som Anførerne holde for Krigsfolket, de samme kunde udi gamle Dage være af Nytte, da Mennesker saaledes forekkede sig udi Beltalenhed, at alting derved kunde udvirkes: Men i vor Tid have de ikke saadanne forunderlige Virkninger meere. Thi, om Demosthenes eller Cicero nu igien stode op fra de Døde, og agerede Advocater for vore høye Rette, vilde deres Beltalenhed ikke have den Kraft, som udi deres Tid, da de med deres Rethorica kunde vinde, hvilken Sag de paatog sig at udføre. Jeg for min

Pa.

Part holder det ikke for nogen Uheld; at Tales
 Konsten i vor Alder har tabt saa meget af sin for-
 rige Styrke, og at vore Dommere bevæges meer
 af stammende grundige Argumenter end af smin-
 fende Ord. Jeg holder ogsaa for at det, som
 roses saa meget hos de gamle Romere og Græ-
 ker, bør ansees som et Pedanterie, og at den li-
 den Virkning, som Tale-Konsten nu haver, vii-
 ser heller Prøve paa sund Fornuft end paa slet
 Smag. Jeg hører med Fornøvelse at store Ad-
 vocater kand tabe Sager saavel som smaa, og
 om de første have nogen influence paa Rettene,
 maa det tilskrives andre Aarsager: Jeg merker
 ogsaa, at Krigs-Hære efterkomme deres Pligt,
 og figte med Tapperhed uden foregaaende Op-
 muntrings Tale af Anførerne, da udi gamle Da-
 ge intet Slag blev holdet, førend Anføreren ved
 en lang Tale havde erindret Krigsfolkene om
 deres Pligt, skjønt det er vanskeligt at begribe,
 hvorledes saadant med Nytte kunde skee helst for
 store Krigs-Hære, med mindre Anføreren uddee-
 lede Copier af sin Tale til hver subalterne Offi-
 cier, hvorom Historierne dog intet melde, saa
 det derfor er troeligt, at de Orationer, som fin-
 des udi gamle Bøger, af Skribenterne ere op-
 digtede. Hvad, som nu omstunder opmuntre
 vore Soldatere til at efterleve deres Pligt, er de-
 res Underholdning og Sold, hvorudi de finde
 meere soliditet end udi en høytravende Retho-
 rica, Item Anførerens foregaaende Exempel.
 Saaledes domme og vore Tidens Generaler selv
 Der

derom. Det var derforre at den gamle Franſke General St. Cyre, da hand af Felt-Præſten blev erindret om at opmuntre Soldaterne ved en Tale, ſagde ikke andet end diſſe Ord: Freres & Compagnons voici comment il faut faire, det er: Mine kiære Camerader! ſee ſaaledes maa i gjøre. Hvorpaa hand med ſit ſkaldede Hoved og udi ſin høye Alder af 85 Aar reed 20 Skridt frem for ſit Krigsfolk, ſom med Fyrighed fuldte ham efter. Ingen opmuntrings Tale kunde have bedre Virkning end ſaadant Exempel. Hvis Beltalenhed nu omſtunder ſætter Menniſker udi ſtor Bevægelse, ſaa er det gemeenligen udi Geiſtliche Sager. Udi andre Tilfælde merker man ikke at ved Tale-Konſten meget kand udrettes. Jeg erindrer mig engang her paa Baden, at have hørt en prægtig Tydſk Tale, ſom blev holden af en Politic-Betient, hvilken, ſiddende paa en Hest, ſøgte ved en udstuderet Oration at ſtille den oprørſke Almue tilfreds. Alting var ſat paa Skrue, og Talen var geleydet med Oratoriske Geſtus. Men Virkningen deraf var ikke anden end denne, at Orator midt udi Talen fik en Steen bag i Nakken, ſaa at hand faldt ned af Hesten, og blev indbaaren udi næſte Biinhuus. Jeg tænkte da ved mig ſelv, hvor meget er ikke vore Tiders Almue ulig dengamle Athenienſiſke.

Jeg forbliver &c.

Epistola 499.

Til x. x.

Min Herre skriver at hand ikke uden Forsargelse har igiennemlæset de ham tilsendte Grotii Anmerkninger over Bibelen, og at hand i sær fordømmer de Forklaringer, som samme Mand har gjort over tvende Hoved-Propheetier hos Elaiam, hvilke hand nemlig Grotius meener esier Bogstaven ikke at kunde sigte paa Messias. Jeg selv underskriver ikke disse og adskillige andre Grotii Anmerkninger; Men jeg fordømmer derfor ikke Manden, og med nogle holder for, at hand har været ilde Sindet mod Religionen: Thi hans andre Skrifter viise at hand ikke alleene har været Christen, men endogsaa en ivrig Christen; Og intet Skrift har været holdet kraftigere til Religionens Forsvar end den liden Bog, som fører Titel af den Christelige Religions Sandhed, hvilken er bleven oversat ikke alleene paa Europæiske men endogsaa paa Orientaliske Sprog. Man maa derfor slutte, hvis hand udi nogle Forklaringer har vildfaret, saa er det ikke skeed af frivillig Vildfarelse. Hvad som kand have drevet denne store Mand dertil, synes at være dette. Saasom for hans Tid ingen nye Forklaring var gjort over den Hebraiske Text, og hand i Grund havde udstuderet Hoved-Sproget, tog hand sig udi

en reedelig Intention for at tilside sætte alle forhen giordte Udtolkninger over den Hellige Skrift, og efter almindeligen antagne Udtolknings Regler at gjøre Grammaticalske Forklaringer. Saasom nu Udtolknings Regler byde at i agttage, og at have for Øvne Materien, hvorom et hvert Capitel udi Propheterne handle, saa haver hand meenet, at, naar samme Regler skulde følges, de gamle Forklaringer over omtalte tvende Stæder hos Elaiam efter Bogstaven anderledes maatte udtyses: Sprogene ere disse i Cap. 7 seqv. See en Jomfrue er frugtsoommelig, og føder en Søn, og du skal kalde hans Navn Jmanuel. Førend Barnet skal forstaae at forkaste det Onde, og udvælge det Gode skal Landet forlades af de 2de Konger, det er Kongerne Resin og Pekah. Dette meener Grotius ikke kand udtyses paa Messias, hvilket hand omstændeligen vilser udi hans Comment. over Math. i Cap. og grunder sin Forklaring derpaa, at det var en Spaadom, hvormed Propheten trøstede Kong Ahas, og som i samme Konges Tid skulde opfyldes: Nemlig at kort efter Barnets Fødsel Jerusalems Beleyring skulde ophæves og Landet forlades af Fienderne. Hvad den anden Prophetie angaaer neml. C. 53, hvorudi der tales om en lidende Person med disse Ord: Sandeligen haver hand taget vore Sygdomme paa sig og baaret vore Piner: Da meener Grotius, at de ikke efter Bogstaven

Land hentydes paa Christi Lidelse, men at Pro-
 pheten dermed betegner en hellig og ubekendt
 Mand, som har levet ved det Babyloniske
 Fængsels Tid, efterdi det foregaaende Capitel,
 som er sammenhængende med dette, handler om
 de Elendigheder, som det Jødiske Folk da udsto-
 de. De som herudi følge Grotii Udtolkning, si-
 ge, at saasom Udtolknings Regler byde at have
 Materier, hvorom handles, for Dyene, saa kand
 Lidelsen ikke forstaaes uden om Personer, som
 paa samme Tid have levet: Thi, si de, hvis
 man vil springe 1000 Aar frem og tilbage, kand
 man giøre af Prophetier alt hvad man vil. Jeg
 approberer aldeles ikke disse Forklaringer: Mit
 Sigte er alleene at viise, hvad som har bevæget
 Grotium til at viige fra de almindelige Udtolk-
 ninger, og at man derfor ikke bør fordømme
 Manden, og holde for at hand har været ilde
 findet mod Religionen. Samme Domme bør
 og fældes over andre, der have giort usædvanli-
 ge Forklaringer over et og andet Skriftens Sprog,
 helst, naar man af deres andre Skrifter merker,
 at de agere Religionens Forsægtere, som man
 seer, at Grotius haver giort. Man kand heller
 bevæge Bantroende til at fatte høye Tanker om
 den Christelige Troe, naar de see at dennes Bes-
 tiendere betiene sig til dens Forsvar alleene af Ar-
 gumenter, som ingen Modsigelse taale; thi de,
 som giøre Profession af at efterlede Sandhed og
 i visse Ting tilstaae, sig at finde Knuder og Ban-
 steligheder, udvirke derved, at de af Troens
 Siens

Fiender blive anseede som ærlige og reedelige
 Mænd, og at de udi andre Ting staae meer til
 troende: Evertimod, naar en ingen Knuder els
 ler Banskeligheder vil tilstaae, men beleer og
 foragter alle de Indvændinger, som giores mod
 hans Meeninger, gjør hand sig selv og sin Lær-
 dom mistænkt, og ansees som en, der ikke ha-
 ver, men alleene vil have Ret udi alting. Ju-
 tet i mine Tanker svækker meer den Christelige
 Lærdom end saadan Opførsel, og intet bestyrker
 den meere end en oprigtig Tilstaaelse af visse Ar-
 gumenters Svaghed; thi derved gives tilkiende
 at Religionen er saa vel forsynet med sterke Bes-
 viisligheder, at man ikke behøver nær saa man-
 ge som gemeenligen bruges. En Engælænder
 udgav for nogle Aar siden en Memorial til Per-
 lamentet af Store-Britannien, ombedende, at
 det Sprog hos Johannem om de 3de Vidner
 maatte udelades af Epistlerne, efterdi samme
 Sprog findes ikke udi de gamle skrevne Exem-
 plarier. Mange dømtte af dette selsomme Ind-
 fald, at Personen maatte væee ilde sindet mod
 Religionen: Men det er troeligt, at Giernin-
 gen heller har reyset sig af en puur Iver og Mid-
 tierhed for Troen, saasom dens Fiender deraf
 have taget Leylighed at gjøre det ene saavel som
 det andet mistænkt. Man fand ogsaa troe det
 samme om dem, som have forlangt, at det Vid-
 nesbyrd, som findes hos Josephum om Christo,
 maatte udfradses, efterdi det synes af Christne
 at være indskiftet. Det er derfor uden Grund

at man laster defflige Mænd, og anseer dem, som Religionens Fiender helst, naar man seer, at de ere eenige med os udi Lærdommen; men alleene ikke vil bifalde os udi Maaden til at forsvare den paa. Et er for Exempel at nægte den hellig Trefoldighed, et andet er at foregive at den kand viises af Skabelsens Bogs 1ste Capitel, hvilket blev regnet den berømmelige Paulo Sarpi til Kietterie. Man maa herudi sige, ligesom Moses fordum sagde til tvende tvistende Isracliter: I ere Brødre, hvi klamres I da med hinanden. Dette, som jeg her har anført, siger ikke til at forsvare dem, som udi deres Udtolkninger vige fra den alfare Bev, men alleene for at viise, at de slette Tanker, som min Herre har fattet om Grotio, ikke kand bifaldes. Thi, hvis udi hans Udtolkninger er Bildfarelse, saa seer man, hvad som har forledet ham dertil. Jeg forbliver &c.

Epistola 500.

Til 20. 20.

Sin Herre har Ret udi det, som hand i Anledning af omtalte Person skriver, nemlig, at, ligesom visse Mennisker us forskyldte ere komne i Foragt saa vel blandt Levende som blandt Esterkomerne, saa ere for andre opreysede Vres- Støtter, som de aldeles ikke have fortient. Jeg har tilforn viiset, at det er af puur Bildfarelse og Slumpe-Lykke at Americus Vesputius nød den Ære at den fjerde Part af Jorden efter hans Navn blev kalden America. Udskillige andre saadanne Exempler kand af Historien anføres. Jeg vil her kun alleene tale om tvende Personer, hvilke Athenienserne dyrkede fast som halve Guder, skjønt de heller havde fortient at deres Navne skulde sværtes med sorteste Farve. Bemeldte Personer, som kaldes Athenens Frelser, var Harmodius og Aristogiton. Gierningen, som tilvevebragte dem Vres- Støtter var denne. Een af Pisistrati Sønner, som regierede udi Athenen efter deres Faders Død, nemlig Hipparchus, fattede Kierlighed til en Person, som var elsket af en Atheniensisk Borger ved Navn Aristogiton: Samme Aristogiton blev derover saa ophidsed, at hand tilligemed Harmodio, som hand var Elskov til, besluttede at myrde saavel Hipparchum, som hans Broder

Hippianum, hvilke da vare Cenebolds = Herrer
 udi Staden. Mordet blev og fuldført paa den
 eene Broder, og den anden blev siden dreven
 udi Landflygtighed. Saasom ved dette Mord
 Staden blev sat udi Frihed igien, bleve Mor-
 derne anseede som Fæderne, Landets Fressere,
 skiont Tønder vertil var ikke Nidkærhed for
 Staden, men egen Hævn. Hærs-Støtter for
 dem bleve som for store Helte oprettede; Thi
 Folket saae alleene efter Gierningen, men ikke gav
 agt paa udaf hvilken skammelig Motif den var
 skeed. Jeg siger Athenienserne saae alleene til
 Gierningen udi sig selv, efterdi de derved bleve
 skildte ved Cenebolds = Herrer, som efter de Ti-
 ders Mode kaldtes Tyranner, skiont Historien
 viiser, at Staden aldrig havde været i lykksal-
 gere Stand, end under den regierende Pisistrati-
 ske Familie. Man finder, at adskillige andre for
 ligesaa got Kiøb ere blevne gjorde til store Helte.
 Jeg forbliver ic.

Epistola 501.

Sil 20. 20.

Sdi den Engellske Historie findes blandt andre en Knude, som Rapin Toiras holder vanskelig at løse. Alle Skribentere ere eenige derudi, at Landet længe var deelt mellem Danske og Anglosaxer, og at begge disse Nationer vare lige sterke, saa at den eene stedse kunde holde den anden Kniven udi Skeeden. Landet regieredes ogsaa nu af Saxiske, nu igien af Danske Konger. Men just paa de Tider, da de Danske syntes at være Landets Styrke, nemlig efter Haarde Knuds den 4de Konges Afgang, forsvinder den heele Danske Nation paa engang saa at derom ikke meere bliver talet udi den Engellske Historie. Nogle søge vel at løse Knuden ved at foregive, at den bekiendte Harald Godwin, som var høyeste Minister udi Edvardi Confessoris Tid, lod alle Danske myrde paa en Nat. Men, saasom de Danske fast alleene besadde alle Østlige og Nordlige Provincier, og den halve Deel af Mercia, er saadant foregivende urimeligt; thi det er ligesom man vilde sige, at Indbyggerne af Siælland og Fven havde paa en Nat ladet myrde alle Jyllands Indbyggere. Man maa derfor troe at den Jalousie, som længe havde regieret mellem de Danske og Anglosaxer, ophørede under den sagtmødige Konge

Edward Confessor, og at begge Nationer siden den Tid har været sammenstøbte og passeret for et Folk under det Navn af Engælnder. Det er tvæligt, at saadan Foreening er bleven bestyrket, da de Normanner under Vilhelmi Conquestor bemægtigede sig Engeland, og da begge Nationer udi de sidste finge tilfælles Herrer, thi, estersom de Anglosaxer maatte skikke sig udi dens Forandring, saa maatte de Danske end mere; esterdi de vare udi nærmest Forbantskab med Seyer-Herrerne, nemlig de Normanner. Og, naar saa er, kand man frit sige, at nu værende Engælnder ere ikke andet end et sammenstøbt Folk af Danske og Norske og Holsteener hvilket og Sproget giver tilkiende. Jeg forbliver &c.

Epistola 502.

Sil 20. 20.

Min Herre skriver at hand nyeligen har læst Theocriti Idyllia eller smaa Hyrde Vers, men at de ikke behager ham saa meget som Virgiliu Bucolica. Min Herre kand derudi have Ret udi Almindelighed, skiont jeg tilstaaer, at have fundet nogle Idyllia hos den Græske Poët, hvilke give Virgiliu intet efter. Intet kand være sødere og naturligere end den 27de, hvorudi Daphnis søger at vinde en Hyrdes Kierlighed. Jeg vil til Beviis herpaa anføre Samtalen mellem disse tvende Personer. Hyrden Daphnis begynder sit Frierie saaledes: (Daphnis) Paris en Hyrde bortsnappede den skionne Helene. Den Hyrdinde som kysser mig, skiont jeg ogsaa er ikke andet end en Hyrde, overgaaer langt Helene udi Skionhed. (Hyrdinden) Roes dig ikke deraf, et Kys er, som man siger, intet. (Daphnis) Ach hvilken Fornøvelse er der dog ikke udi det, som du kalder intet. (Hyrdinden) Jeg toer min Mund, og spytter Kysset ud. (Daphnis) Koster det ikke andet end at toe sin Mund, saa giv mig et Kys paa nye. (Hyrdinden) Gaf hen og kys dine Gaaer, og drill ikke en ung Jomfrue. (Daphnis) Bryst dig ikke saa meget af din Skionhed. Den forsvinder dog som en Drom. (Hyrdinden) En Rose kand

blive tør; men dog ikke forsvinde. (Daphnis)
 Kom hid under disse Olive-Træer, der har jeg
 noget at sige dig. (Hyrdinden) Tidhen kom-
 mer jeg ikke, du haver tilforn bedraget mig med
 din sminkede Tale. (Daphnis) Kom under
 disse Elm-Træer, saa skal ieg spille for dig paa
 min Fløyte. (Hyrdinden) Fornøyd dig selv med
 dit Spill, som jeg ikke uden Mishag hører.
 (Daphnis) Frygter du ikke at opirre Gudinden
 Venus til Brede. (Hyrdinden) Jeg ærer
 Gudinden Venus, men jeg forlader mig paa
 Sagt-Gudinden Diana. (Daphnis) Sag dig
 vare for, hvad du siger, Venus kand styrte dig
 udi en Snare, hvoraf du ikke kand redde dig ud.
 (Hyrdinden) Lad hende det giøre, Diane vil dog
 redde mig. Rør mig ikke; Thi jeg river ellers
 dine Læber i Stykker. (Daphnis) Du maa
 ikke være opsætsig mod Elskov, som ingen kand
 imodstaae. (Hyrdinden) Jeg swær ved Skov-
 Guden Pan, at Kiærlighed ingen Magt skal ha-
 ve med mig. Men du vil have mig under Nag.
 (Daphnis) Jeg frygter, at Venus vil give dig
 en værre Egtefelle end jeg er. (Hyrdinden) Ud-
 skillige have allerede bevlet til mig, men forgie-
 ves. (Daphnis) Af alle de samme vil jeg dog
 eene blive lykkelig. (Hyrdinden) Men hvad vil
 du, at jeg skal giøre. Jeg veed at Egestand
 fører stor Besværlighed med sig. (Daphnis)
 Hvorledes kand du derudi finde Besværlighed.
 Egestskab er en Datts. (Hyrdinden) Men
 man siger at Qvinder skielve for deres Mænd.
 (Daph-

(Daphnis) Evert imod de regiere, og Mændes
 ne ere dem underdanige. (Hyrdinden) Men jeg
 frygter for pünagtig Barnefødsel. (Daphnis)
 Gudiinden Diana, som er din Veninde skal væ-
 re din Jorde-Moder. (Hyrdinden) Jeg frygter,
 at jeg ved Barnefødsel skal tabe min Skionhed.
 (Daphnis) Ey! Kionne og elskværdige Horn skal
 gjøre dig meere anseelig: (Hyrdinden) Vel an!
 men om jeg samtykker din Begiering, hvad vil
 du da give mig til Brude-Skat. (Daphnis)
 Du skal have min heele Hiord, alle mine Sko-
 ve og Græsgange. (Hyrdinden) Forpligt dig
 da med Eed at du aldrig skal forlade mig.
 (Daphnis) Jeg sværger ved Skov-Guden Pan,
 at jeg aldrig skal forlade dig; endskiont du dri-
 ver mig selv bort. (Hyrdinden) Giver du mig
 da en Seng, et Huus og en Stold. (Daphnis)
 Jeg skal lade gjøre en Seng til dig, og du skal
 have den heele skionne Hiord. (Hyrdinden)
 Men hvad skal jeg sige til min gamle Fader.
 (Daphnis) Hand vil samtykke saadan Foreening,
 saasnart hand hører mit Navn. (Hyrdinden)
 Sig mig da dit Navn; thi man kand ofte ind-
 tages af Navnet alleene. (Daphnis) Jeg beder
 Daphnis, min Fader Lycidas, og min Moder
 Nomea. (Hyrdinden) Du haver anseelige For-
 ældre: Men jeg giver dig der udi intet efter.
 (Daphnis) See disse høye Cypress-Træer, som
 jeg giver dig. (Hyrdinden) Gaaer da hen paa
 Engen og spiiser mine kiære Kaaer og Geeder,
 medens jeg beseer denne Hyrdes Eyendom.

(Daphnis) Fører min Hiord ud paa Græsset, medens jeg vüser min Hyrdinde disse Træer. (Hyrdinden) Ey hvad gjør du, Hyrde, hvorfor rører du mig ved mine Bröste. (Daphnis) Jeg vil sove de udspirende Frugte. (Hyrdinden) Bort med din Haand, du frister mig. (Daphnis) Frygt dig ikke, hvorfor skielver du? (Hyrdinden) Sy sy! du kaster mig ned paa din skiden Mark og fordærver mine smukke Klæder. (Daphnis) See her er et Dække, som jeg lægger under dine Klæder. (Hyrdinden) Holdt! her kommer nogen, jeg hører Allarm. (Daphnis) Det er ikke andet end Cypress-Træerne, som drives af Vinden. (Hyrdinden) Du river mit Flø i stykker. Hvorfor blottes du mig. (Daphnis) Jeg skal give dig et nyt og bedre igien. (Hyrdinden) Du lover alting: men maaskee du holder intet deraf. (Daphnis) Vid jeg kunde give dig min heele Siæl. (Hyrdinden) O Diana! fortørnes ikke over mig: nu bliver jeg dig utroe. (Daphnis) Jeg offrer en Kalb til Cupido og en Ore til Venus. (Hyrdinden) Jeg kom Zomfrue hid og gaaer bort en Kone. Derpaa skildtes de ad fra hinanden, og hun gif bort med nedflaget Hoved, rød af Blusel og Glæde tillige. Ingen Samtale kand være simplere og behageligere, og tviler jeg om at nogen udi Virgiliis Eclogis findes meere sød og bevægelig.

Jeg forbliver 2c.

Epistola 503.

Til 2c. 2c.

Jeg bekiender, at det er heel merkwaardigt
 hvad min Herre skriver om den Person,
 som udi sin Ungdom aldrig har været i
 Skole og dog fører lærde Taler, som man maa
 forundre sig over. Saadant er vel rart; men
 dog ikke uden Exempler af andre: Jacob Böhm
 var en Tydsk Skoemager, der udi Ungdommen
 intet havde lært, og har dog skrevet Bøger, hvorudi
 mange finde store og høje philosophiske Tanker.
 Jeg erindrer, at da jeg var udi Paris, og of-
 fentligen Disputationer bleve holdne udi St. Sul-
 pitii Kirke engang om Ugen, den som gemeenli-
 gen opponerede mod Præses var en Skoeflicker,
 hvilken havde sin Boed udi Forstaden af St. Ger-
 main, hvor jeg ofte saae ham siddende at flikke
 gamle Skoe. Nu omstunder have vi et end
 merkeligere Exempel udi den bekiendte Thomas
 Chubb, hvilken holdes for en af de subtileste og
 grundigste Skribentere udi Engelland. Samme
 Thomas Chubb er en Lysestøber, Svend udi Exe-
 ter. Den samme har egne Tanker udi Religio-
 nen, nærmende sig til Naturalismum, skiondt han
 ved sine Skrifter foregiver sig intet andet Sigte
 at have, end hvorledes Bantroe best fandt bestris-
 des, og at de Argumenter, som de Geistlige ge-
 meenligen betiene sig af, heller svække end styrke
 Reli-

Religionen. Jeg har læset alle hans Skrifter, og finder at hverken Collins, Tindal eller Morgan har sat sterkere Farve paa falsk Lærdom. Jeg søger med Glid efter at faae nogen Kundskab om samme forunderlige Persons Liv og Levnet: Og, naar jeg saadant fandt befoume, skal jeg ikke efterlade at giøre min Herre deelagtig derudi.

Jeg forbliver &c.

Epistola 504.

Til 2c. 2c.

Jeg takker for den mig tilskicket Philippi 2. Historie ved Gregorio Leti. Jeg har læst den med samme Smag som hans andre Skrifter, og forundret mig over at en Mand af saa liden Skionsfomhed har dristet sig til at skrive saa mange Landets Historier, og langt meer at hand af adskillige er bleven anseet som en stor Historicus. Min Herre seer af de Kaars jeg har tegnet udi Bredden af Philippi Bedrifter, hvor ofte hand defigurerer Historien ved uvedkommende Bidtlostigheder og gemeen Kiærlinge Gladder. Naar hand berømmer Keyser Carl 5., efterdi hand ikke vilde bryde det Leydes Brev, som hand havde givet D. Luther, confunderer hand det Costnitske med det Baselske Concilio, og derpaa citerer saa mange Exempler af de gamle og nye Historier paa Løsters Brydelseser, at den halve Deel af den anden Bog deraf opfyldes. Philippi 2. Fødsel, siger hand, skeede om Alstenen, efterdi Solen maatte vige for et større Lys, og paa en Tirsdag, som kaldes Martis Dag, hvormed ligesom gaves tilkiende, at den nyfødde Prinds vilde blive en stor Krigs-Helt. Hans Moder Keyserinden, siger hand, drømte, at hun gik frugtfuld med et Landkort, hvorved gaves tilkiende, at Prindsen

sen

sen vilde blive en Hersker over mange Riger og Lande, og at hun udi den haardeste Barns Nød ikke gav et Suk fra sig, efterdi hun haabede at føde en Søn, som skulde blive Verdens Glæde. Naar hand taler om, hvorledes Rom blev plyndret af de Keyserlige, og om Pavenes Fængsel, siger hand, at Paven maatte takke sig selv derfor, efterdi hand ikke lagde paa Hjertet den Forevarsel, som en ubekjendt Person midt om Natten, noget før den Ulykke skeede, gav ved at løbe igiennem alle Gader, og raabe *L'ira di Dio arrivera ben tosto à questa Citta*: Det er: Guds Bredde vil snart udsjøs over denne Stad. I steden for at reflectere paa denne Spaadom, lod Paven samme Person fængsle. Og da Ulykken var skeed forsvandtes hand. Dette altsammen fæster Historie-Skriveren Troe til, sigende: *Auusi de questa Sorte non si devono disprezzare*: Det er: saadanne Advarseler maa ikke foragtes. Naar hand roeser eller laster saa er det meer end poëtisk for Exempel: Den Character, som hand giver Prindsen af Parma, er at hand var den tapperste og fløgeste General, som Verden har tilvøyebragt: *Capitano il più valoroso & il più prudente che havesse mai veduto il mondo*: I steden for at sige at Philip-pus vilde vederqvæge sine af idelig Krig udmattede Undersaatter med en bestandig Fred, experimerer hand det saaledes, at Kongen med Fredens søde Biin (*Col dolce vino della pace*) vilde

de forfriske sine Undersaatter, som hand tilforn havde indskienket Blod, Galde og Gift, og strax derpaa, naar hand vil sige, at visse Folk agte ingen Raison, heder det: at de som vilde Tyre bryde igiennem Forstandens Dæmninger à guisa di furiosi tori rompono l'argine della ragione.

3 Anledning af den Kierlighed, som Keyser Carl fattede til den Tydske Zomsfrue Eleonora de Plombes henfalder hand til en Prædiken om Kierlighed, som hand sammenligner med onde Laster, og indtager samme Prædiken meer end den 3die Deel af den 7de Bog. Ved Caroli sti sidste Sygdom, siger hand, lod sig see en Comete, hvilken blev større og større ligesom Sygdommen tilvoxede, strækkende sin Hale mod Klosteret, hvor Keyseren døde: Saa at det af denne Beskrivelse synes, at samme Comete havde intet andet Trinde. Videre mælder hand, at en Lillie samme Nat som Keyseren døde, blomstredede udi hans Hauge: Og midt udi Philippi Historie fortæller hand om sin egen Sygdom, som hand engang var falden udi. Historien er ellers fuld af høvtravende og fast Orientaliske Talemaader: For Exempel, i steden for at sige, at Keyser Carl agtede omsider at indskrænke sin Ambition, exprimerer hand sig saaledes. *Carolo s'volle porre il Termine & piantare le Colonne d'Hercole al mare amplissimo de vasti pensieri.* Det er: Keyseren vilde sætte Maal og plante Herculis Støtter for hans høye Ambitions store Hav. Fremmede Skribentere begaae

gemeenligen Fejl udi de Nordiske Historier. Men ingen, som mig er bekiendt vildfarer derudi saa groveligen som Leti: Jeg vil derpaa ifkun anføre et Exempel. Hand siger, at Christianus 2. sad 21 Aar udi Fængsel, da hans Fængsel dog varede 27 Aar; Denne Vildfarelse er dog ikke saa grov som de efterfølgende, nemlig: at det Danske Folk tog Kronen af hans Hoved, og satte den paa Christian 3. i steden for Friderico Imo., item at nogle besluttede, at omkomme ham enten med Gift eller med Sværd, men at Folket sat sig derimod, og holder hand ved den Levlighed en Prædiken det Danske Folk til Berømmelse. Ingen Historie kand være meer vanskabt: thi udi den heele Beretning er ikke et eeneste Ord rigtigt. Med alt dette raader jeg dog ikke fra Historiens Læsning, efterdi Autor derudi lader see en vis Upartiskhed: Thi hand glemmer ikke at anføre Philippi Fejl tilligemed hans Dyder. Det er vanskeligt at give denne Konges Portrait, saasom man udi hans Levnet seer en Blanding af heroiske og tilligemed hæslige Gierninger. Det synes ellers, at hans Religion alleene har bestaaet udi en outrered Orthodoxy, og blind Lydigheid mod Paverne, hvis gode og onde Anordninger hand i den Examen med en blind Lydigheid efterfuldte, som det kunde være Guddommelige Befalninger, og glemme Paverne ey at betiene sig deraf, brugende ham som det allerbequemeste Redskab til at forfølge og brænde de saa faldne Kieftere, hvorudi hand har overgaaet alle

alle Regentere, som udi Historien ere at finde: Og er det troeligt, at dette u-menniskelige Principium, som var ham indprændtet, har drevet ham til at opoffre sin eeneste Søn don Carlos, som var Arving til Thronen, og at de mange Laster, som samme Prinds tillægges, kand enten være opdigtede, eller afmalede med all for sterk Farve for at besmykke saadant Mord; Thi hand kunde ved saadan unaturlig Gierning ba-
ne sig Bey til Canonisation, og var det ham nok, at hand stoed i Credit hos Paverne, hvilke afmalede ham som en Helgen og den største Støtte for den Christelige Religion, skjønt dem ikke var ubekjendt de velgrundede Mistanker, man havde: nemlig, at hand foruden Sønnen havde hemmeligen ladet omkomme hans Dronning, item hans naturlige Broder Don Juan d'Austria og andre store Herrer. Dette og andet glemmer Leti ikke at anføre tillige med hans Dyder: Thi hand havde udi Regierings Konst ingen paa de Tider sit Lige, overgik ogsaa alle Regentere udi Arbejdsomhed. Leti Historie er ellers fast alleene grundet paa Italienske og Spanske Skribentere, som Campana, Benvoglio, Strada, hvorudover kand ikke andet være end at jo meget derpaa er at udsætte. Derforuden er fast den halve Deel af Berket Philippi 2. Historie lidet eller intet vedkommende; Thi naar en Prinds, Princesse eller stor Hære reyses fra et Stæd til andet, beskrives om-

stændigen deres March-Route; Naar man med
deslige Ting vil opfulde Historier, fand man
let tilveje bringe store og tykke Bind.

Jeg forbliver ic.

Epi-

Epistola 505.

Til 2c. 2c.

Saa som jeg nu har opnaaet en høy Alder, nærmende mig til 70 Aar, og jeg føler de Skrøbeligheder, som Alderdommen med sig fører, saa har jeg udi disse Dage taget mig fore med Andagt at igiennemlæse Ciceronis Skrift de Senectute, for at see hvad Historisk Trøst for gamle Mænd der udi findes. Hans Argumenter komme mig for at være velgrundede: Men man maa derhos tilstaae, at de fleeste ikke holde Stik, med mindre man forestiller sig, at hver gammel Mand er en Cato, det er saadan een, som conserverer udi sin høye Alder saavel Legemets som Sindets Kræfter. Men, saasom saa gamle Mænd der udi have Catonis Lykke, saa bliver denne Thesis vanskelig at forsvare, og de Indvendinger, som derimod gøres, blive af den Bægt, at de ved ingen Bestalenhed kand igiendrives. Cicero tilstaaer vel, at unge Mennesker ere begavede med Legemets Kræfter, og at de med større Færdighed kand forrette Sager; Men at gamle Mænd derimod kand være et Land meer til Tieneste ved sunde Raad og erhverved Erfarenhed, og at de i den Henseende kand lignedes med modne Frugter, som have naaet deres Fuldkommenhed. Men, saasom de fleste gamle

D 2

Mænd

Mænd tabe saavel Sindets som Legemets Kræfter, saa at ikke alleene Synet, Hørelsen, Ibhukommelsen og andre Sandser svækkes, saa fand man heller raade dem at entholde sig fra Forretninger, hvorved man seer mange at underkastes Laster og Foragt; saa at, langt fra de fleeste fand lignes ved moedne Frufter, de heller fand ansees, som de, der ere raadne og ankomne. Cicero tilstaaer videre, at gamle Mænd ere Sygdom underkastede: Men, siger hand derhos, at de unge ere ey heller derfor befriede, hvilket ikke fand nægtes: alleene man maa herved sige, at de unge fand blive, men at de gamle ere syge: Thi Alderdommen udi sig selv er en Sygdom, ja ofte en Samling af alle Sygdomme; thi det heder: Senectus omnium malorum portus est, det er: Alderdommen er en Havn for alle onde Ting. Vil man hertil foregive, at de gamle, som af foregaaende Sygdomme og Fortrædeligheder ere hærdede, skikke sig bedre udi Modgang og Kaars, end de unge, saa viiser tvertimod daglig Erfarenhed, at dette saaledes ikke forholder sig; thi, ligesom Sygdomme tiltage ved Alderdom, saa formindskes ogsaa Taalmodighed hos ældgamle Folk. Klynken og Banskfelijkheid er Alderdommens bestandige Gelejdere; Ja det som meere er, ligesom rige Folk ere mest gierrige, og mest frygte for Fattigdom, saa seer man af utallige Exempler, at de gamle mest zittre mod Dødens Ankomst: Thi Alderdommen er naturligen frygt

frygtfom, endskiont den haver mindst Aarsag til at frygte i Verden. Alderdommen finder fast ingen Fornøvelse udi nogen Ting: ja den vrager og væmmes ved det som forhen har mest fornøvet: Saadant regner dog Cicero blandt Alderdommens Herligheder, saasom den er befried fra de syndige Bølløster, hvoraf Ungdommen befristes og underkastes Ulykke og Fordærvelse. Dette kand og ikke nægtes: Men gamle Folk væmmes ogsaa ved sammelige og tilladelige Fornøvelser, Tækkelighed forvandles til Misantropie, Socialitet til Eenlighed, og Glæde til Sorg og Bekymring. Verden synes dem meer forkeert end den virkelige er. Hvad som friskt er, ansees som raadent, Maden vil ikke smaae, Tænderne, hvormed den skal tygges, ere Stumpe, og Maben kand den ikke fordøye, saa at de have intet andet at trøste sig ved uden Døden, hvilken de ideligen paaraabe, skiont, naar den laader sig indfinde, de sige med Katten udi Fabelen: Det var ikke mig, som raabte: det var min Naboe. Blandt Ciceronis Trøste for Alderdommen er ogsaa denne, at gamle Mænd formedelst deres graae Haar æres og venereres. Men Erfarenhed viiser, at de heller beles og foragtes helst naar de fremture sig udi Forretninger, og søge at paatage sig de Byrder, som deres gamle Skuldre ikke meer kand bære. Jeg har kienet det Mænd, som udi deres blomstrende Aar og Manddom have været som Orakler udi Collegi-

er og Rette; men udi deres sidste Aar have sidet som Støtter, eller deres Ord have ikke været agtede andet end som blot Lyd uden Betydelse. En hver Stad er ikke som Lacedæmon, hvor en gammel Mand var udi Agt og Ære, alleene efterdi hand var gammel ic. Thi paa de fleeste andre Steder gaaer det undertiden gamle Mænd som Elisæo, hvilken Ungdommen bærede med den Titel af Skalde-Pande. Intet er almindeligere end det Navn af gammel Knark, som gives en gammel Mand, og at høre ham tillagt den Character af at gaae i Barndom, naar hand modsiger Ungdommen, skiont hans Modsigelse eller Correctioner kand være velgrundede. Blandt Alderdommens Herligheder regner Cicero ogsaa dette, nemlig, at det er en Fornøjelse at kunde forestille sig og erindrer sine forbigangne Ungdoms og Manddoms Bedrifter. Man spurte engang en Philosoph, som havde levet udi 107 Aar, om hand fiededes ved at leve. Hand svarede: Jeg har intet at besværges mig over i min Alderdom, efterdi jeg ikke har misbrugt min Ungdom. Men dette passer sig ogsaa alleene paa en Cato, hvis forrige Levnet er en Kiæde af berømmelige Gierninger, som stedse have været gelejdede af Lykken. Hos de fleeste andre gamle Mænd derimod haver forrige Bedrifters Betragtning langt anden Virkning. Det er i den Henseende at de gamle Hedninger have foregivet, at de afdøde Mennsker, førend de bleve an

antagne udi de lykkelige Boeliger, maatte drikke af Lethes eller Forglemmelsens Flod, paa det at deres Levnets og Bedristers Erindring ikke meer skulde foruroelige dem, og gjøre noget Skaar udi deres Lykkeligbed. En Censor vil maaskee sige, at jeg her begaaer samme Fejl som Cicero: Og at, ligesom hand udaf en Catonis eller andre deslige faa gamle Mænds Exempler søger at viise visse Fordeele og Herligheder, hvorved Alderdommen kand trøste sig, saa bygger jeg min Thesis paa et ligesaa falsk Grundvold, naar jeg af nogle faa bedagede Mænd søger at viise Alderdommens Elendighed og Bedrøvelige Tilstand. Men, om Mynstring skulde holdes, og Liste skulde giores over de eene saavel som over de andre, vilde Listerne blive meget ulige, og vilde man da klarligen see, at Cicero tager sine Beviis, af nogle faa og rare Mennsker, da jeg derimod har Mængden paa min Side saa vel af Udsøde som endnu levende gamle Mænd, hvis Dage udi Alderdommen ere suure og bedrøvelige. Jeg regner mig selv blandt de sidste, saasom jeg merker at mine Lidelser udi Alderdommen tilvoxe, ligesom Sindets Kræfter til at imodstaae de samme, formindskes. Skjønt der findes utallige andre gamle Mænd, som ere end fleere Skrøbeligheder og Lidelser underkastede, og ere udi den Tilstand, som Juvenalis vidtløstigen beskriver blandt andet med disse Ord:

Ille humero hic lumbis, hic coxa de-
bilis: ambos

Perdidit ille oculos, & lucis invidet:
hujus

Pallida labra cibum capiunt digitis
alienis

Præterea minimus gelido jam cor-
pore sangvis

Febre calet sola &c.

Man seer saaledes, at af Philosophie alleene tiden Trøst fand hentes for Alderdommen, og var det derfor at mange bedagede, Romere og Grækere ikke toge i Betænkning paa en eller anden Maade at forkorte deres Liv, naar de saae, at det alleene var dem til Byrde, og at de ingen Tieneste meer kunde gjøre. Den eeneste Trøst derfor tages af Religionen; Thi hvad fand meere fryde et Menneske end det tilkommende Livs Betragtning. Det maa være det samme for ham som for en Søemand, der, efter udstanden Storm og Uvejer seer sig nær ved Havnen. Denne Trøst, hvilken er den eeneste, som er grundig, har Cicero, som en Hedning af Mangel paa Oplysning, ikke kundet sige af. Gid den hos oplyste Christ-
ne

ne havde stedse den Virkning som den burde have. Men man seer disvær af Erfarenhed, at Troe og Tillid hos de fleeste er svagere end de selv indbilde sig. Enhver raaber; jeg troer! ja jeg er forsikret om et bedre Liv end dette. Men naar Døden kommer, som vil giøre Ende paa deres Lidelser, og aabne Dørre for dem til de Lyksalige Boeliger, beede de dog om Opsættelse. Denne Betænkning synes vel noget haard mod, det menniskelige Kion, sær mod oplyste Christne: Men det gjør ingen gode at tale mod Erfarenhed, og at nægte det, hvorom man af daglige Exempler overbeviises. Jeg tilstaaer dog gierne, at der findes nogle, hvilke ansee Dødens Ankomst som et Glædeskabs = Bud. Men mon de samme saaledes ikke anstille sig for at lade see deres heroismum, og for af Nøvendighed at giøre en Dyd. Proven kunde gøres, hvis man udi yderste Aandedræt kunde forsikre dem om Livet, og meener jeg at den ofte er gjort med Mennisker, som ere dømt fra Livet, og som med en heroisk Bestandighed ere gaaet til Døden, hvilke dog efter uformoden Forsikring om Pardon ere fast daanede af Glæde, og derved have robet sig selv. En Græsk Offer = Præst søgte engang at bestyrke en ung Lacedæmonier mod Døden, forestillende ham det andet Livs Lyksalighed: Hvortil den unge Person svarede, esterdi du er saa forsikred derom; hvi

D S

Doer

døer du da ikke selv. Det samme fandt og
 siges til andre, som bryste sig af deres sterke
 Troe: Hvi ere I da saa bange for at
 Døe. Denne Materie fortienede vidtløftigen
 at udføres: Men det maa være nok denne
 Gang. Og vil jeg alleene til Slutning anfø-
 re Marquisindens af Lambert sindrige Betænk-
 ning over Alderdommen: Hendes Ord ere dis-
 se: „ Ved Ungdommens Forliis taber man
 „ ogsaa all Undskyldning udi de Fejl, som
 „ man begaaer; Thi, saasom den forrige An-
 „ genemhed, der besmykker en Fejl, er forsvun-
 „ den, saa dømmes Forseelser efter Rigueur.
 „ En gammel Mand maa derfor have Døe
 „ med sig selv, og sætte paa Skruer saavel
 „ sin Tale, som sin Opførsel og Klæde-Dragt.
 „ Intet er urimeligere end ved udbortes Ziræ-
 „ ther at ville tilbage bringe de Angenemheder,
 „ som ved Alderdom forlade os. En irvillig
 „ Tilstaaelse af Alderdom udvirker, at Alder-
 „ dommen bliver mindre. Sær fandt man
 „ sige, at den største Uheld for Fruentimmer,
 „ som have været behagelige, er, at indbilde
 „ sig, at de endnu ere behagelige. De maa
 „ søge at paatage sig en Skikkelse, som passer
 „ sig paa deres nærværende Tilstand. Intet er
 „ uanstændigere end at lade sig see paa glim-
 „ rende Steder og Spectacler, hvor man in-
 „ gen Parade fandt gøre, og at fremviise et
 „ Ansigt uden Yndighed. Udi Alderdommen
 bli

„bliver Smagen meere delicat i behagelige,
 „og meer opdakt udi u-behagelige Ting: Thi
 „saa snart de har tabt Ungdommen, fordob-
 „les Pinen og formindskes Lysten.“ Saa
 vit bemeldte Dame. Jeg forbliver ic.

Epi-

Epistola 506.

Til 2c. 2c.

Jeg haver ved adskillige Venligheder givet mine Tanker tilkiende over nye Comoedier, som siden Molieres Tid ere komne for Lyset. Jeg haver ogsaa viiset Aarsagerne, hvi der er saadan Forskiel mellem denne og den forrige Alders Skue-Spill, nemlig, at saadant reyses sig af vore Tiders Tilskueres slette Smag, hvorefter Comoedie-Skriverne maa rette sig, saa at Skylden er ikke hos de sidste, endskiont man maa tilstaae, at den Talent til at skrive Skue-Spill findes kun hos faae Mennisker, hvorvel nu omstuuder alle bemænge sig dermed, ey eftertænkende, at dertil udfodres en rar og medfødt Beqvemhed, og at et heelt Seculum neppe kand bringe til Beye saadan Geist, som Molieres. Ellers kand ogsaa anføres en anden Aarsag hertil, som er denne: Da Moliere foretog sig at skrive Skue-Spill, var stor og rig Forraad dertil, nemlig af Spanke og Italienske Comoedier, hvilke, endskiont de vare uformelige, gave de dog Anledning til gode Comoediers Forfatning, saa at det kostede Moliere alleene at omstøbe dem ndi en anden Form, hvilket hand med saadan Capacitet haver gjort, at, endskiont de ikke ere, saa kand de dog passere for Originaler. Af den

Op

Opfølgelse, som Riccoboni haver givet paa de gamle Spanske og Italienske Comoedier, sees at de fleeste Characterer, som Comoedie - Skrivere kand betiene sig af, udi de samme ere udførte, og at Moliere deraf har taget Materie fast til alle sine Skue - Spill: Saaledes er hans Etourdi eller Fusentast en Imitation af det Italienske Stykke kaldet Inavertito, hvis Autor er Nicolo Barbieri: Hans Depits Amoureux eller kjerlige Forbittrelser af et andet Italiensk Skue - Spill nemlig Gli Stegni Amoresi. Docteren imod sin Villie af et gammelt Italiensk Stykke nemlig Arlichino Medico Volento - Pour - Cagnac af Disgrazie d'Arlichino, Tartuffe af il Dottor Bachettone Lecole des maris og George Dandin af tvende gamle Stykker: Han rees der udi sin egen Indbilding af Arlichino Cornuto per opinione: Festin de Pierre eller den Ugudelige af et Spansk Skue - Spill: De tvende store Hoved Comoedier nemlig Gnieren og Amphitruon af Plauto og saa fremdeles. Saa at der ere gandske faae af Molieres Comoedier, hvor udi hand jo har fundet en baned Vey for sig. Skiont man maa derhos tilstaae, at hand har saaledes omflædet dem, at de kand passere for Originaler. Men man seer dog heraf, at det er vanskeligere for de nye Comoedie - Skrivere, at forfatte gode Skue - Spill; Thi de fornemste Characterer ere udpidskede, og de, som have forsøgt paa at tage Molieres, og nogle faae efterfølgere

følgende Characterer til Mynster for nye Skuespill, have alleene fordervet dem, saasom dem har fattes Mølieres Geist. Ingen kand bedre dømme herom end jeg selv, der har forfattet over 30 Skue-Spill. Det meste Arbejde for mig har været at hitte paa Characterer, som tilforn ikke vare af andre udforte. Mit Arbejde har dog ikke været forgieves, som vises af disse af mig forfærdigede og trykte Comoedier, nemlig: Den Politiske Kandestøber, eller Statsmand udi egen Indbildning, den Bægelsindede (thi den er langt ældre end De Touches Irresolu.) Den Svadsige Barbeer. Barsel-Stuen, hvor udi vises de Incommoditeter, som Barsel-Visiter med sig føre. Guldmageren eller det Arabiske Pulver. Ulysses, hvor udi skiemtes med uformelige Marsked-Comoedier. Melampe, som er en Satire over Tragædier, og hvorudi en ringe og latterlig Materie er udført udi høittravende Vers. Den Comædie, som kaldes uden Hoved og Hale, hvorudi vises, hvorledes Mennisker ved Reformation kand henfalde til Extremiteter. Blind Allarm, som viser at en ringe Ting kand sætte et heelt Land i Bevægelse, og hvorledes en Løgn kand ved Tillæg forøges. Den Stundesløse. Den Honette Ambition eller den Rangsøge, som veed at sætte Farve paa sin Vergierrighed. Don Ranudo eller Fattigdom og Hoffart: Disse ere de trykte Comædier af Character. De andre ere Plutus,

hvis

hvis Argumenter vel er taget af den gamle
 Græske Poët Aristophane, men den haver dog
 ingen Eignelse dermed, saasom den udfører et
 rart og paradox Morale, og derfor maa pas-
 sere for en Original. Philosophus udi egen
 Indbilding. Publicum eller det gemeene Be-
 ste, hvorudi skiemtes med Projectmagere. De
 andre Skuespil, som ere kun lystige Historier,
 ere dog fulde af Critique og Morale; saa
 at jeg meener, at det heele Arbeide er en Phi-
 losopho, og gammel Mand ikke uanstændigt.
 Seg forbliver ic.

